

**T.C.  
ATILIM ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
İÇ MİMARLIK VE ÇEVRE TASARIMI ANABİLİM DALI  
İÇ MİMARLIK VE ÇEVRE TASARIMI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**TARİHİ ENDÜSTRİ YAPILARININ SANAT MEKANLARINA  
DÖNÜŞÜMÜ VE MEKANSAL MÜDAHALELER:  
ANKARA CER MODERN ÖRNEĞİ**

**Yüksek Lisans Tezi**

**RENGİN SEREN**

**Ankara-2017**

**T.C.**  
**ATILIM ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**  
**İÇ MİMARLIK VE ÇEVRE TASARIMI ANABİLİM DALI**  
**İÇ MİMARLIK VE ÇEVRE TASARIMI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**TARİHİ ENDÜSTRİ YAPILARININ SANAT MEKANLARINA**  
**DÖNÜŞÜMÜ VE MEKANSAL MÜDAHALELER:**  
**ANKARA CER MODERN ÖRNEĞİ**

**Yüksek Lisans Tezi**

**RENGİN SEREN**

**Tez Danışmanı**

**PROF. DR. ŞULE PFEIFFER TAŞ**

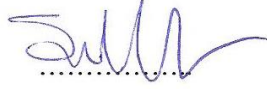
**Ankara-2017**

## KABUL VE ONAY

Rengin SEREN tarafından hazırlanan “Tarihi Endüstri Yapılarının Sanat Mekanlarına Dönüşümü ve Mekansal Müdahaleler: Ankara Cer Modern Örneği” başlıklı bu çalışma, 05.01.2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim dalında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.



Yrd. Doç. Dr. Feray ÜNLÜ (Başkan)



Prof. Dr. Şule PFEIFFER TAŞ (Danışman)



Yrd. Doç. Dr. Çağla CANER YÜKSEL

## ETİK BEYAN

Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesi'ne uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasını;

- Akademik ve etik kurallar çerçevesinde hazırladığımı,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

Aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

05.01.2017

Rengin SEREN



## ÖZ

SEREN, Rengin. Tarihi Endüstri Yapılarının Sanat Mekanlarına Dönüşümü ve Mekansal Müdahaleler: Ankara Cer Modern Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2017.

Yapıldıkları dönemin ihtiyaçlarını karşılayan yapılar, gelişen teknolojilerin ve değişen üretim biçimlerinin de etkisi ile bir dönem sonra kullanılmamakta ve harabeye dönmektedir. Bir dönemin izlerini taşıyan, tarihe yakından tanıklık eden bu yapıların, 19. yüzyılda ortaya çıkan ve yürürlüğe giren koruma kanunlarının da etkisi ile günümüze kazanımının zemini hazırlanmıştır. Mevcut işlevini yitirmiş ve kullanılamaz haldeki yapıların gerekli tadilatlar yapılarak topluma kazandırılması ile yeniden işlevlendirme olgusu karşımıza çıkmış ve bu sayede işlevsel olarak eskiyen fakat fiziki olarak varlıklarını devam ettiren yapıların yok edilmeden, sahip oldukları karakteristik özellikleri ile birlikte geleceğe aktarılması hedeflenmiştir.

Yeniden işlevlendirilen yapılara yapılan iç mekân müdahaleleri hem geçmişteki izleri silmeden hem de döneme ayak uyduracak şekilde olmalıdır. Bir başka deyişle, yapı günümüze en az müdahaleyle, özgünlüğünü kaybetmeden ve en uygun işlevle taşınmalıdır.

Tez kapsamında, bir dönemin tarihine tanıklık eden Cer Atölyeleri'nin Cer Modern Sanat Merkezi'ne dönüşüm süreci değerlendirilmiş ve bu süreçte yapılan mekansal müdahaleler incelenmiş, yurtiçi ve yurtdışı örneklerle karşılaştırmalar yapılmış ve bu tip yapıların sanat merkezi olarak uygunluğu sorgulanmıştır.

### **Anahtar Kelimeler:**

Endüstri Mirası, Yeniden İşlevlendirme, Koruma, İşlev Dönüşümü, Sanat Mekanları, Mekansal Dönüşüm.

**ABSTRACT**

SEREN, Rengin. Transformation Of Historical Industrial Structures To Art Centers and Spatial Interventions: A Case Study Of Cer Modern, Ankara, Master Thesis, Ankara, 2017.

Structures meeting the needs of the age they were constructed in, become unused and turn into ruins after a time because of technological progress and change of production methods. The conservation laws that surfaced and came into force in 19<sup>th</sup> century helped providing a basis for the recovery of structures that witnessed the past and bear the marks of history. The reintroduction of structures that lost their original function and became unserviceable, by providing the necessary repairs, gave way to the act of refunctioning, thus aiming to adapt the structures that lost their functions, without demolishing and protecting their characteristics.

The interior spatial interventions made on refunctioned structures should protect the past yet adapt to the current time. In other words, the structure should be refunctioned by the least amount of interventions, without losing its originality and with the most suitable function.

The thesis, evaluates the transformation of “Cer Atölyeleri”, a train hangar, to Cer Modern Art Center and studies the spatial interventions made in the progress, compares the progress with domestic and international case studies and questions if these kind of structures are suitable as art centers.

**Key Words:**

Industrial Heritage, Refunctioning, Conservation, Reuse, Art Centers, Spatial Transformation.

*Babama...*

## TEŞEKKÜR

Bu tezin ortaya çıkmasında ve araştırma sürecinde bana her türlü desteği sağlayan ve beni cesaretlendiren danışmanım Prof. Dr. Şule PFEIFFER TAŞ'a; tez çalışmamla ilgili verdikleri kritikler ve yorumlar için tez izleme komitesi üyeleri Yrd. Doç. Dr. Feray ÜNLÜ ile Yrd. Doç. Dr. Çağla CANER YÜKSEL'e ; bu çalışma için çizim ve fotoğraf arşivlerinden faydalanmama olanak sağlayan Uygur Mimarlık'a ve Semra UYGUR'a, son olarak da; aramızda olmasa da varlığını her anlamda hissettiğim babam Mahmut SEREN'e, hayatımın her anında yanımda oldukları gibi bu zorlu süreçte de yanımda olan ve desteklerini esirgemeyen annem Aynur SEREN'e, kardeşim Yekta SEREN'e ve değerli dostlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Rengin SEREN  
Ankara, Ocak 2017

**İÇİNDEKİLER****Sayfa No**

<b>ÖZ</b> .....	<b>i</b>
<b>ABSTRACT</b> .....	<b>ii</b>
<b>TEŞEKKÜR</b> .....	<b>iv</b>
<b>İÇİNDEKİLER</b> .....	<b>v</b>
<b>KISALTMALAR</b> .....	<b>viii</b>
<b>ŞEKİLLER DİZİNİ</b> .....	<b>ix</b>
<b>RESİMLER DİZİNİ</b> .....	<b>x</b>
<b>GİRİŞ</b> .....	<b>1</b>

**1. BÖLÜM.****GİRİŞ**

<b>1.1. Tezin Amacı</b> .....	<b>2</b>
<b>1.2. Tezin Yöntemi ve Kapsamı</b> .....	<b>3</b>

**2. BÖLÜM.****TARİHİ YAPILARDA KORUMA, YENİDEN İŞLEVLENDİRME ve  
ENDÜSTRİYEL ARKEOLOJİ, ENDÜSTRİ MİRASI KAVRAMLARI**

<b>2.1. Tarihi Yapılarda Koruma Kavramı</b> .....	<b>5</b>
<b>2.1.1. Koruma ile İlgili Başlıca Uluslararası Kurumlar</b> .....	<b>7</b>
<b>2.1.1.1. ICOMOS</b> .....	<b>8</b>
<b>2.1.1.2. DOCOMOMO</b> .....	<b>8</b>
<b>2.1.1.3. TICCIH</b> .....	<b>9</b>
<b>2.1.2. Koruma ile İlgili Başlıca Uluslararası Belgeler</b> .....	<b>9</b>
<b>2.1.2.1. Venedik Tüzüğü</b> .....	<b>9</b>
<b>2.1.2.2. Amsterdam Bildirgesi</b> .....	<b>10</b>
<b>2.1.3. Koruma ile İlgili Başlıca Ulusal Kurumlar</b> .....	<b>10</b>
<b>2.1.3.1. Kültür ve Turizm Bakanlığı</b> .....	<b>10</b>
<b>2.1.3.2. Vakıflar Genel Müdürlüğü</b> .....	<b>11</b>

<b>2.1.4. Türkiye’de Koruma ile İlgili Yasal Düzenlemeler ve Müdahale</b>	
Yöntemleri .....	12
<b>2.1.4.1. 2863 Nolu Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması Kanunu .....</b>	<b>12</b>
<b>2.1.4.1.1. Bakım .....</b>	<b>13</b>
<b>2.1.4.1.2. Onarım .....</b>	<b>14</b>
<b>2.1.4.1.3. Bütünleme (Reintegration) .....</b>	<b>15</b>
<b>2.1.4.1.4. Yenileme (Renovation), Yeniden Kullanım, Yeni İşleve</b>	
Uyarlama .....	15
<b>2.1.4.1.5. Yeniden Yapım (Reconstruction) .....</b>	<b>16</b>
<b>2.2. Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi .....</b>	<b>16</b>
<b>2.2.1. Yeniden İşlevlendirme Kavramı .....</b>	<b>16</b>
<b>2.2.2. Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesini Gerektiren Nedenler .....</b>	<b>18</b>
<b>2.2.2.1. Tarihi ve Kültürel Nedenler .....</b>	<b>19</b>
<b>2.2.2.2. Çevresel Nedenler .....</b>	<b>19</b>
<b>2.2.2.3. Ekonomik Nedenler .....</b>	<b>19</b>
<b>2.3. Endüstriyel Arkeoloji ve Endüstriyel Miras .....</b>	<b>20</b>
<b>2.3.1. Endüstriyel Miras Kavramı .....</b>	<b>20</b>
<b>2.3.2. Endüstriyel Arkeoloji Kavramı .....</b>	<b>21</b>
<b>2.3.3. Endüstriyel Mirasın ve Endüstriyel Arkeolojinin Kapsamı .....</b>	<b>22</b>
<b>2.3.4. Endüstri Mirasını Değerlendirme Ölçütleri ve Koruma Yöntemler .....</b>	<b>23</b>
<b>2.3.5. Endüstri Yapılarının Genel Özellikleri .....</b>	<b>25</b>

### **3. BÖLÜM.**

#### **SANAT MEKANLARINA DÖNÜŞTÜRÜLEN ENDÜSTRİ YAPILARI**

<b>3.1. Sanat Mekanlarının Genel Özellikleri ve Sınıflandırması .....</b>	<b>28</b>
<b>3.2. Endüstri Yapılarının Sanat Mekanlarına Dönüştürülme Nedenleri .....</b>	<b>28</b>
<b>3.3. Sanat Merkezine Dönüştürülen Endüstriyel Miras Örnekleri .....</b>	<b>31</b>
<b>3.3.1. Yurtdışından Örnekler .....</b>	<b>32</b>
<b>3.3.1.1. Fabrikadan Sanat Merkezine- Arquipelago- Sao Miguel/Portekiz .....</b>	<b>32</b>
<b>3.3.1.2. Tren İstasyonundan Müzeye- Orsay Müzesi- Fransa .....</b>	<b>35</b>
<b>3.3.2. Türkiye’den Örnekler .....</b>	<b>37</b>

<b>3.3.2.1.</b> Havagazı Fabrikasından Sanat Merkezine- Alsancak Tarihi Havagazı Fabrikası-Tarihi Havagazı Kültür Merkezi- İzmir/Türkiye .....	37
<b>3.3.2.2.</b> Elektrik Santralinden Sanat Merkezine- Silahtarağa Elektrik Santrali- Santralistanbul Kültür Sanat Merkezi- İstanbul/Türkiye .....	40

#### **4. BÖLÜM.**

### **TREN BAKIM HANGARLARINDAN SANAT MERKEZİNE: CER MODERN SANAT MERKEZİ**

<b>4.1.</b> Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Ankara'nın Kentsel Gelişimi .....	43
<b>4.2.</b> Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Ankara'daki Sanayi Yapıları .....	45
<b>4.2.1.</b> Maltepe Havagazı Fabrikası .....	47
<b>4.2.2.</b> Atatürk Orman Çiftliği Bira Fabrikası .....	49
<b>4.3.</b> Cer Atölyeleri- Tren Bakım Hangarları .....	52
<b>4.3.1.</b> Cer Atölyeleri'nin Genel Tarihi .....	52
<b>4.3.2.</b> Mimari Özellikler .....	54
<b>4.3.3.</b> Rölöve ve Restitüsyon Çalışmaları- Onarım Kararları .....	61
<b>4.4.</b> Cer Modern Sanat Merkezi .....	64
<b>4.4.1.</b> Cer Modern'in Genel Tarihi .....	64
<b>4.4.2.</b> Cer Modern – Mekansal Müdahalelere Yönelik İnceleme .....	65
<b>4.4.2.1.</b> Galeri 1,2,3,4'ün (Eski Hangarların) Mimari Özellikleri .....	65
<b>4.4.2.1.1.</b> Yapı ve çevresi .....	65
<b>4.4.2.1.2.</b> İç mekân .....	74
<b>4.4.2.2.</b> Ek Yapı Hakkında Genel Bilgiler .....	86
<b>4.5.</b> Cer Modern ve Diğer Sanat Mekanları Karşılaştırması .....	93
<b>4.5.1.</b> Arquipelago – Cer Modern Karşılaştırması .....	93
<b>4.5.2.</b> Orsay Müzesi – Cer Modern Karşılaştırması .....	95
<b>4.5.3.</b> Tarihi Havagazı Kültür Merkezi – Cer Modern Karşılaştırması .....	96
<b>4.3.4.</b> Santralistanbul Kültür Sanat Merkezi – Cer Modern Karşılaştırması .....	96

#### **5. BÖLÜM.**

### **SONUÇ VE DEĞERLENDİRME**

<b>5.1.</b> SONUÇ ve DEĞERLENDİRME .....	98
--	----

<b>KAYNAKÇA .....</b>	<b>103</b>
<b>EKLER.....</b>	<b>110</b>
EK 1. Venedik Tüzüğü (1964) .....	110
EK 2. T.C. Kültür Bakanlığı, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 5.11.1999 Gün ve 660 Sayılı İlke Kararları .....	113
<b>ÖZGEÇMİŞ .....</b>	<b>120</b>

**KISALTMALAR**

- AKM** : Atatürk Kültür Merkezi
- ICOMOS** : International Council on Monuments and Sites - Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi
- DOCOMOMO** : Documentation and Conservation of Buildings, Bites and Neighbourhoods of the Modern MovementModern Mimarlık Akımının Kentsel lekli ya da Tekil rneklerinin Belgelenmesi ve Korunması
- TICCIH** : The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage -Uluslararası Endüstri Mirasının Korunması Komitesi
- TMMOB** : Türk Mühendis ve Mimarlar Odası Birliği
- KVTVKK** : Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu
- UNESCO** : United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization- Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı

## ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa No

### ŞEKİL

Şekil 1.	Tarihi Havagazı Fabrikası, Yerleşim Planı.....	38
Şekil 2.	Tarihi Havagazı Fabrikası, Yerleşim Planı.....	39
Şekil 3.	Silahtarağa Elektrik Santrali, Yerleşim Planı.....	40
Şekil 4.	Santralistanbul, Yerleşim Planı.....	41
Şekil 5.	Jansen Planı .....	45
Şekil 6.	Jansen Planı ve endüstri bölgesi .....	46
Şekil 7.	Cer Atölyeleri 1. Dönem Yapıları.....	55
Şekil 8.	Cer Atölyeleri 1. Dönem Yapıları Görünüş.....	55
Şekil 9.	Cer Atölyeleri 2. Dönem Yapıları.....	56
Şekil 10.	Cer Atölyeleri, 3. Dönem Yapıları.....	57
Şekil 11.	Cer Atölyeleri, 3. Dönem Yapıları.....	58
Şekil 12.	Cer Atölyeleri, 3. Dönem Yapıları Görünüş.....	58
Şekil 13.	Cer Atölyeleri, 3. Dönem Yapıları Yıkılan Kısım.....	60
Şekil 14.	Cer Modern, Kroki.....	64
Şekil 15.	Cer Modern (a) Cer Modern, Zemin Kat Planı ve (b) Cer Modern, Bodrum Kat Planı .....	86
Şekil 16.	Cer Modern (a) Cer Modern, 1. Kat Planı ve (b) Cer Modern, 2. Kat Planı.....	86

## RESİMLER DİZİNİ

## Sayfa No

## RESİM

<b>Resim 1.</b>	Cer Modern, Puslu Kıtalar Atlası Sergisi, 2015 .....	29
<b>Resim 2.</b>	Cer Modern Sanat Merkezi, Hareketli Sergileme Birimleri .....	30
<b>Resim 3.</b>	Cer Modern Sanat Merkezi, Hareketli Sergileme Birimleri .....	30
<b>Resim 4.</b>	Cer Modern, Steve McCurry Sergisi, 2015.....	31
<b>Resim 5.</b>	Arquipelago Çağdaş Sanat Merkezi Dönüşüm Öncesi, Portekiz .....	33
<b>Resim 6.</b>	Arquipelago Çağdaş Sanat Merkezi, Ek Yapılar ve Yeniden İşlevlendirilen Yapılar, Portekiz .....	33
<b>Resim 7.</b>	Arquipelago Çağdaş Sanat Merkezi, Yeniden İşlevlendirilen Yapılar, Portekiz .....	34
<b>Resim 8.</b>	Arquipelago Çağdaş Sanat Merkezi Yeni Yapılar, Portekiz .....	34
<b>Resim 9.</b>	Arquipelago Çağdaş Sanat Merkezi Eski-Yeni Uyumu.....	35
<b>Resim 10.</b>	Orsay Garı, 20. yüzyıl .....	35
<b>Resim 11.</b>	Orsay Müzesi, yeniden işlevlendirme sonrası iç mekân .....	36
<b>Resim 12.</b>	Orsay Müzesi, köprüler .....	37
<b>Resim 13.</b>	İzmir Tarihi Havagazı Fabrikası .....	38
<b>Resim 14.</b>	(a) 1 Nolu Makine Dairesi Müdahale Öncesi ve (b) 1 Nolu Makine Dairesi Müdahale Sonrası .....	41
<b>Resim 15.</b>	Santralistanbul .....	42
<b>Resim 16.</b>	(a) Çağdaş Sanatlar Müzesi Gündüz Görünüşü, (b) Çağdaş Sanatlar Müzesi Akşam Görünüşü .....	42
<b>Resim 17.</b>	Maltepe Havagazı Fabrikası 1930lu yıllar, Fabrikanın ilk yılları.....	47
<b>Resim 18.</b>	Maltepe Havagazı Fabrikası 1930lu yıllar, Fabrikanın ilk yılları .....	47
<b>Resim 19.</b>	Maltepe Havagazı Fabrikası 1930lu yıllar, Fabrikanın ilk yılları .....	47
<b>Resim 20.</b>	Tarihi Maltepe Havagazı Fabrikası, Yıkılmadan önce .....	48
<b>Resim 21.</b>	Tarihi Maltepe Havagazı Fabrikası, yıkılmadan önce .....	49
<b>Resim 22.</b>	Atatürk Orman Çiftliği Bira Fabrikası, 1937 yılından .....	50
<b>Resim 23.</b>	Atatürk Orman Çiftliği Bira Fabrikası, 1937 yılından .....	50
<b>Resim 24.</b>	Atatürk Orman Çiftliği Bira Fabrikası .....	51

<b>Resim 25.</b>	Atatürk Orman Çiftliği Bira Fabrikası .....	51
<b>Resim 26.</b>	Atatürk Orman Çiftliği Bira Fabrikası .....	51
<b>Resim 27.</b>	Cer Atölyeleri, 1. Dönem Yapıları,1927 .....	52
<b>Resim 28.</b>	Cer Atölyeleri Yıkılan Bölümler .....	60
<b>Resim 29.</b>	Cer Atölyeleri Yıkılan Bölümler .....	60
<b>Resim 30.</b>	Cer Atölyeleri Restorasyon Öncesi .....	62
<b>Resim 31.</b>	Cer Atölyeleri Restorasyon Öncesi .....	62
<b>Resim 32.</b>	Cer Atölyeleri Restorasyon Öncesi .....	62
<b>Resim 33.</b>	Cer Atölyeleri Restorasyon Öncesi .....	62
<b>Resim 34.</b>	Cer Modern Restorasyon Çalışmaları .....	63
<b>Resim 35.</b>	Cer Modern Restorasyon Çalışmaları .....	63
<b>Resim 36.</b>	Cer Modern Restorasyon Çalışmaları .....	63
<b>Resim 37.</b>	Cer Modern Restorasyon Çalışmaları .....	63
<b>Resim 38.</b>	Cer Modern Restorasyon Çalışmaları .....	63
<b>Resim 39.</b>	Cer Modern Restorasyon Çalışmaları .....	63
<b>Resim 40.</b>	Cer Atölyeleri, D, E ve F hangarları, Galeri 1,2,3, yeniden İşlevlendirme öncesi ve sonrası dış cepheler .....	65
<b>Resim 41.</b>	Cer Atölyeler, C, D, E, F Hangarları, Yeniden İşlevlendirme Öncesi Hangar Kapılarının Mevcut Hali .....	66
<b>Resim 42.</b>	Cer Modern, Galeri 2,3,4 – C, D, E Hangarları, Yeniden İşlevlendirme Hangar Kapılarının Son Hali .....	66
<b>Resim 43.</b>	Cer Atölyeleri, D, E Hangarları, Yeniden İşlevlendirme Öncesi Kemerli Pencereleler .....	67
<b>Resim 44.</b>	Cer Modern, Galeri 2,3 – D, E Hangarları, Yeniden İşlevlendirme Sonrası Korunan Yarım Daire Kemerli Pencereleler .....	67
<b>Resim 45.</b>	Cer Atölyeleri, C hangarı-Galeri 4, Yeniden İşlevlendirme Öncesi ..	68
<b>Resim 46.</b>	Cer Modern, C hangarı-Galeri 4, Galeri 4 oluklu metal saç dış cephe Kaplaması .....	68
<b>Resim 47.</b>	Cer Modern, C hangarı-Galeri 4, Galeri 4 oluklu metal saç dış cephe Kaplaması .....	69
<b>Resim 48.</b>	Cer Modern, Işık Kuyusu .....	69

<b>Resim 49.</b>	Cer Atölyeleri, Avlu – Hangarların önündeki raylar, Yeniden İşlevlendirme Öncesi .....	70
<b>Resim 50.</b>	Cer Modern, Avlu – Hangarların önündeki raylar, Yeniden İşlevlendirme Sonrası .....	70
<b>Resim 51.</b>	Cer Modern, C Hangarı-Lokomotif İlişkisi, Yeniden İşlevlendirme Sonrası .....	71
<b>Resim 52.</b>	Cer Modern, Avlu – Hangarların önündeki raylar, Yeniden İşlevlendirme Sonrası .....	71
<b>Resim 53.</b>	Cer Modern, Yeni Yapı ve Hangarların İlişkisi, Yeniden İşlevlendirme Sonrası .....	72
<b>Resim 54.</b>	Cer Modern, Yeniden İşlevlendirme Öncesi ve Sonrası .....	73
<b>Resim 55.</b>	Cer Atölyeleri- Cer Modern, Yeniden İşlevlendirme Öncesi ve Sonrası Yeni Yapı Uyumu .....	73
<b>Resim 56.</b>	Cer Modern, Yeniden İşlevlendirme Öncesi ve Sonrası .....	74
<b>Resim 57.</b>	Cer Modern, Yeniden İşlevlendirme Öncesi ve Sonrası .....	74
<b>Resim 58.</b>	Cer Modern, epoksi zemin döşemesi .....	75
<b>Resim 59.</b>	Cer Modern, epoksi zemin döşemesi .....	75
<b>Resim 60.</b>	Cer Modern, Yeniden İşlevlendirme Sonrası, Galeri 1,2,3,4 Taşıyıcılar .....	75
<b>Resim 61.</b>	Cer Atölyeleri, Çatı Makasları, Yeniden İşlevlendirme Öncesi .....	76
<b>Resim 62.</b>	Cer Atölyeleri, Çatı Makasları, Yeniden İşlevlendirme Öncesi .....	76
<b>Resim 63.</b>	Cer Modern, Yeniden İşlevlendirme Sonrası, Çatı Makasları .....	77
<b>Resim 64.</b>	Cer Modern, Yeniden İşlevlendirme Sonrası, Çatı Makasları .....	77
<b>Resim 65.</b>	Cer Modern, Yeniden İşlevlendirme Sonrası, Sergileme Birimleri ..	78
<b>Resim 66.</b>	Cer Modern, Yeniden İşlevlendirme Sonrası, Alçıpanel Sergileme Birimleri .....	79
<b>Resim 67.</b>	Cer Modern, Yeniden İşlevlendirme Sonrası, Sergileme Birimleri ..	79
<b>Resim 68.</b>	Cer Modern, Yeniden İşlevlendirme Sonrası, Sergileme Birimleri ..	80
<b>Resim 69.</b>	Cer Modern, Yeniden İşlevlendirme Sonrası, Galeriler, Siyah Perdeler .....	81
<b>Resim 70.</b>	Cer Modern, Yeniden İşlevlendirme Sonrası, Galeriler Siyah Perdeler ve Alçıpanel Sergileme Üniteleri .....	81

<b>Resim 71.</b>	Cer Modern, Van Gogh Sergisi, 2012 .....	82
<b>Resim 72.</b>	Cer Modern, Galerilerdeki Doğal ve Yapay Aydınlatma Elemanları .....	83
<b>Resim 73.</b>	Cer Modern, Galerilerdeki Doğal ve Yapay Aydınlatma Elemanları .....	83
<b>Resim 74.</b>	Cer Atölyeleri, Tamir kanalları .....	84
<b>Resim 75.</b>	Cer Modern, Yeniden İşlevlendirme Sonrası, tamir kanalları .....	84
<b>Resim 76.</b>	Cer Modern, Yeniden İşlevlendirme Sonrası, tamir kanalları ve lokomotif ilişkisi .....	85
<b>Resim 77.</b>	Cer Modern, Yeniden İşlevlendirme Sonrası, tamir kanalları ve tren rayları .....	85
<b>Resim 78.</b>	Cer Modern, Yeni Yapı ve Hangarların İlişkisi, Yeniden İşlevlendirme Sonrası .....	87
<b>Resim 79.</b>	Cer Modern, Yeni Yapı ve Hangarların İlişkisi, Yeniden İşlevlendirme Sonrası .....	87
<b>Resim 80.</b>	Cer Modern, Ek Yapı, Karşılama Alanı, asma tavan .....	88
<b>Resim 81.</b>	Cer Modern, Ek Yapı, Karşılama Alanı .....	89
<b>Resim 82.</b>	Cer Modern, Ek Yapı, Kafeterya .....	89
<b>Resim 83.</b>	Cer Modern, Ek Yapı, Kafeterya .....	90
<b>Resim 84.</b>	Cer Modern, Ek Yapı, Bodrum Kat, Atölye.....	90
<b>Resim 85.</b>	Cer Modern, Ek Yapı, Bodrum Kat, Geçici Sergi Alanı, Tepe Işıklığı Çelik Profiller .....	91
<b>Resim 86.</b>	Cer Modern, Ek Yapı, Bodrum Kat, Geçici Sergi Alanı, Tepe Işıklığı Çelik Profiller .....	91
<b>Resim 87.</b>	Arquipelago Çağdaş Sanat Merkezi Dönüşüm Sonrası Eski Yapı İç Mekân .....	94
<b>Resim 88.</b>	Arquipelago Çağdaş Sanat Merkezi Dönüşüm Sonrası Eski Yapı İç Mekân .....	94
<b>Resim 89.</b>	Arquipelago Çağdaş Sanat Merkezi Dönüşüm Sonrası Yeni Eklenen Yapı İç Mekân .....	95
<b>Resim 90.</b>	Santralistanbul .....	97

## 1. BÖLÜM

### GİRİŞ

Kültürel miras ya da kültür mirası; geçmişten miras alınan ve değişik gerekçelerle geleceğe miras bırakılmak istenen, fiziksel olarak varlığı devam ettiren ve insanlar tarafından yapılmış her türlü eserler ile bir topluma ait değerler bütünüdür.<sup>1</sup> Kültürel mirasın korunması ve yeniden kullanılması, hızla değişen yapısal çevrelerimizde önemli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. 20. yüzyılın ikinci yarısında endüstrileşme sürecindeki değişim, eski endüstri binalarını yok olma tehdidiyle karşı karşıya getirmiş, bu nokta da endüstri mirası kavramı ortaya çıkmıştır. Köksal (2012:18) Türkiye’de endüstri mirasının 90lardan bu yana kültürel mirasın bir parçası olarak kabul gördüğünü belirtmektedir. Tanyeli (2000:50) ise endüstriyel mirası “*Endüstriyel miras, genel olarak mekanik araçlarla ve düzeneklerle mal ve/veya hizmet üretme etkinliğinin gerçekleştiği özgül mimariden oluşan kültürel miras*” olarak tanımlamaktadır. Ayrıca Tanyeli (2000:50), endüstri mirasını konu alan, araştıran, belgeleyen yerinde inceleyen çalışma disiplininin de “endüstri arkeolojisi” olarak anıldığını belirtmektedir.

Başkent Ankara’nın eski endüstri bölgesi, geçmişi 19. yüzyıla dayanan Cer Atölyelerini de kapsayan geniş bir alanı kapsamaktadır. Bu alan Sıhhiye Bölgesi’nden Atatürk Orman Çiftliği’ne kadar olan bir alanı tariflemekte ve bu bölgenin gelişimi 1892 yılında Ankara’ya demiryolunun gelişine kadar uzanmaktadır. Atatürk Kültür Merkezi Alanı (AKM) olarak adlandırılan bu endüstri bölgesi bugün bünyesinde 5 farklı alanı bulundurmaktadır. AKM 1. bölge Kültür ve Rekreasyon Alanı iken (Eski Hipodrom Alanı), 2. bölge Spor Alanı (19 Mayıs Stadyumu ve Arena Kapalı Spor Salonu’nun olduğu alan), 3. bölge Kültür ve Eğlence Alanı (Gençlik Parkı) ve 4. bölge Sanatsal ve Kültürel Alan (CSO Binası ve Cer Modern), 5. bölge ise Tarih Alanı (ilk ve ikinci Meclis binalarının bulunduğu Cumhuriyet Müzesi, Kurtuluş Savaşı Müzesi, vb.) olarak ayrılmış ve işlevlendirilmiştir.<sup>2</sup>

---

<sup>1</sup> T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çalışma Raporu, Eylül 2009, s.3

<sup>2</sup> T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Atatürk Kültür Merkezi Alanı Bilgi Kitapçığı.

### 1.1. Tezin Amacı:

Kültürel miras kapsamındaki yapılarda, gerek buldukları dönemin izlerini taşıması bakımından gerekse tarihi belge niteliği taşıdıklarından dolayı yeniden işlevlendirilirken dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, geçmişle aralarında olan bağın koparılmaması ve bu bağın gelecek kuşaklara doğru bir şekilde aktarılmasıdır. Bir başka deyişle; korumaya değer bir yapıdaki iç mekân müdahaleleri, o mekânı kullananlar tarafından rahatlıkla okunabilecek tarihi ve kültürel veriler içermelidir. Ancak böylelikle tarihi bir yapının gelecek kuşaklara doğru bir şekilde aktarımı sağlanılabilecektir.

Günümüzde endüstri mirası olarak korunmaya değer bulunan yapılar yeniden işlevlendirme olgusu ile kente kazandırılmaktadır. Korunmaya değer yapılar kente yeniden kazandırılırken de yapıların tarihle olan bağı ve geçmişteki kimliklerinin de korunması ana hedeftir. Bu nedenle tez çalışmasının amacı, Ankara’da yapı bazında tescilli endüstri mirası olup, yeniden işlevlendirme kapsamında sanat merkezine dönüştürülen Cer Atölyeleri’nin, Cer Modern’e dönüşüm süreci üzerinden tarihi yapılarda koruma ve yeniden işlevlendirme olgusunun incelenmesi ve değerlendirilmesidir. Tezin konusunun Cer Modern seçilmesindeki en önemli neden; Cer Modern’in Ankara’da tescilli olup sanat merkezi olarak kullanılan tek endüstri mirası yapısı olmasıdır. Tüm bunlara ek olarak, bu yapıların yeniden işlevlendirilmesi yapılırken sanat mekanları olarak kullanılmasının uygunluğu da irdelenmiş ve sanat merkezine dönüştürülen yurtiçi ve yurtdışı örnekleri ile Cer Modern karşılaştırması yapılmıştır. Gerek Cer Modern’in endüstri mirası kapsamında değerlendirilmesi ve bu bağlamda mekansal incelemelerin yapılması, gerekse benzer sanat merkezleri ile karşılaştırma yapılarak bu tip endüstri mirası yapılarının sanat mekanları olarak yeniden işlevlendirilmesinin uygunluğunun araştırılması, tezin özgünlüğünü sağlayan ve diğer çalışmalardan ayıran önemli noktalardır. Bu doğrultuda, AKM 4. bölge’de yer alan ve bir dönemin tren bakım hangarları olarak kullanılan ‘Cer Atölyeleri’nin ‘‘Cer Modern Sanat Merkezi’’ne dönüşüm süreci değerlendirilmiş, miras kapsamında olan yapının dönüşümü sırasında yapılan mekansal müdahalelerin olumlu ve olumsuz yanları irdelenmiş, endüstri mirası yapıların gelecek kuşaklara aktarılması için koruma kapsamında önerilere ve yapılan

uygulamaların mevcut yönetmeliklere uygunluğuna yer verilmiştir, ayrıca bu tip yapıların sanat merkezi olarak uygunluğu da sorgulanmıştır.

### **1.2. Tezin Yöntemi ve Kapsamı:**

Yeniden işlevlendirilen yapılarda öncelikle dikkat edilmesi gereken nokta, yapının geçmişteki kullanım şekline ve toplumda oluşturduğu kimliğine zarar vermeden günümüz şartlarına uygun yeni bir kimlikle topluma kazandırılmasıdır. Bu doğrultuda, yeniden işlevlendirilen kültürel miras kapsamındaki yapılara yapılan iç mekân müdahaleleri hem geçmişteki izleri silmeden hem de döneme ayak uyduracak şekilde olmalıdır. Bir başka deyişle, yapı günümüze en az müdahaleyle, özgünlüğünü kaybetmeden ve en uygun işlevle taşınmalıdır.

Tezin yöntemi öncelikle konuyla ilgili yazılmış makale, dergi, kitap ve internetten yararlanılarak literatür taraması ile elde edilen verilere, ayrıca incelenen tarihi yapıyla ilgili kurumlardan alınan resmi raporlar ve yazışmalara dayanmaktadır. Bunun yanı sıra çalışma sahası olarak seçilen Cer Modern’de yapılan yerinde gözlem ve içinde bulunduğu restorasyon sürecinde restorasyon uygulamasını yapan firmanın çizimleri ve fotoğrafları da kullanılarak, mevcut durumla ve öncesiyle ilgili gerekli analizler yapılarak dönüşüm sonrası yapının özgünlüğünün ve karakteristik özelliklerinin korunup korunmadığı aktarılmıştır.

Tez kapsamında, araştırmanın konusu ve amacı aktarılmış ve tezin yapısına kısaca değinilmiştir.

İkinci bölümde, tanımlar ve kavramlar üzerinde durulurken, bu doğrultuda koruma kavramı, yeniden işlevlendirme kavramı, endüstriyel arkeoloji ve endüstri mirası kavramları açıklanmış, endüstri yapılarının genel özelliklerine de değinildikten sonra, yeniden işlevlendirilen yapılarda dikkat edilmesi gereken kriterler ve uygulanan yöntemler Venedik Tüzüğü, Amsterdam Bildirgesi ve KVTVKK (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu) ile detaylıca aktarılmıştır.

Tezin üçüncü bölümünde sanat mekanlarının genel özelliklerine ve sınıflandırılmasına yer verilirken, tezin konusu olan endüstri yapılarının sanat mekanlarına dönüştürölme nedenleri irdelenmiş, yurtdışındaki ve yurtiçindeki örnekler ele alınmıştır.

Tezin dördüncü bölümünde, araştırma sahası olarak seçilen Cer Modern’in Cer Atölyeleri olduğu döneme ait bilgilere ve onarım kararlarıyla rölöve ve

restitüsyon çalışmalarına yer verilmiştir. Cer Atölyeleri'nin yeniden işlevlendirme sürecinde geçirdiği müdahale öncesi ve müdahale sonrası durumlar bu bölümde değerlendirilmiş ve mekansal müdahaleler aktarılmıştır. Ayrıca, daha önceki bölümlerde detaylı bir şekilde aktarılan yönetmelikler (Venedik Tüzüğü, Amsterdam Bildirgesi ve KVTVKK) doğrultusunda Cer Modern'de uygulanan işlemler değerlendirilmiştir. Son olarak bu bölümde, tezin üçüncü bölümünde örnek olarak gösterilen ve sanat merkezine dönüştürülen yapıların Cer Modern ile karşılaştırılmasına yer verilmiştir.

Son bölümde ise, önceki bölümlerde aktarılan teorik bilgilerin ışığında ve araştırma sahasında yapılan incelemeler sonucunda yeniden işlevlendirilen "Cer Atölyeleri"nin "Cer Modern Sanat Merkezi"ne dönüşüm süreci değerlendirilmiş, miras kapsamında olan yapının dönüşümü sırasında yapılan iç ve dış mekan uygulamalarının olumlu ve olumsuz yönleri irdelenmiş, sanat yapılarına dönüştürülen benzer tarihi yapılarla olan farklarına değinilmiş ve endüstri mirası yapıların gelecek kuşaklara en uygun işlevle, sanat merkezi olarak, aktarılması için koruma kapsamında önerilere yer verilmiştir.

## 2. BÖLÜM

### TARİHİ YAPILARDA KORUMA, YENİDEN İŞLEVLENDİRME ve ENDÜSTRİYEL ARKEOLOJİ, ENDÜSTRİ MİRASI KAVRAMLARI

#### 2.1. Tarihi Yapılarda Koruma Kavramı

Koruma kavramı denilince ilk akla gelen olgu; mevcut özelliklerinin bazılarını zaman içinde yitirmiş yapıların özgünlüğünün korunarak gelecek kuşaklara aktarılmasının sağlanmasıdır. Koruma kavramının gelişim süreci 19. yüzyıldan itibaren başlamakla birlikte zaman içinde değişime uğramıştır. Geçmişte koruma kavramı anıtsal tek yapı ölçeğinde ele alınırken, bugün yalnızca yapı ölçeğinde kalmamakta tarihi kentsel dokuyu oluşturan mütevazı yapılar da koruma kapsamına alınmaktadır. Bir başka deyişle, geçmişte amaç korunan yapıyı ayakta tutmak, yıkılan yerlerini onararak biçimsel bütünlüğü sağlamak iken, bugün korunan anıtlar ve çevre belirli bir dönemin mimari düzenini ve sosyal yaşamını yansıttığı için gelecek kuşaklara aktarılması gereken tarihi bir belge görevi görmektedir. Destekler bir şekilde, Madran ve Özgönül (2005:57)'ün de belirttikleri gibi; tarihi bir yapıyı koruyup topluma kazandırma nedenlerinin en başında tarihi yapıların geçmiş yaşamla ilgili bilgileri bizlere aktaran en somut belgeler olması yatmaktadır. Bir başka deyişle, tarihi yapıların sahip oldukları mimari öğeler sayesinde, bizden önceki yaşam biçimleri, kullandıkları yapı malzemeleri ve hatta süsleme sanatı anlayışları gibi birçok bilgi gelecek kuşaklara aktarılabilen ve böylece gelecek kuşakların da tarihe tanıklık etmesi sağlanabilmektedir. Ayrıca, Venedik Tüzüğü'nün 3. Maddesi'nde tarihi yapıların korunması ve onarımındaki amaç; onları bir sanat eseri olduğu kadar, bir tarihi belge olarak korumak şeklinde belirlenmiştir. 2863 no'lu Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu'nda Taşınır ve Taşınmaz Kültür Varlıklarında koruma: *“koruma ve korunma taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza bakım, onarım ve restorasyon işlemleri”* olarak tanımlanmıştır (KVTVKK, 1983, Madde 3). Türkiye'de endüstri mirasının korunması farklı eksenlerde gelişmektedir. Bu eksenler Kayın (2013:44) tarafından aşağıdaki gibi açıklanmaktadır;

1. Endüstri yerleşkesi ve yapılarının ‘miras’ olmasını sağlayan değerlerin görmezden gelinerek yıkım ve yenilemeye tabi tutulması ile gerçekleşmesi;

- Ankara Havagazı Fabrikası buna örnektir.

2. Onarımın gerçekleştirildiği, ancak endüstri mirasının karakteristiklerinin gereğince vurgulanamadığı durumlar;

- İzmir Havagazı Fabrikası buna örnektir; yeni kullanımın girişteki dökümhaneye yerleşen lokantaya odaklanması ve rasyonel nitelikteki özgün endüstri peyzajının yerine organik planlı-çadır üst örtülü bir peyzaj düzenlemesinin alması sonucunda, “özgün endüstriyel üretim şemasının dolaşım sistemi ile bütünleşmemesi/ özgün mekansal hiyerarşilerin dikkate alınmaması” gibi temsil sorunları ortaya çıkmaktadır.

3. Endüstri yerleşkesinin bağlamsal temelli yeni tasarımlarla bütünleştirilerek işlevlendirildiği durumlar;

- Santralistanbul buna örnektir.

Ayrıca, bir yapıyı koruma kapsamında değerlendirmek için önemli olan yapının tarihi ya da geçen zaman değil, yapının sahip olduğu mimari, kültürel ve teknik nitelikleridir. 2863 nolu Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu’nda(KVTVKK) ve 6. maddede; korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları şu şekilde sıralanmıştır:

- a) Korunması gerekli kültür ve tabiat varlıkları ile 19.uncu yüzyıl sonuna kadar yapılmış taşınmazlar,
- b) Belirlenen tarihten sonra yapılmış olup önem ve özellikleri bakımından Kültür ve Turizm Bakanlığınca korunmalarında gerek görülen taşınmazlar,
- c) Sit alanı içinde bulunan taşınmaz kültür varlıkları,
- d) Milli tarihimizdeki önemleri sebebiyle zaman kavramı ve tescil söz konusu olmaksızın Millî Mücadele ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunda büyük tarihi olaylara sahne olmuş binalar ve tesbit edilecek alanlar ile Mustafa Kemal ATATÜRK tarafından kullanılmış evler (KVTVKK, 1983, Madde 6).

KVTVKK’nın korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları kriterlerini daha iyi açıklayabilmek için koruma ölçütlerine değinmekte fayda var; ekonomik nedenlerle tarihi yapıların hemen hepsinin gelecek kuşaklara aktarılması mümkün olamayacağı için, bir tarihi yapının koruma altına alınabilmesi için en temel

üç özellik; tarihi belge niteliği taşıması, eskilik özelliği ve sahip olduğu estetik değerdir. Tarihi belge ölçütünü ele aldığımızda, yapının tarihi bir olayla veya kişiyle ilişkisi olması ve bir tarihi süreci yansıtmaması öncelikli kriterlerdir. Bir başka deyişle, Ahunbay bu kritere örneklerden biri olarak Sivas Kongresi'nin yapıldığı binayı göstermekte ve *“Sivas Kongresi'nin yapıldığı bina, içinde geçen tarihi olaydan ötürü özel bir anlam taşımakta ve o olayı hatırlatan eşyasıyla bir müze olarak korunmaktadır.”* diyerek bu binanın önemini aktarmaktadır (Ahunbay, 1996, s. 28). Eskilik ölçütüne baktığımızda, Türkiye’de yönetmeliğe göre şuan 1900 tarihinden önce yapılmış yapılar koruma kapsamında iken, 20. yüzyıl yapılarının koruma kapsamına alınabilmesi için öncelikle önemli bir mimarın eseri olması ve bir mimari akımın temsilcisi olması gibi özgün nitelikler aranmaktadır. Güzel kavramının göreceli olması ve toplumdan topluma değişmesi nedeniyle yapıların estetik değeri ele alındığında en büyük iş arkeologlar, sanat ve mimarlık tarihçilerine düşmektedir.

Kısacası, tarihi yapılarda koruma kavramı, daha önce de belirtildiği gibi, mevcut özelliklerini zaman içinde yitirmiş yapıların özgünlüğünün korunarak gelecek kuşaklara aktarımını sağlamaktır. Koruma kavramının kurumsal çerçevesine bakıldığında karşımıza ulusal ve uluslararası birçok örgüt çıkmaktadır. Tezin bu bölümünde, koruma ile ilgili başlıca uluslararası ve ulusal kurumlar hakkında bilgilere yer verilmiş, ayrıca mevcut yönetmelikler ışığında yeniden işlevlendirilen yapılarda uygulanan yöntemler ele alınmıştır. Böylelikle, bu bölümdeki bilgiler doğrultusunda ilerideki bölümlerde yeniden işlevlendirilen yapıların incelenmesi yapılmıştır.

### **2.1.1. Korumayla İlgili Başlıca Uluslararası Kurumlar**

Tarihte koruma çalışmaları yüzyıllar öncesine dayanmaktadır; Eski Mısır ve Mezopotamya’da koruma olgusu dini yapılar etrafında şekillenirken, Roma İmparatorluğu’nda bu olgu sanat yapıları üzerinden şekillenmektedir. Koruma kavramının uluslararası platformlarda tartışılmaya başlanması ise 19. yüzyılın ikinci yarısı itibarıyla gerçekleşmiştir. Boduroğlu (2012:5) bu süreci, *“19. yüzyılda Avrupa’da gelişen milliyetçilik akımları da koruma çabalarını desteklemiştir. Ulus devlet olma özelliklerini yeni kazanan Avrupa ülkeleri; tarihi mirası uluslarının kurulmasını meşru kılacak bir destek aracı olarak görmüşlerdir.”* diyerek açıklamaktadır. Ahunbay (1996:16-20)’ın da kitabında değindiği bu süreç şu şekilde

detaylandırılmaktadır; ilk olarak 1904 yılında Madrid’de toplanan 6.Uluslararası Mimarlar Kongresinde koruma olgusu ele alınmış, daha sonra sırasıyla 1931 yılında İtalya’da kabul edilen “Carta Del Restauro” tüzüğü, 1964 yılında yayınlanan Venedik Tüzüğü ve 1975 yılında Amsterdam Avrupa Mimari Mirası Koruma Kongresi gibi önemli olaylar, dünya ülkelerindeki koruma olgusunun öneminin anlaşılmasına ve bu olgunun yaygınlaşmasına zemin hazırlamıştır.

#### **2.1.1.1. ICOMOS – Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi**

UNESCO bünyesinde 1965 yılında kurulan ICOMOS, dünyanın tarihi anıt ve sitlerinin korunmasını hedefleyen ve uluslararası nitelikte bir örgüttür. Bu örgüt bugün 100’den fazla ülkede ulusal komitelerle temsil edilmektedir ve bu kimliğiyle doğal ve kültürel varlıkların korunmasında UNESCO’nun baş danışmanı konumundadır.

Ülkemizde yasal olarak 1974 yılında yayımlanan bir yönetmelikle Kültür Bakanlığı’na bağlı, yarı resmi bir konsey olarak kurulan ICOMOS’un kendi sitesinde yayınladığı amaçları aşağıda sıralanmıştır:

- Dünyadaki koruma uzmanlarını bir araya getirerek, bir mesleki diyalog ve fikir alışverişi forumu oluşturmak,
- Koruma ilke, teknik ve siyasetleri üzerine bilgi toplamak, değerlendirmek ve yaymak,
- Koruma alanında uzmanlaşmış belgeleme merkezlerinin kurulması için ulusal ve uluslararası otoritelerle iş birliği yapmak,
- Mimarlık mirasının korunmasını ve geliştirilmesini amaçlayan uluslararası sözleşmelerin kabulü ve yürürlüğe sokulması için çalışmak,
- Tüm dünyada koruma uzmanları için eğitim programlarının düzenlenmesine katkıda bulunmak,
- Yüksek düzeyde meslek insanlarının ve uzmanların bilgi ve birikimini, uluslararası topluluğun hizmetine sunmaktır (bknz. icomos.org.tr).

#### **2.1.1.2. DOCOMOMO- Modern Mimarlık Akımının Kentsel Ölçekli ya da Tekil Örneklerinin Belgelenmesi ve Korunması**

Docomomo yani Türkçe açılımıyla Modern mimarlık akımının kentsel ölçekli ya da tekil örneklerinin belgelenmesi ve korunması adlı örgüt 1988 yılında kurulmuştur. Modern mimarlık ürünlerinin birer sanat ürünü olarak korunmasını

amaçlayan örgüt, faaliyetleri kapsamında birçok konferans ve seminer düzenlerken, dergi ve envanterler de yayınlamışlardır. Ayrıca, çeşitli ulusal grupların düzenlediği modern mimarlık ürünlerinin yıkılmaktan kurtarılması, tescil edilmesi ya da restorasyonunun gerçekleştirilmesi kampanyalarına da uluslararası destek sağlamışlardır. DOCOMOMO, 2001 yılından beri de Türkiye’de faaliyet göstermektedir. <sup>3</sup>

### **2.1.1.3. TICCIH – Uluslararası Endüstri Mirasının Korunması Komitesi**

TICCIH endüstri mirasının muhafazası, korunması, incelenmesi, belgelenmesi, araştırılması ve yorumlanması konusunda etkinlik gösteren ilk örgütlenmedir. Bu organizasyon endüstriyel mirasın korunması ve bu alandaki çalışmalar ile ilgili tüm konularda danışman olarak belirlenen Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) ile birlikte hareket eder ve dünya miras listesi için bilgi sağlar. <sup>4</sup>

### **2.1.2. Koruma ile İlgili Başlıca Uluslararası Belgeler**

#### **2.1.2.1. Venedik Tüzüğü**

II. Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi tarihi yapıların korunması ve onarımıyla ilgili ilkeler üzerinde karara varmak ve bunları uluslararası bir temele yerleştirmek amacıyla, 25-31 Mayıs 1964 tarihleri arasında Venedik’te toplanmış ve bu toplantı sonucunda “Venedik Tüzüğü” adıyla anılan kararlar alınmıştır. Toplamda 16 maddeden oluşan tüzük, kendi içinde ‘tanım, amaç, onarım, tarihi yerler, kazılar ve yayın’ olmak üzere 6 alt başlıkta toplanmaktadır. Venedik Tüzüğü’nün amacının anlatıldığı 3. maddede koruma altına alınan yapının sanat eseri olduğu kadar, tarihi bir belge olarak da korunması gerekliliği vurgulanırken, tüzükte korumanın sürekliliğin sağlanması için de bu tip yapıların topluma kazandırılması gerektiğine değinilmektedir (bknz. EK 1.). Ayrıca, korunacak tarihi yapılarda dikkat edilmesi gereken kriterler de gene tüzük içinde belirtilmiştir. Venedik Tüzüğü’nde bu kriterler özellikle, hasar nedenlerini ortadan kaldıracak veya etkilerini azaltacak koruma tekniklerinin belirlenerek uygulanmasına temel oluşturmaktadır.

<sup>3</sup> **Kaynak:** Docomomo Türkiye Çalışma Grubu Sekreteryası (2002), *Modern Mimarlık Ürünlerinin Korunması Amaçlı Yeni Örgüt: docomomo.tr*, Mimarlık Dergisi, sayı:307, s.12-13.

<sup>4</sup> **Kaynak:** TICCIH, <http://ticcih.org/about/>, Erişim Tarihi: 02.06.16.

Bir başka deyişle, mevcut tarihi yapının korunması sırasında planın ve mevcut süslemelerin değiştirilmemesi ana hedeftir. Ayrıca, geleneksel tekniklerin yetersiz kaldığı noktalarda koruma ve inşa için daha önce bilimsel olarak onaylanmış herhangi bir modern teknikle anıtların sağlamaştırılması da uygun görülen bir başka noktadır. Yapıya ekleme yapılması gereken durumlar da ise yeni eklenen yapının mevcut yapının önüne geçmemesi yine bu tüzükte yer alan bir başka önemli kriterdir (bknz. EK 1. madde 5,7,10,11,12,13,15).

### **2.1.2.2. Amsterdam Bildirgesi**

Daha önce de belirtildiği gibi, 1975 yılında Amsterdam'da düzenlenen Avrupa Mimari Mirası Koruma Kongresi, dünya ülkelerindeki koruma olgusunun öneminin anlaşılmasına ve bu olgunun yaygınlaşmasına zemin hazırlamıştır. Amsterdam Bildirgesi'nde, mimari miras diye adlandırılan yapıların, kültürel değerlerin yanı sıra toplumlara ortak tarihlerinin ve geleceklerinin bilincini de aşıladıkları için korunmalarının önemli olduğu vurgulanmaktadır. Venedik Tüzüğü'nden farklı olarak, Amsterdam Bildirgesi'nde mimari mirasın alanı genişletilmiş ve mimari mirasın yalnızca yapı ölçeğinde kalmayarak, çevresi ile birlikte ele alınmasının önemine dikkat çekilmiştir (Ahunbay, 1996:152-156).

### **2.1.3. Koruma ile İlgili Başlıca Ulusal Kurumlar**

#### **2.1.3.1. Kültür ve Turizm Bakanlığı**

Türk kültür mirasının korunması, resmi olarak 1869 tarihli Asar-ı Atika Nizamnamesi'nin yürürlüğe girmesi ile başlamıştır. Türk tarihi açısından önemli olan bu yasa ile tarih ve sanat değeri taşıyan eserlerin özel izin alınmadan Osmanlı İmparatorluğu dışına çıkarılması yasaklanmış ve arkeolojik kazılar ile ilgili konular da belli esaslara bağlanmıştır. 1874 yılında çıkarılan yasa, koruma açısından önemli bir adım olarak kabul edilmektedir. Bu yasa ile padişahın bu konular üstündeki yetkisi kısıtlanmıştır. 1869 yılında Asar-ı Atika Nizamnamesi ile başlayan koruma yasaları yıllar içinde değişikliklere uğramıştır. 1973 yılında çıkarılan Eski Eserler Koruma Kanunu'nda koruma anlayışını ve ona bağlı olarak oluşan tanımları içeren maddeler bulunmaktadır. Her iki kanun da bugün yürürlükte olan ve 1983 yılında çıkarılan 2863 Nolu kanunun temellerini oluşturmaktadır (Pfeiffer-Taş, 2012:11).

Kültürel değerleri yaşatmak, geliştirmek, tanıtmak, tarihi ve kültürel varlıkların tahribini ve yok edilmesini önlemek, kültür ve turizm konularıyla ilgili kamu kurum ve kuruluşlarını yönlendirmek ve bu kuruluşlarla iş birliğinde bulunmak amacıyla kurulan Kültür ve Turizm Bakanlığı, kültürel ve doğal değerlerin korunması konusunda üst kuruluş olma kimliğini günümüzde de korumaktadır. <sup>5</sup> Ayrıca, korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarını araştırmak, korumak ve tahribini önleyecek tedbirler almak Kültür Bakanlığı bünyesinde bulunan Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün görevidir. Tüm bunların yanı sıra, koruma kurulları kararlarının alınmasına ve uygulanmasına dair işlemlerin yürütülmesini ve koordinasyonunu sağlamak da yine Kültür Varlıkları ve Müzeler Müdürlüğü'nün görevidir. <sup>6</sup>

### 2.1.3.2. Vakıflar Genel Müdürlüğü

2863 Nolu Kültür ve Tabiat Varlıkları Korunması Kanunu'na göre, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün amacı; vakıflara ait taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları, gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyetinde bulunan cami, türbe, kervansaray, medrese han, hamam, mescit, zaviye, çeşme ve benzeri korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının tespitini ve envanterlenmesini yapmaktır. Madran ve Özgönül (2005:126)'ünde belirttikleri gibi, vakıf eserlerinin rölöve, restorasyon ve restitüsyon projelerinin hazırlanması ve onaylanması da Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün idaresindedir. Yine aynı şekilde, yıllık ve beş yıllık eski eser onarım programlarını hazırlamak da Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün sorumluluğundadır. <sup>7</sup>

<sup>5</sup> **Kaynak:** T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kuruluş Amacı ve Görevleri, 02.06.16 tarihinde <https://www.kultur.gov.tr/TR,96130/kurulus-amaci-ve-gorevleri.html> adresinden erişildi.

<sup>6</sup> **Kaynak:** T.C. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün Görevleri, 02.06.16 tarihinde <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,43035/kultur-varliklari-ve-muzeler-genel-mudurlugunun-gorevle-.html> adresinden erişildi.

<sup>7</sup> **Kaynak:** Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 02.06.16 tarihinde <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2863.pdf> adresinden erişildi.

## 2.1.4. Türkiye’de Koruma ile İlgili Yasal Düzenlemeler ve Müdahale Yöntemleri

### 2.1.4.1. 2863 Nolu Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması Kanunu

1983 yılında resmî gazetede yayınlanan 2863 nolu kanuna göre kültür varlığı; *“Madde 1 – Bu Kanunun amacı; korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımları belirlemek, yapılacak işlem ve faaliyetleri düzenlemek, bu konuda gerekli ilke ve uygulama kararlarını alacak teşkilatın kuruluş ve görevlerini tespit etmektir”* (mevzuat.gov.tr).

2863 nolu Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması Kanunu şu şekilde aktarılmaktadır;

- Koruma kurulu kararı olmadan taşınmaz kültür varlığının inşası ve fiziki müdahale
- Koruma kurul kararı olmadan taşınmaz kültür varlığını kullanıma açmak ve ya kullanımını değiştirmek
- Kültür Bakanlığı’nın verdiği yasa uyarınca bakım veya onarım hususunda vereceği emir ve talimatlara uymamak suç teşkil etmektedir (bkz. mevzuat.gov.tr).

Kültür varlıklarına yapılacak inşai ve fiziksel müdahalarda de bu kanun kapsamında belli kriterler mevcuttur. Bu kriterler 2863 sayılı yasanın 18. maddesinin ilk fıkrasında, taşınmaz kültür varlıklarının onarım ve yapı esaslarının belirlenmesi için gruplandırılmalarını öngörmektedir. Bir başka deyişle, Madran ve Özgönül (2005:94)’ün de belirttiği gibi, bir yapının onarılması ya da tescilli kültür varlığı parselinde ya da kültür varlığı bünyesinde bir yeni yapılaşma eylemi gerçekleştirilmesi için yapının grubunun belirlenmesi ön koşuldur. Bu görevi gerçekleştirmek için de Bakanlık bünyesinde Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu bulunmaktadır. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu’nun görevleri mevzuatta aşağıdaki gibi sıralanmıştır (madde 51) ;

- Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve restorasyonu ile ilgili ilkeleri belirlemek,
- Koruma kurulları arasında gerekli koordinasyonu sağlamak
- Uygulamadan doğan genel sorunları değerlendirerek görüş vermek suretiyle Bakanlığa yardımcı olmaktır.

Ayrıca, bu Koruma Kurulları'nın görevleri ise aşağıda sıralanmıştır;

- Bakanlıkça tespit edilen veya ettirilen korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının tescilini yapmak
- Korunması gerekli kültür varlıklarının gruplandırılmasını yapmak
- Sit alanlarının tescilinden itibaren 1 ay içinde geçiş dönemi yapı şartlarını belirlemek
- Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının koruma alanlarının tespitini yapmak
- Korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarından özelliklerini yitirmiş olanlarının tescil kaydını kaldırmak (bkz. mevzuat.gov.tr).

KVTVKK 660 Nolu ilke kararında, taşınmaz varlıkların gruplandırılması, bakım ve onarımları için belirlenen kriterler aşağıda detaylandırılmıştır;

660 Nolu ilkesel kararda grup yapıları ikiye ayrılırken, 1. grup yapıları "*Toplumun maddi tarihini oluşturan kültür verileri içinde tarihsel, simgesel, anı ve estetik nitelikleriyle korunması zorunlu yapılardır.*" diye adlandırılır ve tezin temelini oluşturan Cer Modern örneği bu grup içinde yer almaktadır. 2. grup yapıları ise "*Kent ve çevre kimliğine katkıda bulunan kültür varlığı niteliğindeki yöresel yaşam biçimini yansıtan yapılardır.*" olarak adlandırılmaktadır (bkz. EK 2).

Her iki grup yapılarının da korunması sırasında dikkat edilmesi gereken uygulamalar vardır. Bu uygulamalar aşağıda sıralanmıştır:

#### **2.1.4.1.1. Bakım**

KVTVKK 660 Nolu ilke kararında bakım; sadece yapının yaşamını sürdürmeyi amaçlayan, tasarımda, malzemedede, strüktürde, mimari öğelerde değişiklik gerektirmeyen müdahaleler (çatı aktarımı, oluk onarımı, boya-badana gibi) olarak adlandırırken, Eyüpgiller ve Zakar (2015:37) bakımı, tarihi eser korumada, korumanın uzun vadeli ve sürdürülebilir olması için en büyük etken olarak adlandırmaktadırlar. Madran ve Özgönül (2005:150) bakımı "*...amaç mevcut yapı malzemelerinin daha fazla yıpranmasını önleyecek ve yapının sürekliliğini sağlayacak önlemler alınmasıdır.*" diyerek tanımlamaktadırlar. Kısacası 'bakım', tarihi bir yapının özgünlüğünün korunabilmesi ve yapının uzun süre yaşatılması için izlenen koruyucu bir yöntemdir. Bakımda özgün malzemenin (ahşap, kerpiç, taş vb.) korunması ön plandadır. Ahunbay'ın da belirttiği gibi, birçok ülkede tarihi yapılar

yıllık ve beş yıllık programlar çerçevesinde incelenmekte ve saptanan hasarlara göre bakım ve onarımları yapılmaktadır (Ahunbay, 1996:90).

#### **2.1.4.1.2. Onarım**

Yapıların sürdürülebilirliği için önemli bir etken olan onarımı, KVTVKK 660 Nolu ilke kararı “*Yapının yaşamını sürdürmeyi amaçlayan, tasarımda, malzemede, strüktürde ve mimari öğelerde değişiklik gerektiren müdahalelerdir.*” diyerek açıklamaktadır (bknz. EK 2.). Benzer bir şekilde Eyüpgiller ve Zakar (2015:37) “*Mimari eseri korumada, sağlamlaştırma, güçlendirme, bütünleme ve yenileme müdahalelerini içeren onarım olgusu, özgünlük değerinin sürdürülmesinde kilit rol oynar.*” diyerek onarım olgusunun korumadaki önemine dikkat çekmektedirler. O halde onarım, bir yapının iyileştirilmesine ya da zaman içinde yapıda meydana gelen bozulmaları gidermeye yardımcı bir olgudur ve mimari mirasın özgünlük değeri açısından önemli bir rol oynamaktadır.

Onarım kendi içinde basit onarım ve esaslı onarım olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Basit onarım; yapıların çürüyen ya da eksilen mimari öğelerinin, özgün biçimlerine uygun olarak aynı malzeme ile değiştirilmesi ve yine özgün biçimlerine uygun olarak yenilenmesidir (bknz. Ek 2.).

Esaslı onarım ise, isminden de anlaşılacağı gibi daha kapsamlı bir onarım türü olup, kendi içinde sağlamlaştırma, temizleme, bütünleme, yenileme, yeniden yapma ve taşıma olmak üzere altı gruba ayrılmaktadır. Ahunbay (1996:90) esaslı onarım türlerini değerlendirirken, koruma açısından en uygun adımın sağlamlaştırma olduğunu vurgulamakta ve müdahalelerin kapsamının anıttaki hasar derecesine göre genişlediğine ve hasar derecesi arttıkça tarihi yapının dokusunu değiştiren tekniklerin uygulanmasının zorunlu hale geldiğine dikkat çekmektedir.

Bir başka deyişle, Ahunbay (1996:90)’ın üzerinde durduğu ve koruma açısından en uygun diye adlandırdığı sağlamlaştırma olgusu, bozulma sonucu özgün halini kaybetmiş bir yapı elemanını ya da sistemini ilk tasarlandığı bütünlüğe ulaştırabilmek için izlenecek yol olarak adlandırılabilir. Destekler bir şekilde Eyüpgiller ve Zakar (2015:37-38) sağlamlaştırmayı “*...üzerinde çatlaklar bulunan bir tuğla duvarın, çatlak kısımlarının tuğla ve özgün harç kullanılarak yenilenmesi bir sağlamlaştırma örneğidir.*” diyerek örneklendirmektedirler.

#### **2.1.4.1.3. Bütünleme (Reintegration)**

Bütünleme, Ahunbay (1996:96) tarafından ‘‘Bir bölümü hasar görmüş, ya da yok olmuş yapı ve öğeleri ilk tasarımlarındaki bütünlüğe kavuşturacak biçimde geleneksel ya da çağdaş malzeme kullanarak tamamlama işlemine ‘bütünleme-reintegration’ denilmektedir.’’ diyerek açıklanmaktadır. Tarihi yapının bütünleme işlemi sırasında benzer malzemeler kullanılabileceği gibi farklı malzemelerle yapılan uygulamalar da yapıya tarihi belge niteliği kazandırabilmektedir. Venedik Tüzüğü’nün 12. maddesinde bütünleme çalışması sırasında yapıya eklenen yeni kısımların eski özgün kısımdan ayırt edilebilir olmasının gerekliliği vurgulanmıştır (bkz. EK 1.). Bütünleme işleme için mevcut yapının ilk tasarımına ait verilere sahip olunması en önemli noktadır. Ancak bu şekilde sağlıklı bir bütünleme çalışma yapılabilecektir. Benzer bir şekilde, Ahunbay (1996:97) bütünlemenin kabul edilebilir olması için gerçek yapısal verilere veya belgelere dayandırılması gerektiğini vurgulamakta ve güvenilir verilere dayandırılmadan, yalnızca varsayımlarla yapılan bir bütünleme çalışmasının başarıya ulaşamayacağına dikkat çekmektedir.

#### **2.1.4.1.4. Yenileme (Renovation), Yeniden Kullanım, Yeni İşleve Uyarlama**

Yenileme, eskimiş, özelliklerini kaybetmiş bir yapı parçasının veya dokusunun yeni malzeme veya sistemler aracılığıyla onarılarak, yeni hale getirilmesine denmektedir (Eyüpgiller ve Zakar, 2015:38). Bir başka deyişle, zamanla değişen yaşam biçimleri doğrultusunda tarihi yapılar özgün işlevlerini yitirmekte ve bunun bir sonucu olarak da farklı bir işleve hizmet etmek için uyarlanmaktadırlar, bu işleme de yenileme/yeni işleve uyarlama adı verilmektedir (Ahunbay,1996:97). Yenileme, bir diğer adıyla yeniden işlevlendirme, tarihi yapıların özgünlüklerinin korunarak günümüze taşınması için önemli bir araçtır. Yeniden işlevlendirme ya da yenileme sırasında dikkat edilmesi gereken hususların başında, daha önce de belirtildiği gibi, Venedik Tüzüğü’nün 5. maddesinde yer alan tarihi yapıların planlarının ve mevcut süslemelerin değiştirilmemesi gerektiği şartı gelmektedir (bkz. EK 1). Bu nedenle özellikle yapıların mevcut dış görünümünün değiştirilmeden yeni işleve uyarlanması dikkat edilmesi gereken önemli bir noktadır. Ayrıca, yeniden işlevlendirme yapılırken, plan ve iç mekân değerlerine sahip yapılarda yeni kullanıma uygun, serbest iç düzenlemeler uygulamaya çalışmaktan

çok, tarihi mekanların anısını sürdüren düzenlemelere gidilmesi daha uygundur (Ahunbay, 1996:98).

#### **2.1.4.1.5. Yeniden Yapım (Reconstruction)**

Yeniden yapım, yıkılmış veya yok olmuş tarihi bir anıtın ya da sitin elde edilen verilerle yeniden inşa edilmesidir. Yenilemeden farklı olarak, yeniden yapım sonucu elde edilen yapının tarihi bir değeri yoktur. Bir başka deyişle, yeni yapı, yerine yapıldığı yapının özgünlüğüne ve tarihi dokusuna sahip değildir (Ahunbay, 1996:99). Yeniden yapım, yok olmuş bir yapının, özgün durumuna ait planlar ve belgelerle hazırlanan bir kopyasının oluşturulmasıdır ve bu kopya hiçbir tarihi değer taşımasa da geleneği yaşatma ve yapım tekniğini sürdürme anlamında korumaya yönelik olabilmektedir (Ahunbay: 1996:100). Sonuç olarak, tüm bu kriterler tarihi yapıların doğru bir şekilde korunarak günümüze taşınması adına önemlidir ve tez çalışmasında incelenen tarihi yapılar bu kriterler doğrultusunda değerlendirilmiştir.

#### **2.2. Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi**

Tarihi yapılarda yeniden işlevlendirme kavramı, bir önceki bölümde de aktarıldığı gibi, mevcut işlevini yitirmiş ve kullanılamaz haldeki yapıların gerekli tadilatlar yapılarak topluma kazandırılmasıdır. Tarihi bir yapının yeniden işlevlendirilmesini gerektiren üç temel neden vardır. Bunlar; tarihi ve kültürel, çevresel ve ekonomik nedenlerdir. Tarihi ve kültürel nedenler; bir dönemin tanıkları olan yapıların gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için önemlidir. Bir başka deyişle, yapının özgün niteliklerinin korunması, toplumsal kimliği ve kent kimliğini gelecek kuşaklara taşımanın en önemli yoludur. Çevresel nedenlerde; koruma alanını yalnızca yapı olarak değerlendirilmemesi, çevresel nedenlerin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu doğrultuda, yapı çevresiyle birlikte ele alındığında tarihi süreklilik ve binanın toplumsal bellekteki yeri de korunmuş olur. Ekonomik nedenlerde ise; yeni bir yapı inşa etmek yerine, mevcut yapının değerlendirilmesi ekonomik yönden fayda sağlayacak ve maliyeti daha düşük olacaktır. Kısacası, endüstri mirasının yeniden işlevlendirilmesindeki amaç; korumak, yaşatmak, kullanmak ve gelir elde etmektir.

##### **2.2.1. Yeniden İşlevlendirme Kavramı**

Yeniden işlevlendirme kavramı, eski binaların onarılarak ve yeni bir kimlikle topluma kazandırılmasıdır. Bir başka deyişle, mevcut işlevleri ile kullanılamaz hale

gelen yapıların fiziki varlıklarının korunarak topluma kazandırılmasına yeniden işlevlendirme denilmektedir. Yeniden işlevlendirme konusu özellikle Endüstri Devrimi sonrası işlevini yitirmiş sanayi yapılarıyla gündeme gelmiş ve bu tip yapılarda yeniden işlevlendirme çalışmaları yapılmıştır. Yeniden işlevlendirme çalışmalarıyla birlikte özellikle makinalar için tasarlanmış yapılar insanlara uygun hale getirilerek topluma kazandırılmıştır. Yeniden işlevlendirilen tarihi endüstri yapılarının neye göre anıt değeri taşıyıp taşımadığının belirlenmesi için öncelikle Avusturyalı sanat tarihçisi Alois Riegl'in çizdiği çerçeveye değinmek gerekmektedir. Cengizkan (2006:9) Riegl'in kriterlerini "*Endüstri anıtlarının yeniden işlevlendirilmesinde Riegl'in anıtlar için ortaya koyduğu değerler arasında "gelişme değeri", "göreceli sanat değeri" ve "kullanım değeri" öne çıkar.*" diyerek aktarmaktadır. Gelişme değeri, tarihi sanayi yapıları bir dönemin tanıkları oldukları için kent yaşamında ve toplumsal bellekte sahip oldukları değer bakımından önemlidir. Bu da bu tip yapıların gelişme değerini ortaya koymaktadır. Riegl'in 'göreceli sanat değeri' kavramı ise, bir dönemin izlerini taşıyan makinalar ve aletler artık kullanılmıyor bile olsa gelecek kuşaklara aktarılması açısından önemlidir. Türkiye'de göreceli sanat değerini taşıyan ve yansıtan önemli bir endüstri mirası olan Santralistanbul'u bu kavrama örnek olarak verebiliriz. Kullanım değeri ise, diğer değerlerde de olduğu gibi, mevcut işlevleriyle şu an faaliyet gösteremeyen bu tarihi yapıların gelecek kuşaklara aktarılması bakımından önemlidir. Sanayi yapılarının yeniden işlevlendirilmesi, büyük tek hacimlere sahip bu tip mekanların topluma kazandırılması, yalnızca özgün nitelikler korunarak kent belleği açısından önem taşıyabilmektedir.

Bu doğrultuda, yapılar yeniden işlevlendirilirken doğru seçimin yapılabilmesi için dikkat edilmesi gereken ilkeler ve ölçütler vardır. Madran ve Özgönül (2005:158) bu ilkeleri ve ölçütleri şu şekilde sıralamaktadır;

- İşlev verme sırasında, yapının tüm mimari, mekansal ve süsleme özellikleri korunmalıdır. Çünkü yapı zaten bir müzedir. Özellikle konutlar ve sanayi yapıları özgün işlevleriyle ilgili birçok teknik ve mimari ayrıntı içerdikleri için, yeni işlevin bu ayrıntılarla uyumu, çözülmesi gereken bir tasarım sorunu olarak görülmektedir.

- Kültür varlığı yapıların, nitelikleri ile uyumlu olmak koşuluyla belirli işlevleri üstlenebildiği ve bu işlevlerin yapıların potansiyelleri ile yakından ilgili olduğu unutulmamalıdır.
- Yapılar, yeni kullanımın öngördüğü yeni malzeme ve bilgilerle kapasitelerinin üzerinde y klenmemelidirler. Yapının da sergilenmesi gereken bir öğe olduğu unutulmamalıdır.
- Yeni bir işlev için gerekebilecek her tür donanımın, yapının özgün bünyesine zarar vermeyecek ölçek ve nitelikte tasarlanmasına çalışılmalıdır (Madran ve  zg n l, 2005:158).

Yapıların yeniden işlevlendirilmesi sırasında doğru işlevi belirlemek için dikkat edilmesi gereken ilkelere değindikten sonra, bu doğrultuda göz önünde tutulması gereken ölçütlere değinmekte de fayda var. Madran ve  zg n l (2005:159-160) bu  l  tleri de şu şekilde sıralamaktadır;

- Yeni işlev, kültür mirası yapının kitlesel ve mekansal bütünlüğünü bozmamalıdır. İşlevin gerektirmesi nedeniyle ve kimi hallerde bilinçsizce gerçekleştirilen yatay ve düşey bölünmeler, bu bütünlüğü bozabilmektedir.
- Yeni işlev, mekansal kaliteyi korumalı ve zenginleştirmelidir. Özellikle yeni kapalı mekân kazanma isteği ve dolaşımın getirdiği zorunluluklar, açık ve yarı açık mekanların kapatılmasına yol açmakta, bu husus yapının mekansal niteliklerini ortadan kaldırmaktadır.
- Müdahaleler, o yapıda bulunan mimari ve bezeme elemanlarının izlenmesini g leştiren ve kimi hallerde olanaksızlaştıran nitelikte olmamalıdır.
- Yapılması  ng r len fiziksel müdahaleler kaldırılabilir ve değiştirilebilir nitelikte olmalı, gerek yapılması gerekse kaldırılması sürecinde yapıya zarar vermemelidir.
- Yapının  zg n şeması korunmalıdır.
- Yeni müdahalelerin yapının özgün bünyesinden farklı olması sağlanmalıdır (Madran ve  zg n l, 2005:159-160).

### **2.2.2. Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesini Gerektiren Nedenler**

Değişen toplumsal koşullar, üretim biçimleri, yaşam şartları nedeni ile işlevini kaybetmiş ve  t l durumda bulunan yapıların korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması kent kimliği açısından önem arz etmektedir. Yapıların yeniden

işlevlendirilmesini gerektiren nedenler ele alındığında ilk akla gelen neden, binaların orijinal işlevlerini kaybetmeleri olsa da aslında altında yatan nedenler de başkalaşmaktadır. Tezin bu aşamasında yeniden işlevlendirilmeyi gerektiren nedenler ele alınmıştır.

#### **2.2.2.1. Tarihi ve Kültürel Nedenler**

Tarihin sürekliliği gereği geçmiş yaşamın ve kültürün sembolü olan korumaya değer yapıların insan ile ilişkisinin devam ettirilebilmesi için yeniden kullanımı gerekmektedir. Yeniden işlevlendirilen yapılarda dikkat edilmesi gereken en önemli nokta ise, kullanıcının bu mekanlarda buldukları zaman içerisinde geçmişin farkına varabilmesidir. Bir başka deyişle, endüstri mirası bir yapının tarihi ve kültürel anlamda gelecek kuşaklara aktarılması için dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, özgün parçaların yok edilmemesi, varsa mevcut makine ve aletlerin de korunarak gelecek kuşaklara aktarılmasıdır.

#### **2.2.2.2. Çevresel Nedenler**

Tarihi bir yapıyı yeniden işlevlendirirken, sadece yapı bazında dikkate almamalı, aynı zamanda yapının bulunduğu yakın çevreyi de değerlendirerek toplumsal bellekteki yeri de korunmalıdır. Ayrıca, korumanın kültürel işlevinden hareketle kimliğine ve orijinal işlevine ait izler, donanımlar korunmalı ve bu tip tarihi yapılara yeni işlevler verilirken eski işlevi gözardı edilmeyerek, ön plana çıkartılmalıdır (Tolga, 2006:18). Bir başka deyişle, sürekliliğin devamı için çevresel nedenler göz önünde bulundurularak yeniden işlevlendirilme yapılmalıdır.

#### **2.2.2.3. Ekonomik Nedenler**

Sanayi yapıları sahip oldukları fonsiyonlar ve üretim biçimlerinden dolayı çürüme, titreşim ve dış etkenlere karşı güçlü bir strükture sahip olarak inşa edilmişlerdir. Bu tip yapıların inşası sırasında her türlü olumsuz olasılıklar (patlamalar, makinelerin yapıya vereceği zararlar gibi) hesaplanarak dayanıklı beton ve çelik malzemeler kullanılmıştır. Bu nedenlerden dolayı endüstri yapıları büyük ve geniş boyutlarda olur ve işlevlerini kaybettiklerinde yıkılmaları da oldukça maliyetli olacaktır. Ayrıca buna bir de yapıların yıkılmaları sonucu çevrede oluşabilecek tahribatlar eklendiğinde maliyet oldukça yüksek bir boyuta ulaşabilmektedir. Bir örnekle desteklemek gerekirse, Viyana gazometrelerinin yıkım maliyetinin yaklaşık

57 milyon euroya mal olabileceği belirtilirken, tarihi yapının yeniden işlevlendirme maliyeti 35 milyon eurodan fazla değildir (Mendilcioğlu, 2015:74).

Tüm bunlara ek olarak, yeniden işlevlendirilen bir tarihi yapının ekonomik olarak kente katkısı da büyük olacaktır. Bu yapılar, kentin simgesi haline gelmekle birlikte endüstriyel turizm kavramını da kentlerine taşıyarak, buldukları kentlere ekonomik ve kültürel olarak kalkınma sağlayabilmektedir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken en önemli şey, yeniden işlevlendirilme yapılırken, söz konusu yapının farklı mimari formları gözönünde bulundurulmalı ve kent dokusuna uygun bir biçimde işlevlendirilmelidir.

### **2.3. Endüstriyel Arkeoloji ve Endüstriyel Miras**

Endüstri yapıları, üretim sistemindeki değişiklikler ve özellikle teknolojinin gelişmesiyle beraber işlevlerini kaybetmişlerdir. Bu tip tarihi yapılar işlevlerini kaybetse de sahip oldukları mimari özellikleri ve mekanik donanımları nedeni ile endüstri anıtları olarak adlandırılırlar ve kamusal alanın olmazsa olmaz parçaları haline dönüşürler (Cengizkan, 2002:40). Aynı şekilde, bu tip yapılar sahip oldukları mekanik donanımlar ve içinde yer aldıkları strüktürle beraber, ülkenin sosyo-ekonomik geçmişinin önemli bir göstergesidirler. 20. yüzyılın ikinci yarısında endüstrileşme sürecindeki değişim eski endüstri binalarını yok olma tehdidiyle karşı karşıya getirmiş, bu nokta da endüstri mirası kavramı ortaya çıkmıştır. Tez çalışmasının bu bölümünde, tez konusu içinde önemli bir yere sahip olan endüstri yapılarının, niçin korumaya değer yapı durumunda olduklarını açıklamak adına “endüstriyel miras” ve “endüstriyel arkeolojisi” kavramları incelenmiştir.

#### **2.3.1. Endüstriyel Miras Kavramı**

Endüstriyel miras kavramı, kültürel miras kavramlarında da olduğu gibi, endüstri dönemine ait ve işlevini yitirmiş değerlerin yok olma tehdidi ile karşı karşıya kaldığı anda ortaya çıkmıştır. Endüstriyel miras mekanik araçlar ve düzeneklerle mal veya hizmet üretme etkinliğinin gerçekleştiği özgül mimariden oluşan kültürel miras olarak adlandırılmaktadır (Tanyeli, 2000:50). Türkiye’de işlevini yitirmiş ve terkedilmiş yapıların, kültürel mirasın bir parçası olarak değerlendirilmesi 1990’larda başlamıştır ve günümüzde de devam etmektedir (Köksal, 2012:18). Türkiye’de 90’larda başlayan eski endüstri yapılarının korunması kavramı ile birlikte, Cumhuriyet öncesinden gelen bazı üretim yapılarının ve

özellikle erken Cumhuriyet dönemindeki sanayileşme hareketi sırasında kurulan fabrikaların, üretim işlevlerini yitirmelerinin ardından, miras kapsamında koruma altına alınmasına yönelik çabalar başlamıştır (Saner, 2012:53).

Ayrıca endüstri mirasının, daha önceki bölümlerde hakkında detaylı bilgi verilen (bknz. Bölüm 2.1.1.1.3.), TICCIH tarafından 2003 yılında hazırlanmış olan endüstri mirasına yönelik Nizhny Tagil Tüzüğü'nde sanayi kültürünün teknolojik, tarihi, sosyal ya da mimari değerleri olan kalıntılarından oluştuğu vurgulanmaktadır. Bu kalıntıların da yalnızca üretimin yapıldığı (maden ocakları, ambar, depolar, imalathane, fabrika gibi) mekanları değil, ayrıca sanayi ile alakalı olan barınma, ibadethane ve sosyal tesisler gibi mekanları da içerdiği vurgulanmaktadır (Nizhny Tagil Tüzüğü, 24 Ağustos 2016).

### **2.3.2. Endüstriyel Arkeoloji Kavramı**

Endüstri mirasını konu alan, araştıran, belgeleyen yerinde inceleyen çalışma disiplini “endüstri arkeolojisi” olarak anılmaktadır. Endüstri arkeoloji kavramı, 1950lerde İngiltere’de ortaya çıkmıştır, 60’larda ise kabul gören ve yaygın olarak kullanılmaya başlayan bir çalışma alanı haline gelmiştir (Cengizkan, 2012:40). Bazı ülkeler endüstri mirasını farklı başlıklarda incelemeyi tercih etmişlerdir; 1930’lardan beri Almanya endüstri arkeolojisi terimi yerine teknik kültür anıtı ve teknik anıt kavramlarını kullanmayı tercih ederken, 1978 yılında İsveç’te düzenlenen TICCIH toplantısında dahi endüstri anıtları ve endüstri mirası gibi ifadelerin kullanıldığı belirtilmektedir ve bu konuda bir netlik olmadığı vurgulanmaktadır (Köksal, 2005:105). Köksal’ın belirttiği 1978 yılında İsveç’teki TICCIH toplantısının aksine, 2003 yılında hazırlanan TICCIH raporunda endüstri arkeolojisi; “*sınai(sanayi) süreçler için ya da tarafından oluşturulmuş maddi ve maddi olmayan tüm kanıtları, belge, yapıt, doğal ve kentsel peyzajı disiplinler arası çalışma yöntemi*” olarak tanımlanmaktadır (Nizhny Tagil Tüzüğü, 24 Ağustos 2016).

Burada dikkat edilmesi gereken nokta, endüstri mirası ve arkeolojisi arasındaki ayrımdır. Saner (2012:53)’in de belirttiği gibi, bu ayrım şu şekilde açıklanmaktadır; endüstri mirası tarihsel öneme sahip eski yapıların kendisi iken, endüstri arkeolojisi ise kalıntıları bulma, belgeleme ve inceleme çalışmalarıdır. Ayrıca, endüstriyel miras kavramı, yalnızca endüstri dönemi yapılarını değil, ayrıca

endüstri öncesi dönemin üretim- imalat, mimari ve donanımlarını da içine alan geniş bir yelpazeye sahiptir (Brangar, 2004:19-20).

### 2.3.3. Endüstriyel Mirasın ve Endüstriyel Arkeolojinin Kapsamı

Endüstriyel miras, en basit tabiri ile, endüstri toplumu ile ilgili tüm bilgileri ve tüm çalışmaları kapsamaktadır. Köksal (2005:107)'ın da belirttiği gibi endüstri mirası ve arkeoloji; enerji kaynakları (madencilik, buhar makineleri gibi), üretim yapıları (çömlek, yiyecek, içecek yapımı), ulaşım araçları (yol, köprü, demiryolu gibi), yapı malzemesi üreten yerler (taşocağı, tuğla fabrikası gibi) ve hatta işçi konutlarını gibi endüstri ile alakalı her alanı kapsamaktadır.

Endüstriyel miras ve arkeolojinin kapsamı yıllar boyu tartışılmış bir konudur. Bir başka deyişle, endüstri mirası ve endüstri arkeolojisi disiplinlerinin kapsamına bakıldığında; bir yandan prehistorik dönemden çağdaş döneme kadar geçen tüm süreç üzerinde durulurken, diğer yandan endüstri devrimi döneminin fabrikalarını, komplekslerini, demiryolu lokomotifleri kapsayan bir 'Endüstri Devrimi arkeolojisi' üzerinde durulmaktadır (Köksal,2005:106). Destekler bir şekilde, Buchanan (1985:104) endüstri mirasının kapsamının belli bir sınırlandırılması olmaması gerektiğini ve hatta tarih öncesi çağa ait bir maden ocağının endüstri mirası olarak adlandırılabilceği gibi günümüzde üretilmiş ve artık kullanılmayan bir ulaşım aracının da bu kapsamda değerlendirilebileceğini vurgulamaktadır. Sonuç olarak, endüstri miras ve arkeolojisi, makine ile üretim yapan fabrikaları, endüstriyel üretim ile elde edilen malzemelerden inşa edilen yapıları, endüstri üretimini destekleyen yan yerleşim birimlerini (depolar, haller, hangarlar, işçi konutları) ve hatta tarih öncesi döneme ait bir maden ocağını dahi kapsamaktadır.

Burada dikkat edilmesi gereken en önemli nokta; endüstriyel mirasa ait değerlerin tek başlarına endüstrileşmenin karakterini, yapısını ortaya çıkarmayacakları ancak endüstriyel mirasın kültürel bir bütünlük içerisinde ele alındığı takdirde anlaşılabilir olacaktır. Köksal (2005:107) bu durumu şu şekilde açıklamaktadır; *“Endüstri Devrimi yalnızca teknolojik bir devrim olmamış, aynı zamanda insanların düşünce ve yaşam biçimini değiştiren, sosyal, kültürel ve ekonomik boyutlarıyla çevresel etki yaratan bir dönüşüm olmuştur.”* Endüstri yapılarının bu dönüşümün izlerini taşıdığı göz önünde bulundurulursa, yalnızca

taşıdıkları mimari ve teknik özellikler ile değil ayrıca taşıdıkları kültürel ve sosyal bilgilerin de çok değerli olduğu sonucuna varılmaktadır. Destekler bir şekilde, Cengizkan (2012:40) endüstri mirasının kültürel miras kabul edilmesinin nedenini, bu yapıların sanat değerlerinin farkına varılması olarak açıklamakta ve makineler, makine benzeri form ve mekanların kişinin çevre algısındaki değişimlere yol açtığını; böylelikle de bu formların ve mekanların artık modern insana tanıdık gelmeye başladığını vurgulamaktadır.

#### **2.3.4. Endüstri Mirasını Değerlendirme Ölçütleri ve Koruma Yöntemleri**

Bir tarihi yapıyı, endüstri mirası olarak kabul etmek için belli değerlendirme ölçütleri vardır; daha önce de detaylandırıldığı gibi, Türkiye’de endüstri mirasının korunma eksenlerine bakıldığında karşımıza 3 farklı eksen çıkmaktadır. (bknz. Bölüm 2.1.) ICOMOS Türkiye 2013 yılında yayınladığı Mimari Mirası Koruma Bildirgesi’nde, miras kapsamındaki yapılarda dikkat edilmesi gerekenleri detaylı olarak aktarmaktadır. ICOMOS Türkiye’nin bildirgesinde, bir yapının veya yapı grubunun korunması gerekli kültür varlığı olarak tescillenmesi için, özgünlük değeri, bütünlük değeri, tarihsel değeri, belgesel değer, estetik ve sanat değeri, enderlik-teklik değeri ve kullanım değeri gibi değerlerden bir veya birkaç tanesine sahip olması gerektiği vurgulanmaktadır (ICOMOS Türkiye, 24 Ağustos 2016).

Endüstri mirasının anlam kazanabilmesi için sahip olması gereken bu değerler şu şekilde özetlenebilmektedir; özgünlük değeri, yapının kimliğini oluşturan mimari katmanlar iken bütünlük değeri ise, yapının bulunduğu çevre ile olan ilişkisidir. Mimari mirasın tarihsel değerine baktığımızda, karşımıza iki ölçüt çıkmaktadır; daha önceki bölümlerde de aktarıldığı gibi, yapı veya yapı grubunun tarihsel önem taşıyan bir olayla veya kişi ile bağlantılı olması ve endüstri mirasının eskiliği. Toplumun mekana yansımaları olarak kabul edilen mimari miras yapılar, kültürel, sosyal, ekonomik, siyasal yaşamları yansıtmaları ve yapım teknolojisi hakkında bilgi vermesi bakımından birer belgedirler ve bu nedenle de yapı sayesinde elde edilen veriler belgesel değer olarak kabul edilirler. Kültür varlığının tasarımındaki anlayışı ve bezeme özelliklerini, dönemin ulaştığı beğeni düzeyini ve niteliğini kapsar; bu da mirasın estetik ve sanat değeri olarak adlandırılır. Ayrıca, benzerleri zaman içerisinde yok olmuş yapılar ya da yapı elemanları enderlik değeri taşırlar. Son olarak, kullanım değeri ise, mimari mirasın özgün kullanımının ya da toplumun onun

için öngördüğü yeni kullanımın yapıya kattığı değerdir (ICOMOS Türkiye, 24 Ağustos 2016).

Endüstri mirasının değerlendirme ölçütlerine değindikten sonra, bu tip mimari mirasları koruma yöntemlerine değinmekte fayda var. Endüstri mirası çeşitli yöntemlerle korunmaktadır. Bu alanda çalışmaları bulunan Höhmann, endüstri anıtlarını korumada uygulanan yöntemleri 4 gruba ayırmıştır; (Höhmann, 1992, aktaran: Köksal, 2012:21);

1. Endüstri yapılarının herhangi bir müdahale yapılmadan veya en az müdahale ile yeni bir işlev vermeksizin olduğu gibi korunması,
2. Çok az bir değişimle ve eski işlevine yakın bir işlevle korunması,
3. Yapıya müze işlevi vererek korunması; ancak müze kullanımı her yapı için uygun değildir. Özgün donanımını yitirmemiş, çok fazla hasar görmemiş, müdahale görmemiş ve yeterli teknik bilgiyi sunacak nitelikteki bir yapının müze olarak işlevlendirilmesi daha başarılı sonuçlar vermektedir.

Ayrıca, ICOMOS Türkiye'nin 2013 yılında yayınladığı Mimari Mirası Koruma Bildirgesi'nde yer alan mimari mirasa müdahale ilkelerininin konuyla ilgili olanları aşağıda sıralamaktadır;

1. Yapılacak olan müdahalelerde yapının özgünlüğünün tüm boyutlarıyla korunması esastır.
2. Müdahaleler yapıya zarar vermemeli; tarihi belge niteliği olan izlerin yok olmamasına ve değiştirilmemesine dikkat edilmeli; yapının bütünlüğü korunmalıdır.
3. Müdahaleler, daha sonra gerçekleştirilecek araştırma ve çalışmaları yanıltmamalı, özgün yapıya olabildiğince zarar vermeden kaldırılabilir veya yenilenebilir tekniklerle yapılmalıdır.
4. Özgün malzeme ve tekniklerle birlikte kullanılması zorunlu olan yeni malzeme ve teknikler, ilgili proje özelinde tanımlanacak testler yapılmadan ve bilimsel verilerle uygunluğu ortaya konulmadan kullanılmamalıdır.
6. Mimari mirasın korunması ile ilgili olarak proje hazırlama, uygulama ve denetleme sürecinde yasal çerçeve dikkate alınmalıdır (ICOMOS Türkiye, 24 Ağustos 2016).

### 2.3.5. Endüstri Yapılarının Genel Özellikleri

Endüstri, “*hammaddeleri yapılı bir hale sokmak için uygulanan eylemlerin ve bu eylemleri uygulamak için kullanılan araçların tümü*” dır (Hasol, 1975:393). Kullanılan hammaddeleri yapılı bir hale sokmak için uygulanan eylemler ve bu eylemleri uygulamak için kullanılan araçların barındırıldığı tesisler ise endüstri yapısı olarak tanımlanmaktadır (Tülücü, 2007).

Endüstri yapıları denildiğinde içinde geniş açıkları barındıran devasa yapılar akla gelmektedir. Tekeli (2001) endüstri yapılarını iki gruba ayırmakta; birinci grubu büyükçe kolon açıklıkları olan ‘halle’ tipi yapılar olarak adlandırırken, ikinci grubu ise enerji santralleri, kimya fabrikaları gibi çok katlı yapılar olarak adlandırmaktadır.

Özsırkıntı (2014:154-157) ise endüstri yapılarının karakteristik özelliklerini özetle aşağıdaki gibi sıralamaktadır;

1. ***Oran ve ölçek olarak geniş bir alana sahip olması, yüksek tavan;*** Tek bir katta ortalama olarak 185m<sup>2</sup> veya 100m<sup>2</sup> arası kapalı hacme sahiptirler. Tavan yüksekliği ise 3 ile 10 metre arasında değişmektedir. Tavan küçük yapılarda tonozlu kemerlerle, büyük yapılarda ise kolonlarla desteklenmektedir.
2. ***Formal yapı, serbest bölüntüsüz plan***
3. ***Çıplak strüktür (Açıkta bırakılmış yapı tesisat elemanları);*** Depo veya fabrika olarak tasarlanmış olan endüstriyel yapıların en önemli özelliği havalandırma, tesisat boruları ve elektrik kabloları gibi sabit yapı elemanlarının gizlenmeden çıplak strüktürle açıkta bırakılmasıdır.
4. ***Geniş pencereler, gün ışığından yararlanabilir mekanlar;*** Endüstriyel amaçlı inşa edilmiş olan loft yapıları, iş makinesi gibi büyük makinelerin yerleşebilmesi ve birçok ürünü depolayabilmek amacıyla yüksek tavanlı ve bölüntüsüz serbest planlı yapılardır. Ayrıca fabrikalarda uzun çalışma saatleri nedeniyle gün ışığından maksimum düzeyde yararlanabilmek amacıyla cephe ve tavan pencerelerine sahiptirler. Bu pencereler maksimum düzeyde ışığı içeri alabilmek için hem geniş hem de yüksektirler.
5. ***Malzemede kullanılan doku ve renk;*** Endüstri yapıların zeminlerinde taş, beton ve ahşap; duvarlarında sıvasız tuğla ya da taş, pencereler ve tesisat borularında ise bakır, demir ve çelik gibi malzemeler kullanılarak mekânsal estetik bütünlük oluşturulmuştur.

Endüstri yapılarının özelliklerine değinildikten sonra bu tip yapıların tarihsel gelişimine de değinmekte fayda var; 18. yüzyılda sanayide üretim biçiminin niteliksel değişimi ve makinalaşmaya geçilmesi ile birlikte kentlerde sanayileşme süreci başlamış ve bu yeni süreç ile birlikte büyük ve geniş sanayi yapılarına duyulan ihtiyaç da artmıştır. Afife Batur ve Selçuk Batur (1970:30) sanayi devrimi sürecini şu şekilde aktarmaktadırlar:

*“...sanayi ve devrim tanımına göre, sanayide devrim, üretim tekniğinin niteliksel değişmesine bağlı olmalıdır. Bu da daha önce başka bir nedenle belirtmiştik, «aletin insanın elinden alınarak bir mekanizmaya yerleştirildiği an» dır; 1735 yılında Wyatt'ın eğirme makinesini buluşu ile tarihlendirilebilir.”* (Batur, Batur, 1970:30).

Dönemin yeni yapı malzemesi olan dökme demirin kullanıldığı ilk yapılar köprülerdir. Sanayi devriminden önce genellikle kargir kemer köprüler ile çok daha az sayıda da ahşap köprüler mevcuttur. Dökme demirin inşaat malzemesi olarak kullanıma girmesi ile inşa edilen ilk köprü 1779'da İngiltere'de Severn nehri üzerinde kurulan Coalbrookdale köprüsüdür (Kıraç, 2001:45).

Kıraç, dökme demirin ilk kez köprülerde kullanıldığına dikkat çekerek; fabrikalarda, geniş mekân ihtiyacının artmasıyla birlikte tüm katlarda iç mekânlarda dökme demir kolonlar konulmaya başlanıldığını, eskisine göre çok daha serbest hacimler elde edildiğini ve bu yapılarda döşemelerde, ahşaba göre yangına karşı çok daha dayanıklı, demir ve tuğla malzeme kullanıldığını ve yine kargir duvarların sadece binanın çevresinde yer aldığını vurgulamıştır (Kıraç, 2001:46).

19. yüzyılda ihtiyaç duyulan büyük sanayi yapıları nedeniyle mimari de etkilenmiş ve demir-çelik kullanımının ilk büyük örneği olan, 1851 yılında sergi binası olarak kullanıma açılan ‘Crystal Palace’ sahip olduğu mimari özellikler nedeni ile yeni sanayi yapılarına örnek teşkil etmiştir.

Biol, Crystal Palace’ın mimari açıdan önemini ‘*Bu yapının bir diğer önemi ise, iç mekân ve dış mekân arasındaki keskin ayrımı sağlayan kalın duvarların ortadan kalkması ve böylece iç mekânın hafifleyen yapısıdır ki bu da yeni bir mekân anlayışının öncüsüdür.*’ diyerek ifade etmektedir (Biol, 2006:6).

Kıraç’ın da belirttiği gibi, iç mekânda dökme demir kullanımının ilk örneği olan Crystal Palace, J. Paxton tarafından yapılmış ve yapıda cam, dökme demir ve dövme

demir kullanılmış ve yapı elemanları farklı atölyelerde imal edilerek yerinde birleştirilmiştir. Kıraç (2001:46) sergi binalarında demir kullanımının nedenini de *“sergi binaları süratle kurulacak ve sökülecek biçimde planlanmıştır, bu iş için en uygun malzeme ise demirdir.”* diyerek açıklamaktadır.

Mimar Leland M. Roth (2000:576-578) ‘Mimarlığın Öyküsü’ adlı kitabında sanayileşmenin ve makineleşmenin etkisiyle değişen mimariyi ve demirin mimariye katılma serüvenini aktarırken, tarihsel üslupların tren garı gibi büyük yapılara yönelik talebi karşılamada yetersiz kaldığını belirtmektedir. Bir örnekle açıklamak gerekirse, özellikle demiryolları binalarının yapılarında kullanılan ahşap elemanların bacalardan çıkan korların neden olabileceği yangına karşı dayanıksız olması sorununun, dövme demir çubuklardan hafif makasların yapılabilmesine olanak kılan inşaat demiri teknolojisi ile çözülmesi ile demirin bu tip kamu yapılarında kullanım süreci başlamıştır.

Yukarıda da belirtildiği gibi, endüstri yapılarının genel özelliklerine bakıldığında bu tip yapıları diğer yapılardan ayıran özellikler; yüksek tavanlara ve geniş mekanlara sahip olmaları, serbest bölüntüsüz planları olması, açıkta bırakılmış tesisat elemanlarını barındırmaları, geniş pencerelere sahip olmaları ve taş, beton ve ahşap malzemeler ile birlikte, endüstrileşme sürecinden sonra Roht’un da belirttiği gibi demir ve çelik kullanımına ağırlık vermeleridir. Bu nedenle de endüstri yapıları bir dönem sonra mevcut işlevlerini kaybetse bile sahip oldukları yapısal özellikler nedeni ile yeniden işlevlendirilirken cazip mekanlar haline gelmektedirler.

### 3. BÖLÜM

#### SANAT MEKANLARINA DÖNÜŞTÜRÜLEN ENDÜSTRİ YAPILARI

##### 3.1. Sanat Mekanlarının Genel Özellikleri ve Sınıflandırması

Sanat mekanları genel olarak içinde sergileme alanlarının olduğu mekanlardır. TDK, sergiyi ‘‘Halkın gezip görmesi, tanınması için uygun biçimde yerleştirilmiş ürünlerin, sanat eserlerinin tümü’’ diyerek adlanmaktadır. Sanat yapıları denildiğinde ilk akla gelen müzelerdir. Müzeler de kendi içinde ayrılmaktadır; modern müzeler ve klasik müzeler.

Modern müzecilik, çok yönlü olup yeniliklere açık bir anlayıştır. Bu anlayış çerçevesinde müze ziyaretçilerine hitap eden sürekli-geçici sergiler gibi etkinlikler ile koleksiyonların hikâyelerini anlatmak için yeni gösterim tekniklerinden faydalanılmaktadır (Altunbaş ve Özdemir, 2012:6).

Klasik müzecilikte ise sunumunda sıkça karşımıza çıkan vitrin içi, stant üzeri sergileme ya da duvar panolarıyla sergilemenin yanı sıra, anlatımı kuvvetlendirmek için dekor, kostüm, fotoğraf, maket, manken, mumya, kulaklık ve/veya telefon düzeneğiyle sesli, yönlendiriciler kullanılmak suretiyle, sunum zenginleştirilerek ziyaretçinin ilgisi canlı tutulmaktadır (Altunbaş ve Özdemir, 2012:6).

Modern ya da Çağdaş ya da Güncel müzecilik ve sanat dediğimiz olguda müze ve izleyici arasında iletişimin kurulması önemlidir. Altunbaş ve Özdemir’in de belirttikleri gibi; çağdaş müzecilik yaklaşımında rehberler eşliğinde ziyaretler yapılırken, dia-film gösterileri izlenerek, seminerler düzenlenerek, atölye eğitim uygulamaları gerçekleştirilerek, gezi eğlenceli ve eğitici bir hal almaktadır (Altunbaş ve Özdemir, 2012:6).

Geçici sergilere ev sahipliği yapan çağdaş müzelerde mekân çok önemlidir. Geniş açıklıkların içinde barındırıldığı büyük mekanlar bu tip sanat merkezleri için ideal yerlerdir. Böylelikle mekanlar talep edilen sergiye göre dönüştürülebilmektedirler. Ayrıca, sanat merkezlerinde doğal ve yapay aydınlatmanın birarada kullanılması da önemli noktalardan biridir.

##### 3.2. Endüstri Yapılarının Sanat Mekanlarına Dönüştürülme Nedenleri

Dünyada ve Türkiye’de endüstri yapılarının korunması ve yeniden işlevlendirilmesi dikkat çekici bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Önceki bölümlerde değerlendirilmiş olan sanayi ve sanat yapılarının yapısal özelliklerinin

ardından bu bölümde yeni trend olarak sanayi yapılarının neden sanat yapılarına dönüştürüldüğü ele alınmıştır.

Atagök (2009:9), sanayi yapılarının sanat mekanlarına dönüştürülmesinin nedenini, bu tip işlevini yitirmiş, geniş alanlara sahip sanayi yapılarının birçok kullanıma kolaylıkla uyarlanması bakımından cazip mekanlar olmasına bağlamaktadır. Diğer taraftan çok boyutlu ve dev eserlerin sergilenmesi için geniş alanlara duyulan gereksinimle yeni mekanlar aranarak, günümüz sanatı için sanayi binaları yeniden kullanıma sokulmuşlardır (Resim 1).



**Resim 1.** Cer Modern, Puslu Kıtalar Atlası Sergisi, 2015. (26 Ağustos 2016 tarihinde <http://haberciniz.biz/puslu-kitalar-atlasi-sergisi-cermodernde-baskentlileri-bekliyor-3550323h.htm> adresinden alınmıştır.)

Atagök (2000:14) mimarların sanayi yapılarını sanat mekanlarına dönüştürürken orijinal tasarımlarla ters düşmeyen yalın ve minimal bir uygulamaya yöneldiklerini belirtirken; uygulama sonrası iki farklı yaklaşımın ortaya çıktığını vurgulamaktadır. Bu yaklaşımlardan ilki, yapının temizlenerek tarihi dokusunun korunması iken ikincisi ise geniş alanların yalın panolar ile kaplanarak hareket eden duvar panolardan sergileme birimleri oluşturulmasıdır. Ayrıca, sanat mekanlarına dönüştürülen bu yapılarda çatının orijinaline sadık kalınması, taban malzesinde ise eskiye yakın olabilecek, ama daha modern bir malzeme kullanılması da dikkat çekici

noktalardır. Cer Modern örneğinde de görüldüğü gibi, yapı temizlenerek tarihi doku korunmuş, hareket eden alçıpanel sergileme birimleri sayesinde de sergi türüne göre mekansal kurgulamalar yapılmıştır (Resim 2-3).



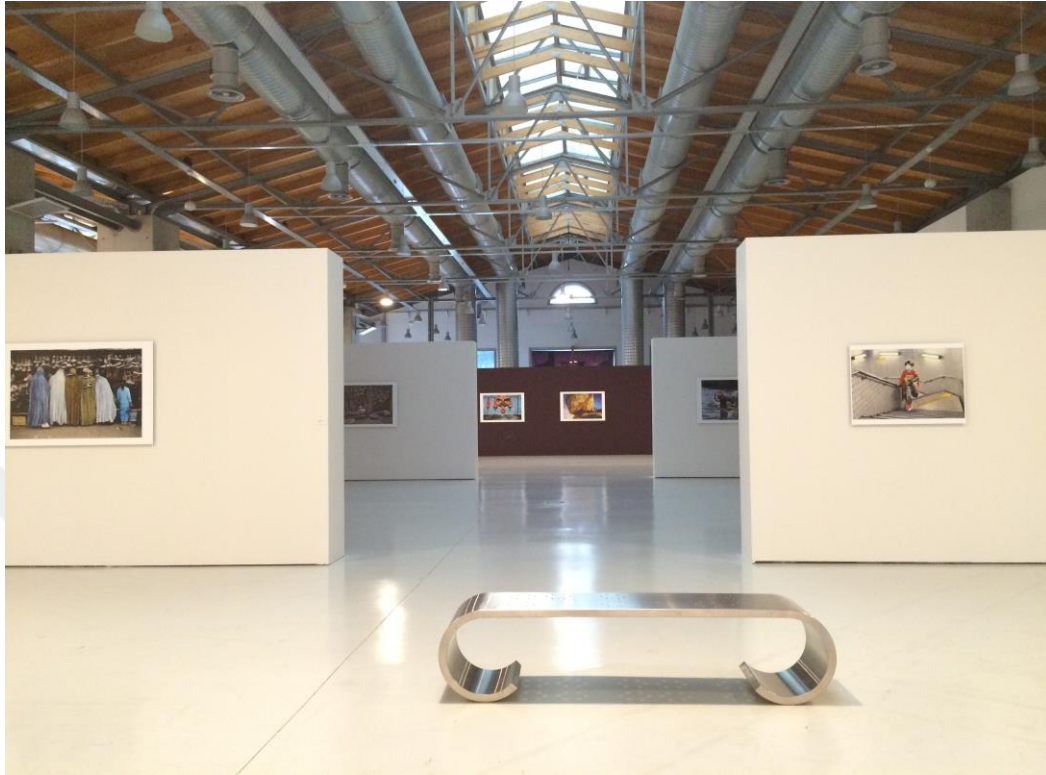
**Resim 2.** Cer Modern Sanat Merkezi, Hareketli Sergileme Birimleri (26 Ağustos 2016 tarihinde <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,51945/5225-sayili-kanun-kapsaminda-tahsisi-yapilan-tasinmazla-.html> adresinden alınmıştır.)



**Resim 3.** Cer Modern Sanat Merkezi, Hareketli Sergileme Birimleri (26 Ağustos 2016 tarihinde <http://www.artfulliving.com.tr/edebiyat/ankara-tasra-mi-besinci-yilinda-cer-modern>, tarihinde adresinden alınmıştır.)

Sanat mekanları için önemli olan doğal aydınlatma faktörüne de sahip bu tip sanayi yapıları, sanat mekanları için cazip bir konumdadır (Resim 4). Atagök bu durumu “*Tepeden doğal aydınlatmaya olanak tanıyan eğimli fabrika çatılarının ve sergilemeye uygun sağır yüzeylerin sağladığı koruyucu mekanların geçici sergi*

*mekanları olarak değerlendirildikten bir süre sonra müze olarak kullanılması kaçınılmazdı.’’* diyerek özetlemektedir (Atagök, 2000:9).



**Resim 4.** Cer Modern, Steve McCurry Sergisi, 2015. (Fotoğraf: Rengin Seren, Aralık 2016)

Yukarıda da belirtildiği gibi, endüstri yapıları sahip oldukları yapısal özelliklerden dolayı; yüksek tavanlı geniş mekanlar, geniş pencereler ve çatı açıklıkları, süsten ve gösterişten uzak olmaları gibi, sanat mekanları için ideal alanlardır. Ancak, bu tip yapıları yeniden işlevlendirirken dikkat edilmesi gereken en önemli nokta ise, korumanın yalnızca yapı kabuğu ile sınırlı kalmaması, iç mekânın da korunması gerektiğidir. Bir başka deyişle, sanayi yapılarını sanat mekanlarına dönüştürürken yapılan en büyük hata; dış yüzeyin korunarak, iç mekanların türlü uygulamalarla ve geri dönüşü olmayacak şekilde ilk kimliğinden uzaklaştırılmasıdır.

### **3.3. Sanat Merkezine Dönüştürülen Endüstriyel Miras Örnekleri**

Geniş fabrika, depo, gazometre ve tren atölyeleri son yıllarda çağdaş sanat mekanları için uygun mekanları oluşturmaktadır. Gerek sahip oldukları geniş alanlar gerekse yüksek tavanları nedeniyle, sanat merkezlerine dönüştürülerek kullanılan bu tarihi mekanlarda dikkat edilmesi gereken en önemli noktalar; yeniden işlevlendirilen yapının geçmişini, tarihi dokuyu gözardı etmeden ve varsa üretim biçimlerini

yansıtan parçaların da korunarak dönüşümün gerçekleştirilmesi ve bu sayede kullanıcıların geçmişle kaynaştırılmasıdır. Tezin bu bölümünde, daha önceki bölümlerde değinilen endüstri mirasını koruma yöntemleri doğrultusunda, Arquipelago, Orsay Müzesi, İzmir Tarihi Havagazı Fabrikası Kültür Merkezi ve Santralistanbul örnekleri ele alınmıştır. Bahsi geçen yöntemlere göre gruplandırma yapılırsa (bknz. Bölüm 2.1.); İzmir Tarihi Havagazı Fabrikası ve Orsay Müzesi onarımın gerçekleştiği ancak endüstri mirasının karakteristiğinin yeterince vurgulanamadığı yeniden işlevlendirme projeleri olarak karşımıza çıkarken, Santralistanbul ve Arquipelago ise endüstri yerleşkesinin bağlamsal temelli yeni tasarımlarla bütünleştirilerek işlevlendirildiği durumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir diğer önemli nokta ise, bu dört örneğin de Cer Modern ile yapılacak karşılaştırmalar açısından önem teşkil etmeleridir; özellikle yönetmeliklerde yer alan tarihi yapıya yeni yapı ekleme durumundaki tutumu göstermek açısından, Santralistanbul ve Arquipelago yol gösterici örnekler olur iken, tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi sırasından ilk kimliğinden uzaklaştırılması durumuna örnek olarak da İzmir Tarihi Havagazı Fabrikası ve Orsay Müzesi örnekleri yol gösterici olmuştur.

### **3.3.1. Yurtdışından Örnekler**

#### **3.3.1.1. Fabrikadan Sanat Merkezine- Arquipelago- Azores / Portekiz**

Arquipelago Çağdaş Sanat Merkezi, merkezin kendi sitesinde yayınladığı bilgilere dayanarak (URL-1), fabrika sürecine 1890lı yıllarda Azores Adası'nda talebi karşılamak için içki üretimiyle başlamış, 1960lara gelindiğinde ise yoluna tütün fabrikası olarak devam etmiştir. 2006 yılına kadar el değiştirerek faaliyetini sürdüren fabrika, restorasyon aşamasından sonra 2014 yılında da Çağdaş Sanatlar Merkezine dönüştürülmüştür. (Resim 5)



**Resim 5.** Arquipelago Çağdaş Sanat Merkezi Dönüşüm Öncesi, Portekiz (24 Ağustos 2016 tarihinde <http://arquipelagocentrodeartes.azores.gov.pt/arquipelago-2/centro-de-artes/> adresinden alınmıştır.)

Eski yapıların karakteristik özellikleri korunarak, içinde sanat ve kültür merkezi, depolama tesisleri, çok amaçlı salon / sahne sanatları, laboratuvarlar, sanatçı stüdyoları bulunan yeni iki bina inşa edilmiştir. Bayhan (2015)'ın da belirttiği gibi, 11,547,80 m<sup>2</sup>lik alana sahip olan Çağdaş Sanatlar Merkezinde eski yapıların taş duvarları volkanik taşlarla yenilenirken, yeni beton binalardan birinin dış cephesi beyaz renge büründürülmüş, diğeri ise taş görünümünü ortaya çıkarmak için çıplak bırakılmıştır (Resim 6-7).



**Resim 6.** Arquipelago Çağdaş Sanat Merkezi, Ek Yapılar ve Yeniden İşlevlendirilen Yapılar, Portekiz (24 Ağustos 2016

<http://arquipelagocentrodeartes.azores.gov.pt/arquipelago-2/centro-de-artes/> adresinden alınmıştır.)



**Resim 7.** Arquipelago Çağdaş Sanat Merkezi, Yeniden İşlevlendirilen Yapılar, Portekiz (24 Ağustos 2016 tarihinde <http://www.dezeen.com/2015/02/11/arquipelago-contemporary-arts-centre-menos-e-mais-arquitectos-joao-mendes-ribeiro/> adresinden alınmıştır.)

Eski ve yeni binalar arasındaki bu farklar uyumsuzluğu neden olmadığı gibi, eski yapıların volkanik taşlarla kaplanarak karakteristikleri vurgulanmış, yeni yapılar ise daha soyut bir şekilde mekânda görünür kılınmıştır (Resim 8). Bu oluşan tezat durumu, Bayhan (2005) 'ın da belirttiği gibi, projenin mimarları Menos é Mais Arquitectos ve João Mendes Ribeiro *'Projenin eski ile yeni arasındaki farkı abartmayı amaçlamadığını; tam tersine farklı ölçekleri ve zamanları malzeme ve formun akıllıca kullanımı ile bir araya getirmeyi planladıklarını söylüyor. Var olan yapılar volkanik taş ile öne çıkarılırken yeni binalara ise soyut bir form ile karakter kazandırılmış.'* diyerek özetlemektedirler (Resim 9).



**Resim 8.** Arquipelago Çağdaş Sanat Merkezi Yeni Yapılar, Portekiz. (24 Ağustos 2016 tarihinde <http://www.dezeen.com/2015/02/11/arquipelago-contemporary-arts-centre-menos-e-mais-arquitectos-joao-mendes-ribeiro/> adresinden alınmıştır.)



**Resim 9.** Arquipelago Çağdaş Sanat Merkezi Eski-Yeni Uyumu, (24 Ağustos 2016 tarihinde <http://www.dezeen.com/2015/02/11/arquipelago-contemporary-arts-centre-menos-e-mais-arquitectos-joao-mendes-ribeiro/> adresinden alınmıştır.)

### 3.3.1.2. Tren İstasyonundan Müzeye- Orsay Müzesi – Paris / Fransa

Orsay Tren Garı 19. yüzyıl sonu çelik mimari örneği olup ve 1898-1900 yılları arasında inşa edilmiştir. Schneider'in da belirttiği gibi, Orsay Garı 1871 isyanında yakılan Orsay Sarayı'nın yerine inşa edilmiş olup, 1898 yılından faaliyetine son vererek kapandığı 1939 yılına kadar hizmet etmiştir (Schneider, 1998:10-11).

Güçlü çelik iskeleti ve örtücü taş ve dış kaplamasıyla, dönemin mimarisi için önemli bir örnek olan yapı, bina içinde barındırdığı bagaj için rampalar ve asansörler, yolcular için yürüyen merdivenler, elektrikli taşıma, girişte kullanılan resepsiyonla da modern tasarım anlayışının önemli örneklerindedir <sup>8</sup> (Resim 10).



**Resim 10.** Orsay Garı, 20. yüzyıl. (26 Ağustos 2016 tarihinde <http://www.musee-orsay.fr/en/collections/history-of-the-museum/home.html> adresinden alınmıştır.)

<sup>8</sup> Musée d'Orsay, 2006. 26 Ağustos 2016 tarihinde <http://www.musee-orsay.fr/en/collections/history-of-the-museum/home.html> adresinden erişildi.

Yılmaz'ın da makalesinde belirttiği gibi, 57.000 m<sup>2</sup>lik alana sahip olan yapının, 1970 yılında yıkılıp otel yapılmasına karar verilmiş ancak dönemin kültür bakanının karşı çıkması sonucu 1 Aralık 1986 yılında İtalyan mimar Gae Aulenti tarafından tasarlanarak müze olarak faaliyete geçirilmiştir (Yılmaz, 2014:499).

Geniş mekanlara sahip tarihi yapıyı müzeye dönüştürme işlemi sırasında yapının kendi kimliğini ve özgünlüğünü korumak yerine, yapının kimliğine zıt düşen bir tasarım tercih eden mimar Aulenti, girişin her iki yanında da birbirilerinden ayrılmış bir dizi mekân oluşturmuştur (Resim 11). Yapının merkezinde bulunan geniş mekanlar ana heykeller için ayrılmış olup, ayrıca merkezi mekânın sonunda iki kule yükseltilmiştir. Yılmaz (2014:501), bu kulelerin görevini binanın devasa boyutlarının insani ölçülerde algılanmasına yardımcı olmanın yanı sıra on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısına ait mobilya koleksiyonunu barındırmak olarak açıklamaktadır.



**Resim 11.** Orsay Müzesi, yeniden işlevlendirme sonrası iç mekan. (26 Ağustos 2016 tarihinde [https://en.wikipedia.org/wiki/Mus%C3%A9\\_d%27Orsay](https://en.wikipedia.org/wiki/Mus%C3%A9_d%27Orsay) adresinden alınmıştır.)

Eski yapının sahip olduğu büyük pencereler ve çatı ışıkları, yeni yapıda korunmuş, bu sayede de sergilenen eserlerin doğrudan yapay ışık alması engellenmiştir.



**Resim 12.** Orsay Müzesi, köprüler. (26 Ağustos 2016 tarihinde <http://www.visitmuseums.com/museum/orsay-museum-paris-france-3> adresinden alınmıştır.)

### 3.3.2. Türkiye'den Örnekler

#### 3.3.2.1. Alsancak Tarihi Havagazı Fabrikası- Tarihi Havagazı Kültür Merkezi- İzmir/Türkiye

Alsancak Tarihi Havagazı Fabrikası 1862 yılında merkezi Glasgow'da bulunan "Lanloux and Sons" fabrikası tarafından kurulmuştur (Resim 13). 24.000 m<sup>2</sup> lik alanda toplamda 14 yapı bulunduran Havagazı üretim tesisi 1994 yılına kadar çeşitli değişikliklere uğrayarak faaliyetini sürdürmüştür. 1994 yılında kapatılan Havagazı Kompleksi bünyesinde dökümhane, makine dairesi, idare binası, sayaç dairesi, malzeme ambarı, atölyeler, su deposu, baca, lojman, tamir atölyesi, ıslak mekanlar, su arıtma ve kazan gibi birimleri içermektedir (Çelikoğlu ve diğerleri, 2009:33) (Şekil 1).

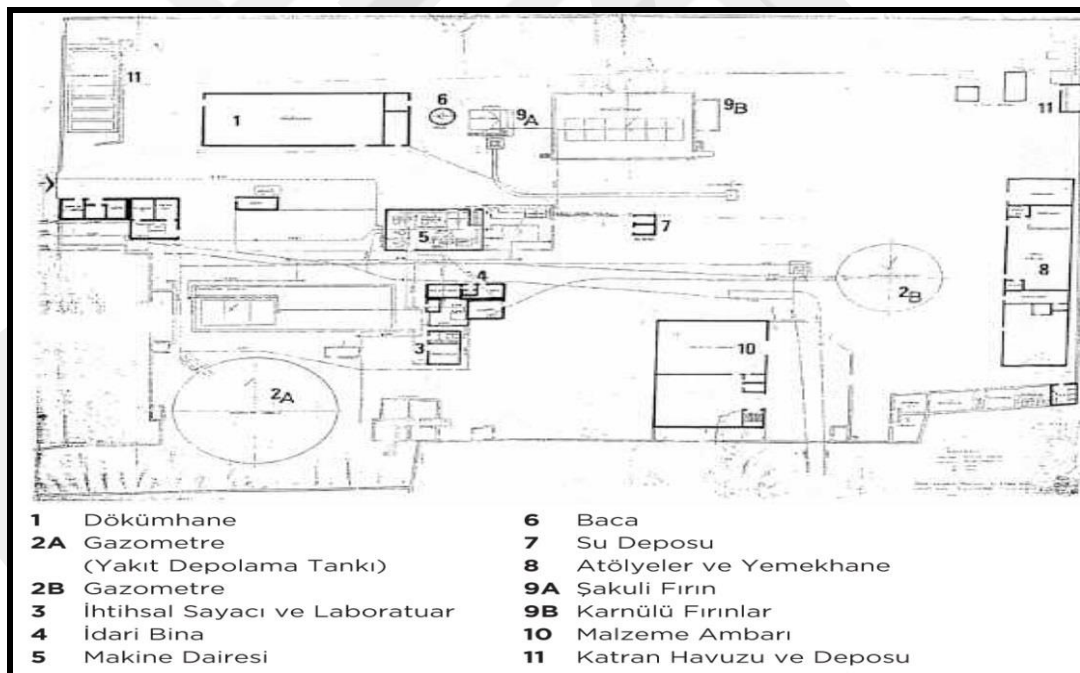
Yapının mimari diline bakıldığında, 19. yüzyıl yapılarının sahip olduğu tuğla kullanımı, çatı formları ve basık kemerli pencereler gibi karakteristik özelliklere sahip bu tarihi fabrika 1998 yılında tescillenmiştir. 2005 yılında tescilli 8 yapı dışındaki 6 yapı yıkılarak yeniden işlevlendirilme projesine başlanmıştır (Çelikoğlu ve diğerleri, 2009:33).

Düzenleme projesinin genel yaklaşımları oluşturulurken tarihi doküman ve fotoğraflardan tespit edilen gazometre, tren rayları, arnavut kaldırımı döşeme, havagazı aydınlatma elemanları gibi tahrip gören ve yok edilen mimari öğeler projede yaşatılmak istenmiştir (Çelikoğlu ve diğerleri, 2009:32).

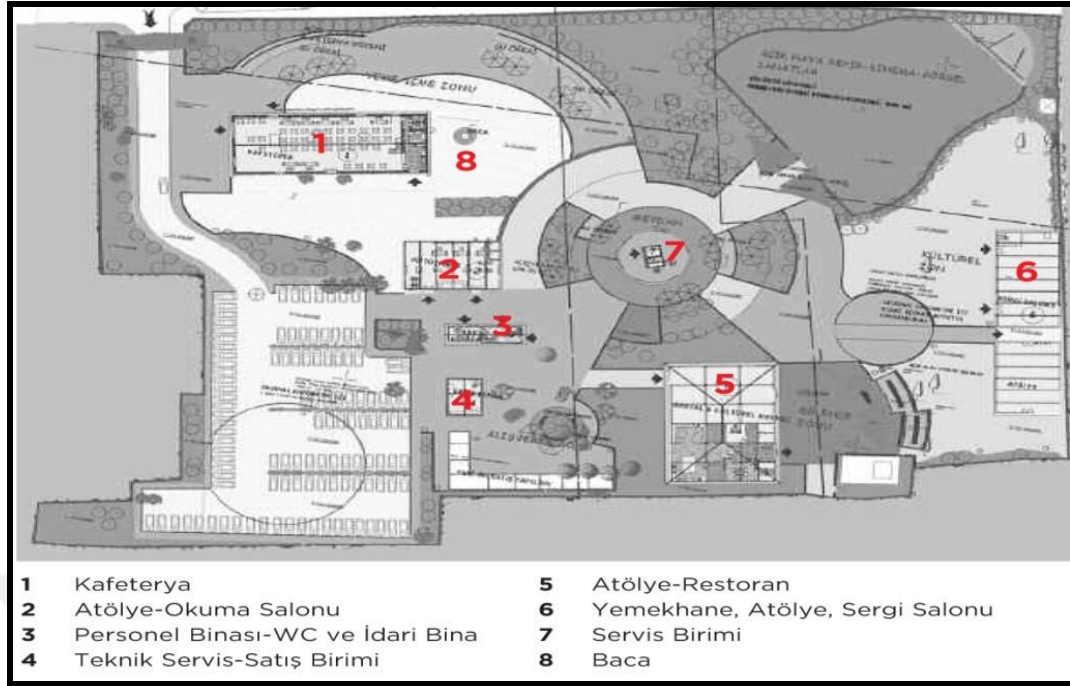
İzmir Tarihi Havagazı Fabrikası Kültür Merkezi, 2009 yılı itibariyle kullanıma açılmıştır. Dönüşüm projesinde ana hedef; tarihi yapıdaki mevcut tüm alanın kullanılarak kente kazandırılmasıdır (Şekil 2).



**Resim 13.** İzmir Tarihi Havagazı Fabrikası (Kayın ve Şimşek, 2009: 14)



**Şekil 1.** Tarihi Havagazı Fabrikası, Yerleşim Planı, İzmir. (1966 tarihli plan (İzmir I No'lu KVTVKK Arşivi), Çelikoğlu ve Diğerleri, 2009: 33)



**Şekil 2.** Tarihi Havagazı Fabrikası, Yerleşim Planı, İzmir (2008 tarihli vaziyet planı, (İzmir I No'lu KVTVKK Arşivi), Çelikoğlu ve Diğerleri, 2009: 33)

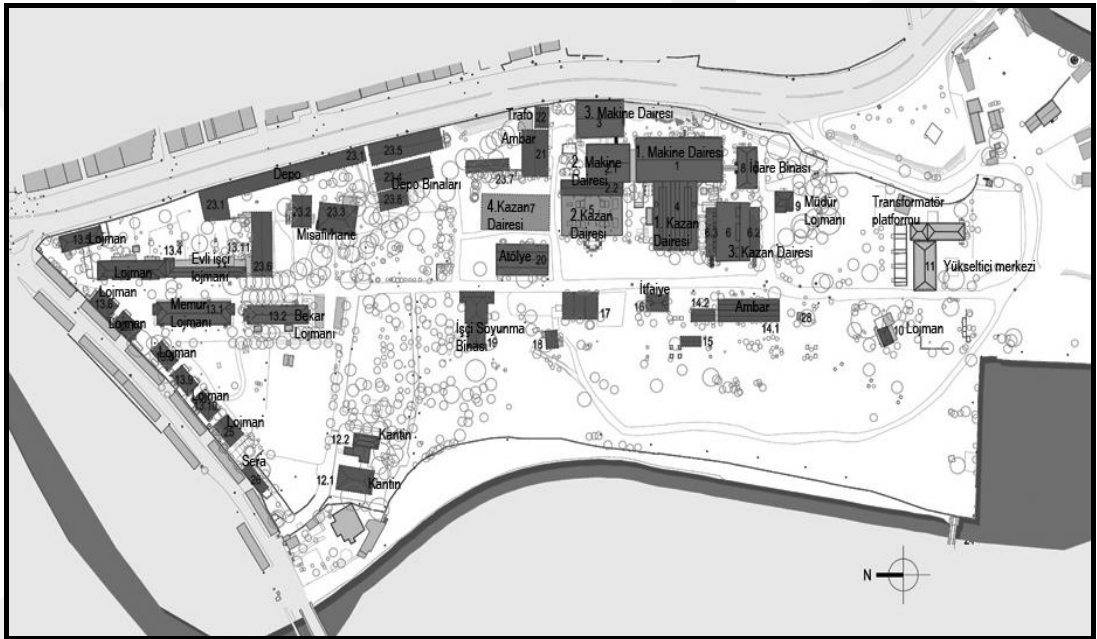
Toplam 8 yapıdan oluşan Kültür Merkezinde; yeniden işlevlendirilen yapıların tamamında dış cephenin ve iç mekânın özgün algısının korunması amaçlanmış, özgün malzeme kullanımına dikkat edilmiş ve mekanın bütünlüğünü bozmamak adına ara katlar eklenerek yükseklik algısıyla oynanmamıştır (Boduroğlu, 2012).

Tüm bunlara ek olarak 8 Nolu yapı olan bacanın, zaman içinde baca girişi tuğla ile örülerek kapatılmıştır. Restorasyon kapsamında bacanın bakımı ve onarımı yapılmıştır (Boduroğlu, 2012:87).

Kayın ve Şimşek (2009:19)'in de belirttikleri gibi, Alsancak Tarihi Havagazı Fabrikası Kültür Merkezi, her ne kadar özgünlüğün ön planda olması, eski işlevini çağrıştıran bir isme sahip olması ve gazometrelerin arşivden alınan bilgileriyle çelik strüktürden bir sergi alanı tasarlanmış olması bakımında olumlu bir dönüşüm projesi gibi görünse de, endüstri mirasının karakteristikleri yeterince vurgulanmaması, yerleşkenin özgün yaşantısının izlerinin gereğince yansıtılmaması, tarihsel belleğin yalnızca yapı kabuklarıyla okunması, ortadan kalkmış üretim sürecinin okunamaması ve dönemin üretim teknolojisini yansıtamaması gibi olumsuzlukları da içinde barındırmaktadır.

### 3.3.2.2. Silahtarağa Elektrik Santrali- Santralistanbul Kültür Sanat Merkezi- İstanbul/Türkiye

1914 yılında kurulan Silahtarağa Elektrik Santrali, 1983 yılına kadar İstanbul'un elektrik ihtiyacını karşılamıştır. 1991 yılında tescillenen yapı 20 yıl kadar âtıl durumda kaldıktan sonra İstanbul Bilgi Üniversitesi tarafından 20 yıllığına kiralanmış ve restore edilerek 2007 yılında kullanıma açılmıştır. 118.000 m<sup>2</sup>lik alana sahip elektrik santralinde 3 adet makine dairesi, 2 adet kazan dairesi, lojmanlar ve kantin olmak 40 adet yapı bulunmaktaydı. Bu 40 adet yapıdan yalnızca 12 tanesi tescillenmiştir (Kaşlı, 2009:47) (Şekil 3).



Şekil 3. Silahtarağa Elektrik Santrali, Yerleşim Planı, (Bilgi Üniversitesi Arşivi, Kaşlı, 2009: 51)

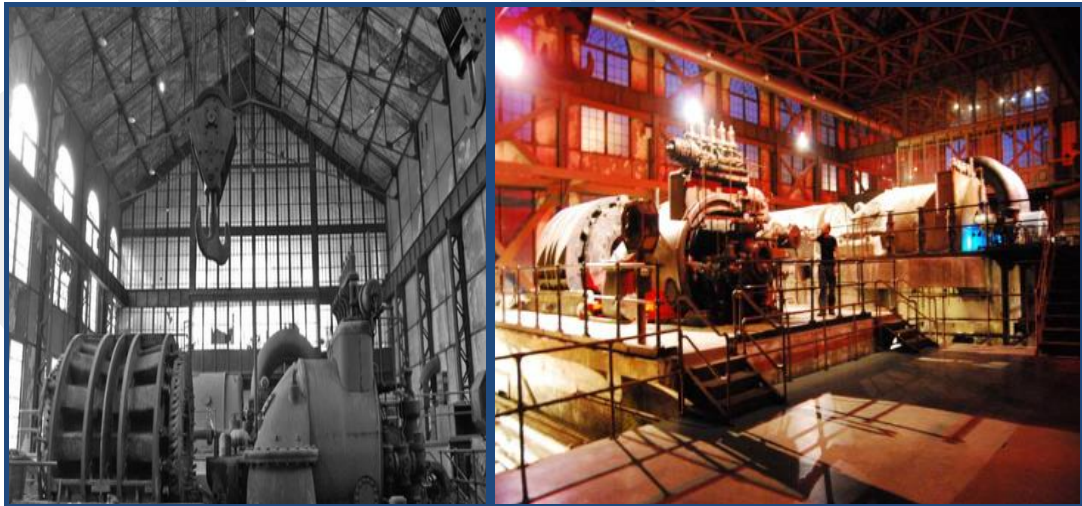
2007 yılında yeniden işlevlendirilerek kültür ve sanat merkezine dönüştürülen Silahtarağa Elektrik Santrali, Santralistanbul olarak kullanıma açılmıştır. Santralistanbul'da toplam 25 yapı bulunmaktadır. Bu yapılardan tescilli olanlar; 1 ve 2 nolu makine daireleri, 3 nolu makine dairesi, kazan daireleri, idari bina, lojman, kantin ve memur işçi lojmanlarıdır (Kaşlı, 2009:53) (Şekil 4).

1 ve 2 nolu makine daireleri günümüzde enerji müzesi olarak kullanılmaktadır. Bu iki yapıyı birbirlerine bağlayan cephelerin duvarları kaldırılmış ve cepheler şeffaflaştırılmıştır. Betonarme iç konstrüksiyon herhangi bir müdahaleye gerek duyulmadığı için orijinal haliyle bırakılmıştır. 2 numaralı kazan dairesinde gezi

iskelesi oluşturulmuş, böylelikle ziyaretçilerin türbin-jenaratör gruplarını daha rahat görmeleri sağlanmıştır. Ayrıca, 4 ve 6 nolu kazan dairelerinin zemin kattaki ortak alanları birbirilerine bağlanmıştır. Her iki yapıda da birer eski kazan mevcut olup, özgün hali ile korunmuştur. Mevcut yapının özgünlüğünü korumak için mevcut çelik strüktür kaplanıp kapatılmamıştır (Kaşlı,2009:66-67).



Şekil 4. Santralistanbul, Yerleşim Planı (Bilgi Üniversitesi arşivi, Kaşlı, 2009:54)



(a)

(b)

Resim 14. (a) 1 Nolu Makine Dairesi Müdahale Öncesi , (b) 1 Nolu Makine Dairesi Müdahale Sonrası (Bilgi Üniversitesi Arşivi, Kaşlı, 2009)

Kısacası, Santralistanbul'da özgünlüğün ön planda olması, Türkiye'nin ilk endüstriyel arkeoloji müzesi olması, dönemin üretim teknolojisini yansıtması ve eski işlevini çağrışım yaptıran bir isme sahip olması bakımından olumlu bir örnek olduğu düşünülmektedir.



**Resim 15.** Santralistanbul (31 Aralık 2015 tarihinde <http://www.arkitera.com/proje/1468/santralistanbul-cagdas-sanat-muzesi> adresinden alınmıştır.)



(a)

(b)

**Resim 16.** (a) Çagdas Sanatlar Müzesi Gündüz Görünüşü, (b) Çagdas Sanatlar Müzesi Akşam Görünüşü (31 Aralık 2015 tarihinde <http://www.arkitera.com/proje/1468/santralistanbul-cagdas-sanat-muzesi> adresinden alınmıştır.)

## 4. BÖLÜM

### TREN BAKIM HANGARLARINDAN SANAT MERKEZİNE: CER MODERN SANAT MERKEZİ

Tez çalışmasının bu bölümünde, önceki bölümlerde yer alan tüm veriler ve bu verilerin oluşturduğu altyapı doğrultusunda, Ankara’da bulunan ve korumaya değer endüstri yapısı olan Cer Atölyelerinin, şimdiki adıyla Cer Modern Sanat Merkezi’nin zaman içindeki dönüşüm süreci ve değişim sonrası geçirdiği müdahaleler irdelenmiştir. KVTVKK’nun, Amsterdam Bildirgesi’nin ve Venedik Tüzüğü’nün de yardımıyla yapılan müdahaleler analiz edilmiştir.

Cer Modern’in çalışma sahası seçilmesindeki en temel neden, bir dönem makineler için inşa edilmiş olan Cer Atölyelerinin günümüzde tamamen insanların kullanımına bağlı olarak sanat mekânı işlevine uygun kurgulanmış olmasıdır.

#### 4.1. Erken Cumhuriyet Dönemi’nde Ankara’nın Kentsel Gelişimi

Ankara’nın kentsel planlamasına bakıldığında, erken cumhuriyet döneminde, başkent in biçimlenmesinde büyük etkiye sahip iki plan karşımıza çıkmaktadır; 1924-1925 Lörcher Planı ve 1928-1932 Jansen Planı. Bir başka deyişle, Ankara’nın ilk resmi planı olan Jansen planından önce, Yenişehir diye adlandırılan bölgenin biçimlenmesinde Lörcher planı belirleyici rol oynamıştır (Biçer, Arkitera, 24 Ağustos 2016).

Ankara’nın başkent olduktan sonra, modern anlamdaki ilk planının amacının, kentin tarihi merkezinin güneyindeki kamulaştırmayı düzenlemek ve kenti yönlendirmek; Kale ve çevresini oluşturan, 1917’de yangın geçirerek üçte biri yok olan Eski Şehir’in kentsel iyileştirme alanı olarak belirlendiği ve genişleme olanaklarının değerlendirilmesinin istendiği olduğu anlaşılmaktadır. Bu planın mimarı, eski İstanbul İmar Komisyonu üyesi, Berlinli mimar Dr. Carl Christoph Lörcher’dir (Goethe Enstitüsü, 24 Ağustos 2016).

1924-1925 yılları arası uygulanan Lörcher Planının amacı; kentin büyümekte olan nüfusunu Eski Şehir ve çevresine yerleştirmek, şehrin çevresiyle ilişkisini daha rahat kurması için açılan yeni yollara meşruiyet kazandırmaktır. Ancak daha plan bitmeden, hızlı nüfus artışının ortaya çıkardığı baskı, kamulaştırma yasasına uygun bir genişleme planı ile Yeni Şehir’in, ‘Çankaya’ adıyla bir yönetim mahallesi olarak tasarlanmasını gündeme getirmiştir. Çankaya içinde hem yeni bir parlamento hem de

bakanlıklar ve diğer devlet kuruluşlarının yer alacağı ‘devlet mahallesi’, ayrıca burada çalışanlar yaşayacağı bir konut bölgesi düşünülmüştür. Cengizkan (2010) yeni şehrin, kurulmakta olan yeni ulusun ve ulus devletinin deneyimini pekiştirecek biçimde kamusal alanlarla donatıldığını vurgularken, bu kamusal alanların ise, Osmanlı kapalı şehrinde görülmeyen, tasarlanmış caddeler, parklar ve meydanlardan oluştuğuna dikkat çekmektedir. 1924-25 Lörcher Planı’nın Eski Şehir bölgesindeki önermeleri, uygulanmasa bile dokuda kalıcı etki yaratır; yollar ve eksenler, bölgeler ve kentsel mekân kaliteleri kurgulanmış ve kısmen uygulanmıştır. Ayrıca, Lörcher Planı kısa ömürlü olmasına karşın bugünkü Ulus’un yapısını belli ölçüde oluşturmuştur. Destekler bir şekilde, Feroğlu (2008:20) “...İstasyon ve çevresinin zaman içinde gelişmesi düşünülmüş, sanayi bağlantıları ve yapıları için 3 km. Uzunluğunda ve 400 m. genişliğinde bir alan bırakılmış, tren yolunun genişleme ve çevresindeki konut alanlarından ayrılmasını sağlamak için demiryolu boyunca iki taraflı ağaçlı yeşil bir kuşak planlanmıştır.” diyerek Lörcher planının bugünkü Ulus’un yerleşim planlaması açısından önemli olduğunu vurgulamaktadır.

1927 yılına gelindiğinde, 1924-25 Lörcher Planları’nın kapsadığı alanın ve kimi önermelerinin geçerliğini yitirdiği anlaşılır; bunda en büyük etken hızlı nüfus artışıdır. Bu nedenle, 1928 yılında bir yarışma düzenlenir ve Hermann Jansen’in önerdiği proje birinci seçilir (Cengizkan, 2010). Ankara kent kimliği için önemli olan Jansen Planı 1932 yılında uygulanmaya konulmuştur, bu plan sonucu alınan en önemli kararlardan biri, eski Ankara’ya dokunulmaması ve eskinin yanına yeni bir kent kurulması yoluna gidilmesidir (Tunçer, 2009:2). Jansen Planı, 1924 Lörcher Planı’nın bütün değerlerini benimseyen ve onun devamı niteliğinde bir plandır. Ayrıca, Tunçer, Jansen planının kent kimliği açısından önemini “*Ankara Kent Kimliği’nin “Erken Cumhuriyet Dönemi Batılılaşması” denilebilecek öğelerini, Atatürk Bulvarı üzerinde ve Yenişehir çevresinde bu günlere kadar gelebilmiş Erken Cumhuriyet Dönemi yapıları ve çevreleri oluşturmaktadır.*” diyerek aktarmaktadır (Tunçer,2009:2). Erken cumhuriyet döneminde, Cumhuriyet’in kuruluşunun ilk yıllarının da etkisi ile, kamu yapılarının inşasına ağırlık verilmiş iken, Ankara’ya demiryolları hattının gelişi ile sanayi yapılarının demiryolu çevresinde konumlandırılmaya başlandığı görülmektedir; Cer Atölyeleri de bu dönemde inşa edilmiştir.



Şekil 5. Jansen Planı (24 Ağustos 2016 tarihinde

<http://www.goethe.de/ins/tr/ank/prj/urs/geb/sta/jan/trindex.htm> adresinden alınmıştır.)

#### 4.2. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Ankara'daki Sanayi Yapıları

Erken Cumhuriyet Döneminde Ankara'daki sanayi yapılarına değinmeden önce Ankara'nın ilk endüstri bölgesini detaylandırmakta fayda var; 1892 yılında İstanbul-Bağdat demiryolu projesinin bir ayağı olarak Ankara'ya demiryolu gelmiştir. Demiryolu hattının gelmesi ile inşa edilen merkez istasyonu, istasyon çevresinde ve demiryolu hattı boyunca küçük endüstri yapılarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu dönemde ortaya çıkan endüstri yapıları ise üç kategoriye ayrılmaktadır; depolama birimleri, demiryolları bakım atölyeleri ve küçük endüstri yapıları (Cırık,2005:84). Belirli bir plana dayanmayan bu gelişmeler 1924-25 yıllarında hazırlanan Löcher planlarına kadar devam etmiştir. Bir başka deyişle, Lörcher planı ile Ankara'nın endüstri bölgesinin gelişiminin ilk adımları atılmıştır. 1929larda bölgeye inşa edilen Havagazı Fabrikası'nın ve daha sonraki yıllarda inşa edilen Bira Fabrikası'nın da etkisi ile bölge endüstri bölgesi kimliğine kavuşmuştur. Cırık (2005:85) demiryolu merkezli olarak büyük ölçekli yapılarının ortaya çıkışının bölgenin kapsamlı gelişme süreci için bir eşik olduğunu belirtmekte ve endüstri

bölgesinin gelişim sürecinin 1950lere kadar, Jansen planına uygun olarak şekillendiğini vurgulamaktadır.

Ayrıca bu dönemde, endüstri bölgesi için önemli olan depolar, ambarlar, hangarlar, atölyeler genellikle demiryolu hatlarının kuzeyinde, üretim birimleri ise güneyinde konumlandırılmıştır. Bir başka deyişle, 1932 Jansen planı ile demiryolu hatlarının kuzeyi 'endüstriyel hizmet alanı' olarak adlandırılırken, güneyi ise 'endüstriyel üretim alanı' olarak adlandırılmaktadır. Yeni eklenen endüstri yapıları doğrultusunda demiryolu hatlarında değişiklikler meydana gelmiştir; demiryolu hatlarının güney bölümü havagazı fabrikası ve elektrik santraline kömür taşımak amacı ile uzatılırken, kuzey bölümü ise demiryolları bakım ve onarım atölyelerine bağlanmak amacı ile uzatılmıştır. Demiryollarının sağladığı bu olanak nedeni ile bu dönemde depo ve ambarların sayısında önemli artışlar olmuştur (Cırık,2005:85-86).

Tezin bu bölümünde, endüstri bölgesi diye adlandırılan bölgede yer alan, Havagazı Fabrikası ve Bira Fabrikası hakkında bilgilere yer verilmiştir. Bu iki örneğin seçilmesindeki en önemli neden, Cer Atölyeleri gibi yapı bazında tescilli oldukları halde, iki örneğe de günümüzde başarılı bir yeniden işlevlendirme projesi uygulaması yapılmamıştır. Havagazı Fabrikası kısmen yıkılmış iken kalan tescilli yapılar halen atıl durumdadır. Bira fabrikası ise yakın bir zamanda tescillendiği halde yeniden işlevlendirilerek toplumsal bellek açısından Ankara'ya kazandırılmamıştır.



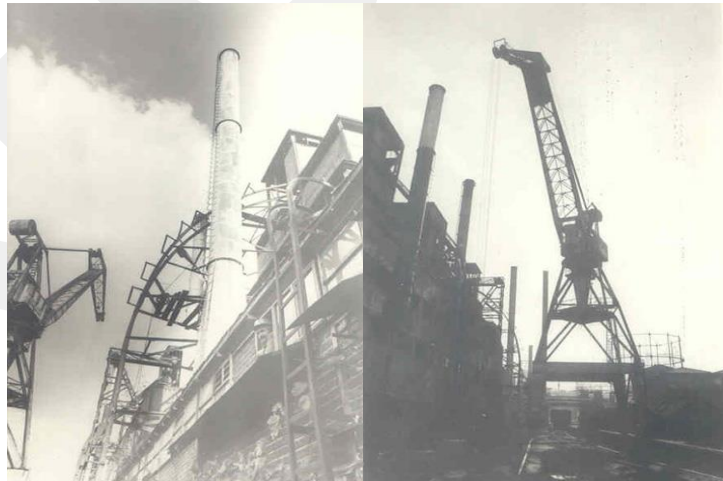
Şekil 6. Jansen Planı ve endüstri bölgesi (Feroğlu, 2007:23)

#### 4.2.1. Maltepe Havagazı Fabrikası

Cumhuriyet Ankara'sının ilk sanayi yapılarından olan Maltepe Havagazı fabrikası Mimar Werner Issel tarafından tasarlanmış ve 1929 yılında faaliyete başlamıştır. Fabrika; gazometreler, elektrik santrali, su kulesi, havagazı ocak dairesi, yakıt tank ve depoları, silo ve atölyeler gibi yapılarla birlikte tasarlanmış, ünitelerin faaliyet türlerine göre ve dönemin mimari anlayışı ile şekillenmiştir. Havagazı Fabrikası alanı, içerisinde üretime doğrudan katılan yapılar ile üretime dolaylı yoldan katılan işçi konutları ve yemekhane gibi yapıları barındırmaktadır. Bu yapılar ilk yıllarda Almanlar, sonraki yıllarda ise Almanların yanı sıra İngiliz ve Türk ustalarca inşa edilmiştir (Goethe Enstitüsü, 24 Ağustos 2016).



**Resim 17.** Maltepe Havagazı Fabrikası 1930lu yıllar, Fabrikanın ilk yılları (24 Ağustos 2016 tarihinde <http://www.mimarlarodasiankara.org/index.php?Did=2645> adresinden alınmıştır.)



**Resim 18-19.** Maltepe Havagazı Fabrikası 1930lu yıllar, Fabrikanın ilk yılları (24 Ağustos 2016 tarihinde <http://www.mimarlarodasiankara.org/index.php?Did=2645> adresinden alınmıştır. )

Fabrika, sahip olduğu önem nedeniyle Ankara Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından arkeolojik sit alanı ilan edilmiş ve 19 Mart 1991 tarihinde taşınmaz kùltür varlığı olarak tescil edilmiştir. Ankara Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından alınan 16.06.2006 tarihli karar ile soğutma kulesi, vinç, havagazı deposu, raylar, pompa istasyonu ve elektrik santralinin bacalarının tescili kaldırılmış ve Büyükşehir Belediyesi 13 Haziran 2006 tarihinde başlayan faaliyetlerle kompleksin önemli binalarını yıkmıştır (Goethe Enstitüsü, 24 Ağustos 2016).

Maltepe Havagazı Fabrikası gerek Ankara Garı ve çevresi ile birlikte düşünülerek tasarlanması bakımından gerekse sahip olduğu gazometreler, elektrik santrali, su kulesi, havagazı ocak dairesi, yakıt tankları ve depoları, silolar, atölyeler gibi yapılar ile bir bütünü parçaları olarak tasarlanmış olması bakımından önemli bir endüstriyel arkeoloji örneğidir ve Ankara kent kimliği için önemli ve yeri doldurulamaz bir kayıptır (TMMOB, 24 Ağustos 2016). Bir başka deyişle, Ankara Havagazı Fabrikası'nın yıkımı Cumhuriyet Ankara'sı ve Türkiye'si'nin sanayileşme ve kentleşme yönündeki önemli tanıklarından birinin yok edilmesi örneğidir (Cihanger, 2012:29).



**Resim 20.** Tarihi Maltepe Havagazı Fabrikası, yıkılmadan önce (24 Ağustos 2016 tarihinde <http://www.goethe.de/ins/tr/ank/prj/urs/geb/ind/gas/trindex.htm> adresinden alınmıştır.)



**Resim 21.** Tarihi Maltepe Havagazı Fabrikası, yıkılmadan önce (24 Ağustos 2016 tarihinde <http://www.goethe.de/ins/tr/ank/prj/urs/geb/ind/gas/trindex.htm> adresinden alınmıştır.)

#### 4.2.2. Atatürk Orman Çiftliği Bira Fabrikası

Cumhuriyet döneminde yabancı şirketlerin varlığı kısmen de olsa devam etmekte iken milli ekonominin ancak milli tesislerle oluşacağı inancı ile Mustafa Kemal, bu sektördeki yabancı şirketlerin varlığına karşı milli bir üretim tesisine ihtiyaç duyulduğunu belirtmiş ve 1933 yılında Bira Fabrikası'nın kurulmasına karar vermiştir (Doğruel,2000:316).

Demiryolunun hemen güneyinde 1933 yılında temeli atılan ve 1934 yılında faaliyete geçen, küçük bir üretim tesisi olan Bira Fabrikası, mimar Ernst Egli tarafından tasarlanmış, doğu-batı doğrultusunda iki katlı yatay bir kütle ile doğudaki dikey kütlelerin birleşmesinden oluşmuştur. Yapının güney cephesinde yatay dizi oluşturan pencereler ve geniş bir balkon düzenlemesi bulunmaktadır (TMMOB, 24 Ağustos 2016).

Fabrikanın mekansal kurgusu yapılırken demiryolu ile bağlantısı göz önünde bulundurulmuş ve yapının önünde demiryolu ile bağlantılı bir ray sistemi bulunacak şekilde tasarlanmıştır. Bir başka deyişle, mekansal kurgudaki ana hedef; dışardan demiryolu ile gelen arpanın işlenerek biraya üretiminin gerçekleştirilmesi, üretilen biranın şişelenip ambalajlanarak demiryoluyla taşınmasıdır. Bu amaçla mevcut demiryolundan fabrikaya bir bağlantı sağlanmış, bu bağlantı ile hem fabrikaya arpa girişi hem de şişelenen biranın fabrikadan nakli mümkün olmuştur (Feroğlu,2008:77). Ayrıca, fabrikanın mekansal kurgusu incelendiğinde bira üretimi ile ilgili binaların bir avlu etrafında toplandığı görülmektedir (Resim 22-23).



**Resim 22.** Atatürk Orman Çiftliği Bira Fabrikası, 1937 yılından (24 Ağustos 2016 tarihinde [http://www.mimarlarodasiankara.org/\\_media/5/4066.pdf](http://www.mimarlarodasiankara.org/_media/5/4066.pdf) adresinden alınmıştır.)



**Resim 23.** Atatürk Orman Çiftliği Bira Fabrikası, 1937 yılından (24 Ağustos 2016 tarihinde [http://www.mimarlarodasiankara.org/\\_media/5/4066.pdf](http://www.mimarlarodasiankara.org/_media/5/4066.pdf) adresinden alınmıştır.)

2010 yılında başlanacak restorasyonla çağdaş sanat müzesi ve sergievine dönüştürülmesi planlanan Atatürk Orman Çiftliğinde bulunan bira fabrikası, 2013 yılında TBMM tarafından sosyal tesise dönüştürülmek istenmiş, TMMOB Mimarlar Odasının başvurusu ile bu proje durdurulmuştur. Bira Fabrikası, 21 Mart 2013 tarihinde Mimarlar Odası Ankara Şubesinin başvurusu üzerine Ankara 1 No.lu Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 1.derece kültür varlığı olarak tescil edilmiştir. Günümüzde halen âtil durumda bu yapının, Erken Cumhuriyet

Dönemi'nin üretim, barınma ve eğlence mekânı olarak modernite projesinin küçük bir modeli olduğu değerlendirilmesinden yola çıkarak, kuruluşundan gelişimine, üretim tekniklerinden üretilenlere, günlük yaşam ve eğlence ortamına kadar uzanan çok katmanlı bilgi sunan bir müzeye dönüştürülmesinin daha anlamlı olacağı aşıkardır (Alpagut,2010:49).

Sonuç olarak, örneklendirilen her iki yapı da sadece Cumhuriyet'in kuruluş yıllarına tanıklık etmeleri ile değil, aynı zamanda anıtsal görünüşleri ile birer kent objesine dönüşmeleri nedeni ile Cumhuriyet tarihi açısından anı niteliği taşımaktadırlar. Havagazı Fabrikası'nda yer alan tescilli yapıların yıkılmış olması, Bira Fabrikası'nın da halen işlevlendirilmemesi nedeni ile Cer Atölyeleri'nin Cer Modern'e dönüşümü kent kimliği açısından önem teşkil etmektedir.



**Resim 24.** Atatürk Orman Çiftliği Bira Fabrikası (24 Ağustos 2016 tarihinde <http://www.goethe.de/ins/tr/ank/prj/urs/geb/mgc/bie/trindex.htm> adresinden alınmıştır.)



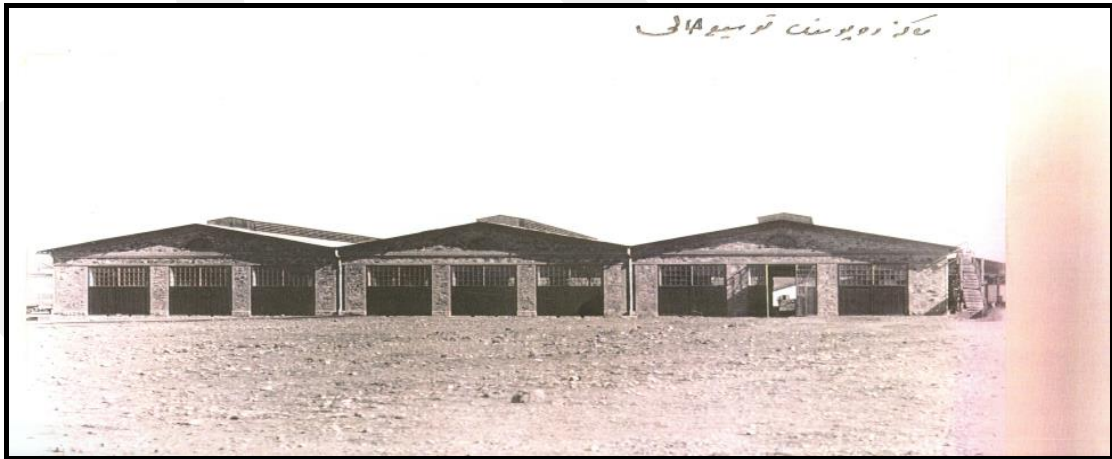
**Resim 25-26.** Atatürk Orman Çiftliği Bira Fabrikası (24 Ağustos 2016 tarihinde <http://www.goethe.de/ins/tr/ank/prj/urs/geb/mgc/bie/trindex.htm> adresinden alınmıştır.)

### 4.3. Cer Atölyeleri- Tren Bakım Hangarları

#### 4.3.1. Cer Atölyeleri'nin Genel Tarihi

Cer kelimesi Arapça kökenli olup, çekme, sürüklenme anlamına gelmektedir. Cer Atölyeleri ise çeken (lokomotif) ve çekilen (vagon) araçların bakım ve onarımlarının birlikte yapıldığı yer olarak bilinmektedir (TDK). Cer Atölyeleri'nin tarihçesine bakıldığında, atölyelerin inşası ile ilgili iki farklı görüş hakimdir. İlki, Alman mimarların projelendirdiği Cer Atölyeleri'nin Cumhuriyetten önce 1892 yılında inşa edildiğidir. Bu tamir atölyelerinin, Ankara'da Osmanlı Dönemi'nde Almanlar tarafından Anadolu-Bağdat Hattı kapsamında 1892 yılında inşa edilmiş olan ilk demiryolu hattının inşa edilmesinin bir sonucu olduğudur.<sup>9</sup>

İkinci görüş ise, ilk görüşe tezat oluşturacak nitelikte olup, 1892 yılında inşa edilmiş yapıların mimarileri, malzeme kullanımı ve yapım teknikleri karşılaştırıldığında Cer Atölyeleri'nin çok daha kaba bir işçilikle inşa edildiklerini savunmaktadır. 1927 yılında yayınlanmış Demiryolları Dergisi'nde Cer Hangarları'nın resmini gösteren “Ankara'da yeni inşa edilen Atölye” ibaresinin bulunduğu haber de Cer Atölyeleri'nin yapım tarihi açısından belge niteliğindedir ve Cer Atölyeleri'nin 1926-27 yıllarında inşa edildiğinin güçlü kanıtıdır<sup>10</sup> (Resim 27).



**Resim 27.** Cer Atölyeleri, 1. Dönem Yapıları, 1927. (Fotoğraf: Uygur Mimarlık)

<sup>9</sup> Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları Basın Müşavirliği'nde görev yapan İbrahim Kekeç'e ait görüş, Selcan Sezer'in “Endüstri Yapılarının Yeniden İşlevlendirilme Sürecinde Aydınlatma Tasarımı: Ankara Cermodern Örneği” adlı yüksek lisans tezinden alınmıştır. (2013:79)

<sup>10</sup> Uygur Mimarlık Rölöve ve Restitüsyon Raporları, 2001.

Atatürk Dönemi'nde Demiryollarının millileştirilmesinin Cumhuriyet tarihi açısından önemini Avcı (2014:55) şu şekilde aktarmaktadır; *“Atatürk Dönemi'nde ulaştırma sorununun çözüm yolu olarak görülen demiryolları; yalnız bir ulaştırma aracı değil, aynı zamanda ülke savunması, iktisadi kalkınma ve sosyo-kültürel gelişmenin temel unsurlarından biri olarak kabul edilmiş ve ülke ihtiyaçları doğrultusunda milli ve bağımsız bir demiryolu politikası izlenmiştir.”* Yine aynı dönemde yani Cumhuriyet'in kurulması ile Osmanlı zamanında yabancılara satılan demiryolları, millileştirme politikası çerçevesinde geri alınmıştır. Avcı (2014:56), Atatürk döneminde izlenen bu politikayı *“1924 yılında Gazi Mustafa Kemal'in “refah ve umran yolu” dediği demiryolu, artık ana damarlarıyla ortaya çıkmış, Cumhuriyet rejiminin belki de en başarılı politikalarından biri olmuştur.”* diyerek değerlendirmektedir.

Demiryolları ve tren rayları aksına bakıldığında, Cumhuriyet sonrası, millileştirmenin de etkisiyle, günümüzün demiryolları karakteristiklerinin o zamandan atıldığı ortadadır. Osmanlı'dan kalan ağaç görüntüsündeki koloni tipi demiryollarının aksine, milli ulaşım politikasına bağlı olarak ağ tipi demiryolları şekillenmiştir. Böylece, demiryolları milli ulaşım politikasının temel unsuru olarak iktisadi ve bütünleştirici bir işlev üstlenmiştir (Avcı, 2014:55) Sonuç olarak, demiryollarının tarihine bakıldığında, Cumhuriyet tarihi açısından birçok önemli adımın atılmış olduğu, sahip olduğu karakteristik ve geçirdiği tarihsel süreç de göz önünde bulundurulduğunda günümüzde Cumhuriyet'in önemli simgelerinden biri olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Bir önceki bölümde detaylandırılan Havagazı Fabrikası ve Bira Fabrikası'nın bugünkü durumları düşünüldüğünde, Cer Atölyeleri Cumhuriyet Tarihi açısından “anı” niteliği taşımakta, bölgenin simgesi haline gelmektedir. Özgün kitle ve 2. dönem inşa edilmiş olan kitlenin cephe niteliğinin bu dönemin cephe anlayışını göstermesi, Osmanlı mimarisinden Çağdaş mimariye geçişin bazı öğelerini taşıması, Ankara'daki endüstri arkeolojisinin sınırlı örneklerinden birisi olması, konumu ve yeni işlevi nedeniyle kentsel dönüşümü sağlayabilecek niteliklere sahip olması nedeniyle Kültür Bakanlığı Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından korunması gereken kültür varlığı olarak 19.06.1995 tarihinde tescil

edilmiştir. 04.08.1995 tarihinde Milli Komite Toplantısı'nda Çağdaş Sanatlar Merkezi olarak kullanılmasına karar verilmiştir.

#### 4.3.2. Mimari Özellikler

Cer Atölyeleri, yapıların mimari özellikleri göz önünde bulundurulduğunda üç farklı dönemde inşa edildiği tespit edilmiştir.

Yapının strüktürel sistemine bakıldığında, 5,40 m aks aralığında yer alan kolonlardan ve kolonların üzerine basan açıklıkları 18,40 m ve 11 m arasında değişen çelik makaslar ve taşıyıcı olmayan moloz taş ve tuğla örgü duvarlardan oluşmaktadır.

1. Dönem diye adlandırdığımız yapılar, D, E ve F hangarları olmak üzere 3 mekândan oluşmaktadır (Şekil 7).

D ve E hangarları 18,40 m x 48,60 m boyutlarındaki 9 kolon aks aralığında uzanırken, Uygur Mimarlık'ın yapmış olduğu rölöve raporu sonuçlarına göre F hangarının özgün boyutlarına dair net bir bilgi bulunmamaktadır. Bunun en büyük nedeni de 1995 yılında demiryolu güzergahının değişmesi ile yapının bir kısmının yıkılmış olmasıdır.

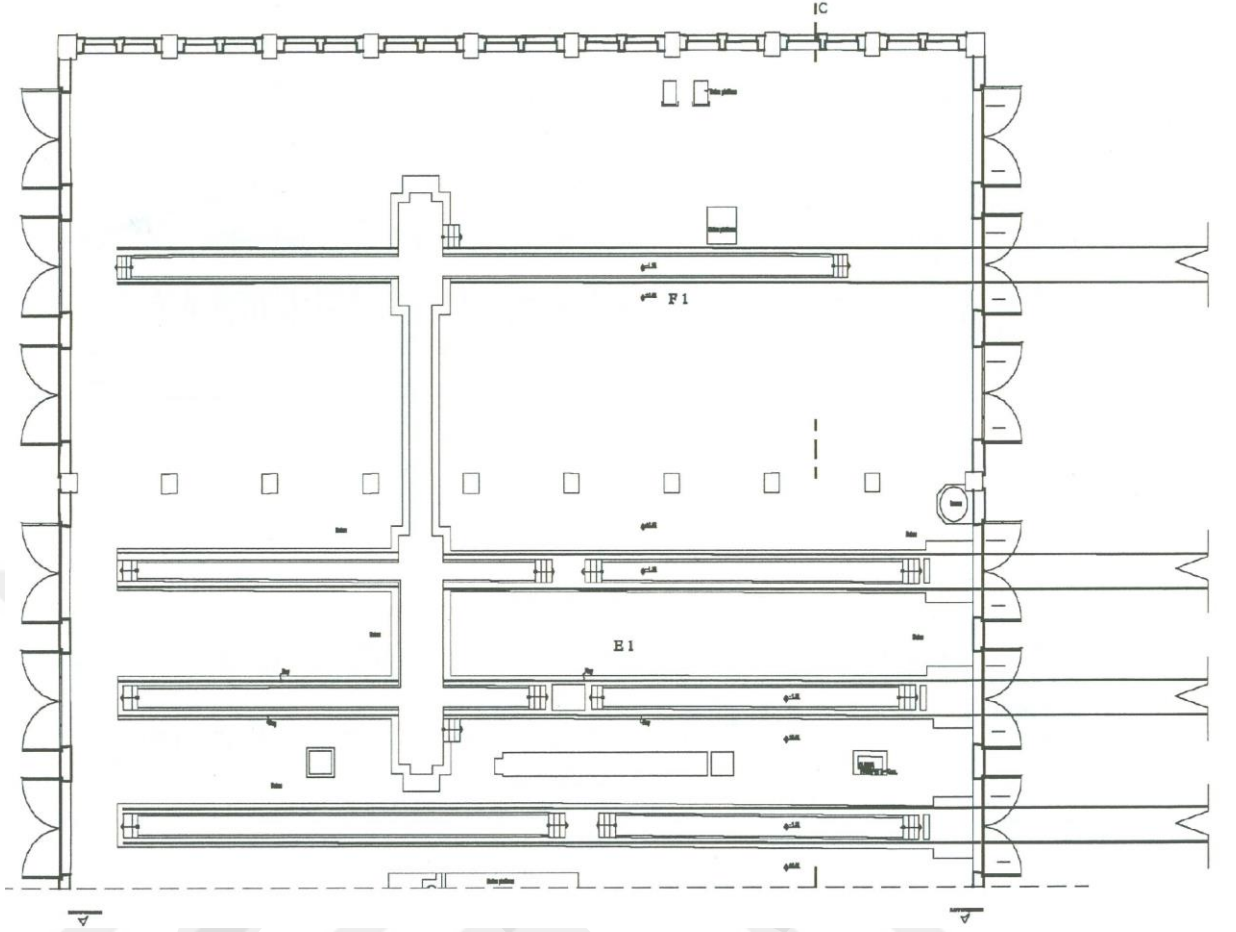
Aynı şekilde Uygur Mimarlık'ın rölöve raporundan da belirtildiği gibi, D hangarının kuzey duvarında 180 cm x 390 cm boyutlarında kolon arası çift pencere düzeni mevcut olup, kuzey duvarı moloz taş örgü, güney duvarı ise sıvalı tuğla örgü olarak inşa edilmiştir.

D, E ve F hangarları arasında sadece ayaklar bulunmakta, bu da mekanların tek mekân olarak değerlendirilmesini sağlamaktadır. Ayrıca, ön ve arka cephelerde üçer adet alınlık bulunmakta ve herbir bölüme ulaşımı sağlayan ikişer kanatlı metal kapılar ile beraber, yan cephelerde büyük pencereler bulunmaktadır.<sup>11</sup>

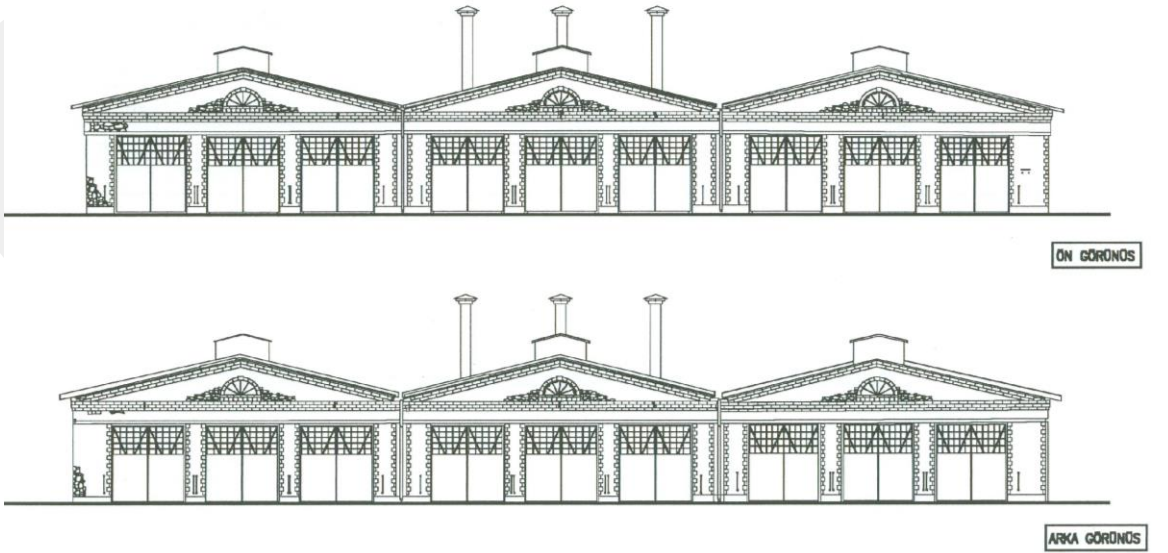
Kısacası, bu üç yapının da dış cepheleri moloz taş yığma duvar olup, çatı çelik makaslarla taşınmakta ve her mekânda uzunlamasına giden çatı fenerleri bulunmakta olup, yan cephelerde büyük pencereler bulunmaktadır. Ayrıca, 1. dönem yapılarının iç cepheleri sıvalı olup, dış cephelerinde ise sıva bulunmayıp moloz taş duvar örgüsü bulunmaktadır. Bu üç hangarın da zemin malzemesi betondur.

---

<sup>11</sup> Uygur Mimarlık Rölöve ve Restitüsyon Raporları, 2001.



Şekil 7. Cer Atölyeleri, 1. Dönem Yapıları (Kaynak: Uygur Mimarlık, Şubat 2001)



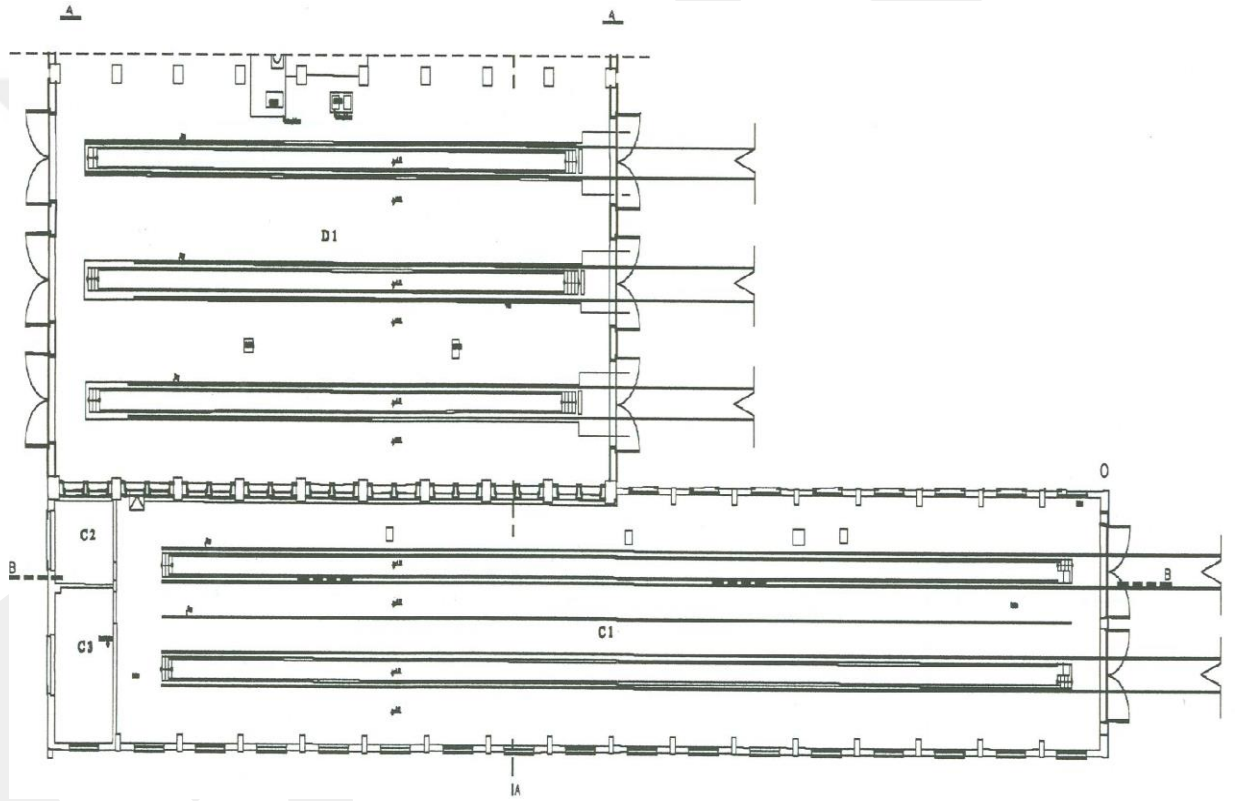
Şekil 8. Cer Atölyeleri, 1. Dönem Yapıları Görünüş (Kaynak: Uygur Mimarlık, Şubat 2001)

2. Dönem, 1. Dönem yapılarına C hangarının eklendiği dönem olarak adlandırılmaktadır (Şekil 9).

11 m x 97,5 m boyutlara sahip olan hangar, özgün yapıyla uyum içerisinde ve C hangarlarında da çatı çelik makaslarla taşınmakta olup, çatı fenerleri mevcuttur.

1. Dönem yapılarında olduğu gibi ön ve arka cephelerde moloz taş kullanılmıştır.

Ancak hem çelik makas detayları hem de çatı feneri detayı özgün kitledeki detaylardan farklıdır. 1. Dönem yapılarından farklı olarak dış cephesi harman tuğla duvardır. Ayrıca, D, E ve F hangarlarında da olduğu gibi C hangarının da döşeme kaplama malzemesi betondur.

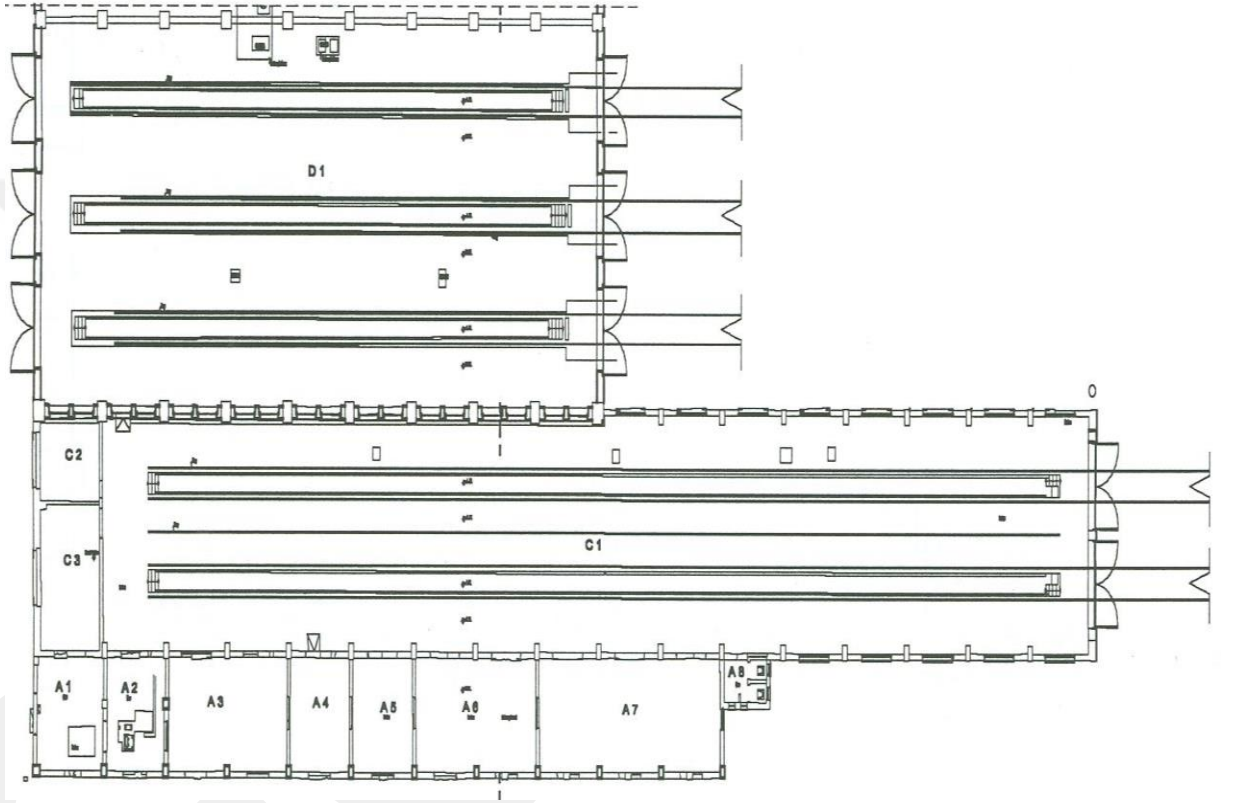


Şekil 9. Cer Atölyeleri, 2. Dönem Yapıları (Kaynak: Uygur Mimarlık, Şubat 2001)

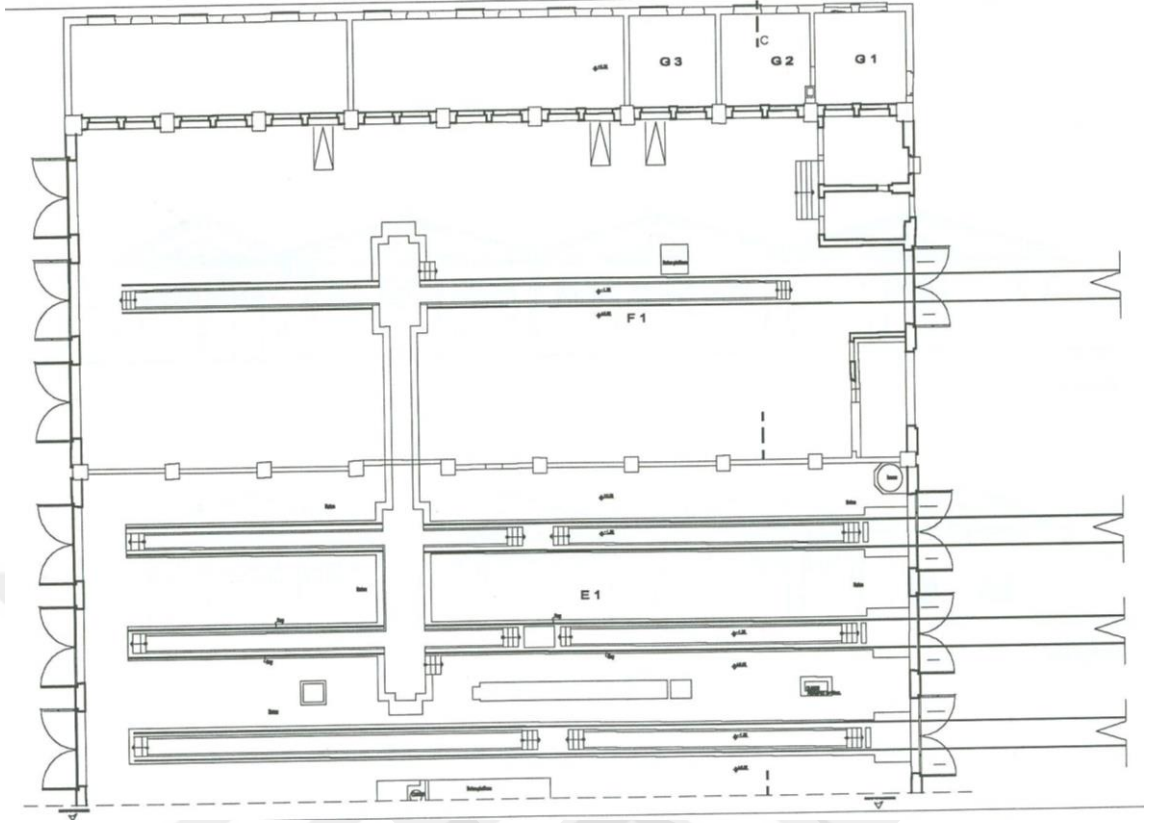
3. Dönem yapıları hem özgün F hangarına hem de 2. dönem inşa edilmiş C hangarına birer adet yeni kitlenin inşa edildiği dönemdir ve yeni inşa edilen yapılar küçük mekanlardan oluşan kitlelerdir ve ihtiyaç doğrultusunda eklenmişlerdir. Bu yapılardan A1 mekânı 5,40 m x 5,80 boyutlarında iken, A2 5,40 m x 5,00 m, A3 ve A6 5,40 m x 10,40 m, A4 ve A5 mekânı 5,40 m x 5,20 m boyutlarında ve A7 mekânı ise 5,40 m x 15,80 m boyutlarındadır.

Bu yapılarda çatı olgusu ve malzemeler özensiz, 1. ve 2. dönem yapılarıyla uyum mevcut değildir (Şekil 10-11). Çatı oluklu metal levhalarla kaplanmıştır.

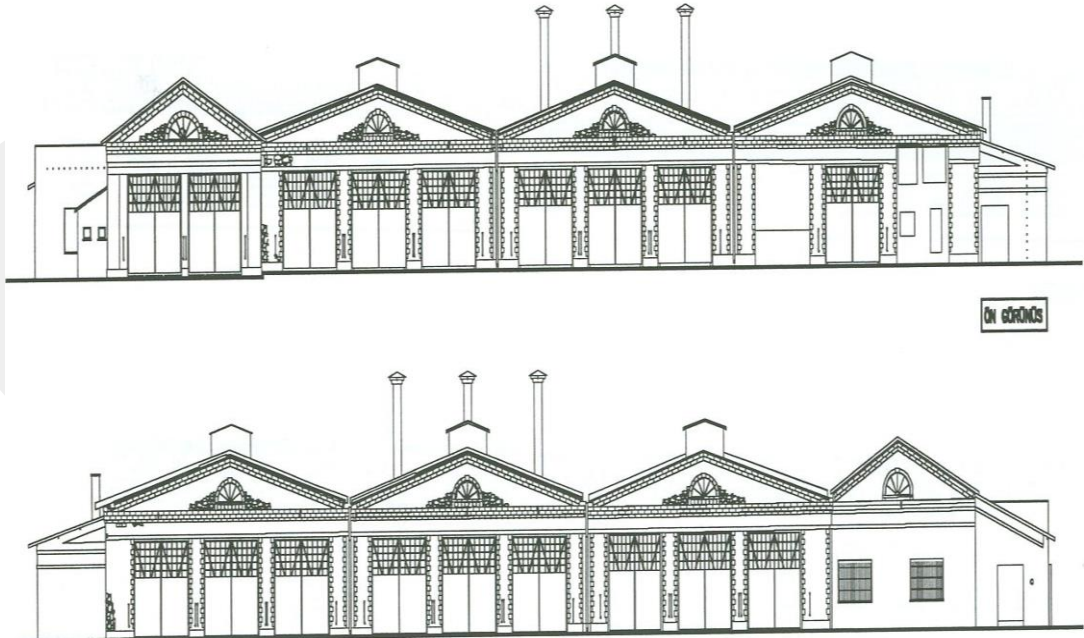
Ayrıca, her üç dönemde inşa edilen yapılarda çatı kaplama malzemelerinin sahip olduğu tahribattan dolayı mekanların içinde yağmur suyu tahribatı mevcuttur ve bu da duvar malzemesinin erimesine, sıvaların dökülmesine ve yokolmasına yol açmıştır.



Şekil 10. Cer Atölyeleri, 3. Dönem Yapıları (Kaynak: Uygur Mimarlık, Şubat 2001)



Şekil 11. Cer Atölyeleri, 3. Dönem Yapıları (Kaynak: Uygur Mimarlık, Şubat 2001)



Şekil 12. Cer Atölyeleri, 3. Dönem Yapıları Görünüş (Kaynak: Uygur Mimarlık, Şubat 2001)

Genel olarak tüm yapılara bakıldığında, 2. dönem inşa edilen C hangarında ve 3. dönem inşa edilen A hangarlarında bulunan kolonlar betonarme iken 1. dönem inşa edilen D, E, F hangarları ile 3. dönem eklenen G hangarlarında kolonların köşeleri kesme taş görünümlü beton bloklarla inşa edilmiştir.

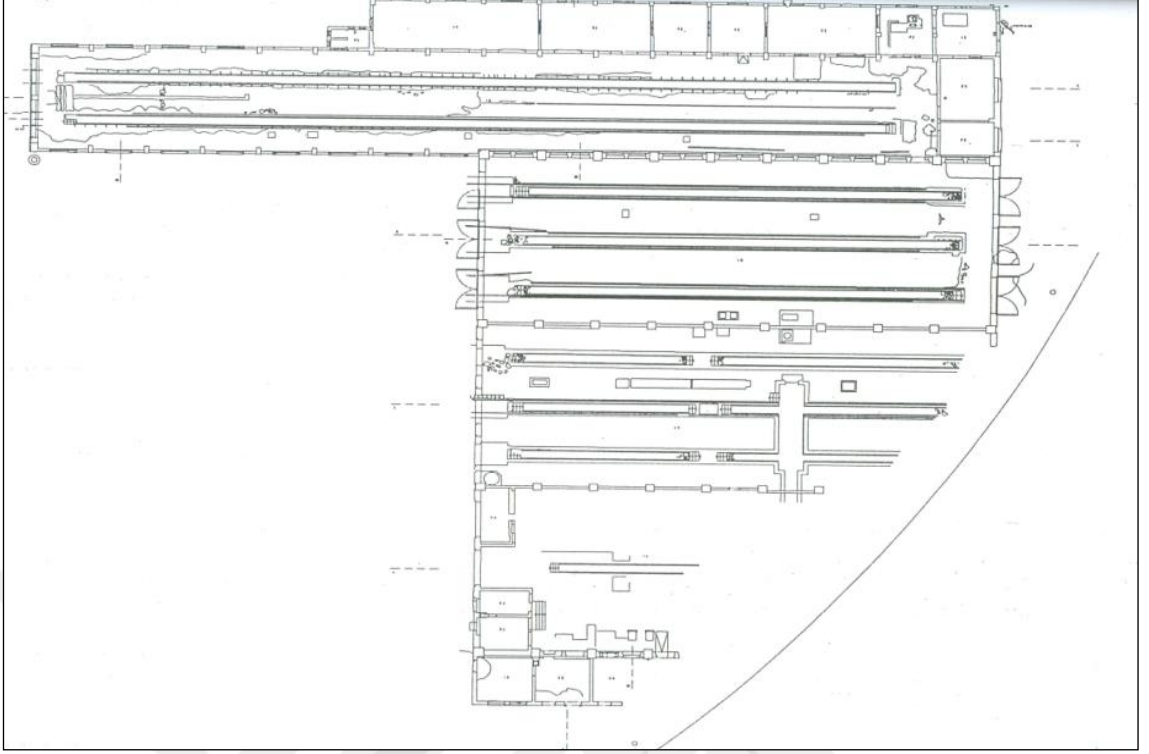
Duvarlara bakıldığında, dönemsel değişikliklerden kaynaklanan ik farklı malzeme kullanımı ve yapım tekniği mevcuttur. C ve D hangarlarının ortak duvarında, D hangarının ön ve arka cephe duvarlarında, E hangarının ön cephe, F hangarının ön cephe duvarlarında moloz taş kullanılmıştır.

Ana hangarlarda çatı strüktürü, benzer tekniklerle oluşturulmuş çelik çatı makaslarından oluşmaktadır. D ve E hangarlarında birbirini tekrar eden çatı çelik makasları mevcut iken ve bu sistemde makasların köşe birleşim yerlerinde U profiller, aralarda ve merkezde ise I profil kullanılmış iken, F hangarında bu durum farklılaşmakta ve makasın tam merkezinde L profilli bir dikme yer almaktadır. C hangarında ise boyut itibariyle farklılaşan makasları tutan I profil kirişler bulunmaktadır.

Son olarak, zaman içinde yapının geçirdiği mimari bozulmalara bakıldığında, 1995 yılında demiryolu güzergahının değişmesi ile E, F ve F hangarına sonradan eklenmiş G kitlesinin önemli bir bölümü yıkılmıştır<sup>12</sup> (Şekil 13, Resim 28,29).

---

<sup>12</sup> Uygur Mimarlık Rölöve ve Restitüsyon Raporları



**Şekil 13.** Cer Atölyeleri, 3. Dönem Yapıları Yıkılan Kısım (Kaynak: Uygur Mimarlık, Şubat 2001)



**Resim 28,29.** Cer Atölyeleri Yıkılan Bölümler (Kaynak: Uygur Mimarlık, Şubat 2000)

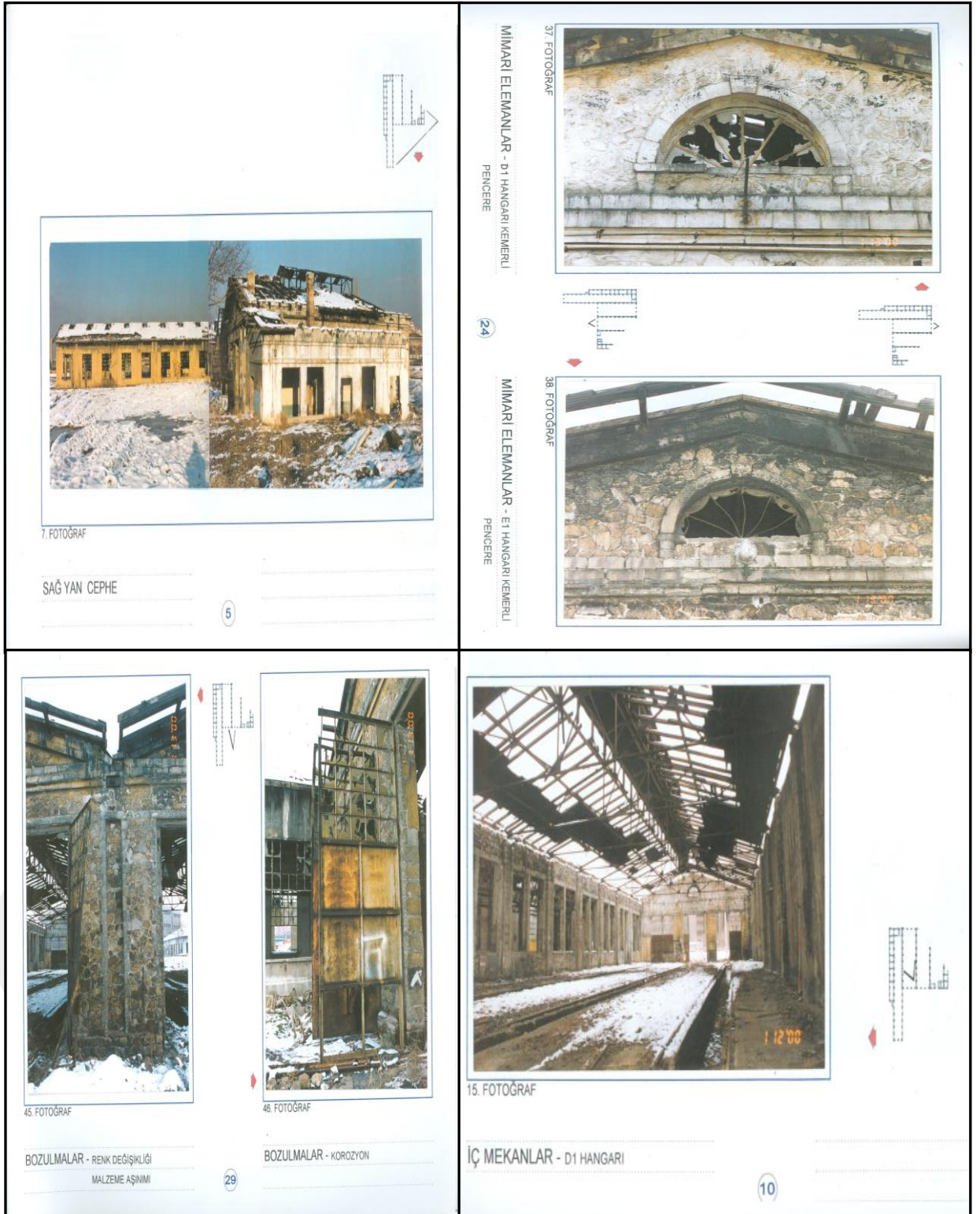
### 4.3.3. Rölöve ve Restitüsyon Çalışmaları- Onarım Kararları

Uygur Mimarlık'ın yapmış olduğu genel değerlendirmeler ve yapıya verilmesi kararlaştırılan yeni işlev doğrultusunda alınan kararlar aşağıda sıralanmaktadır;

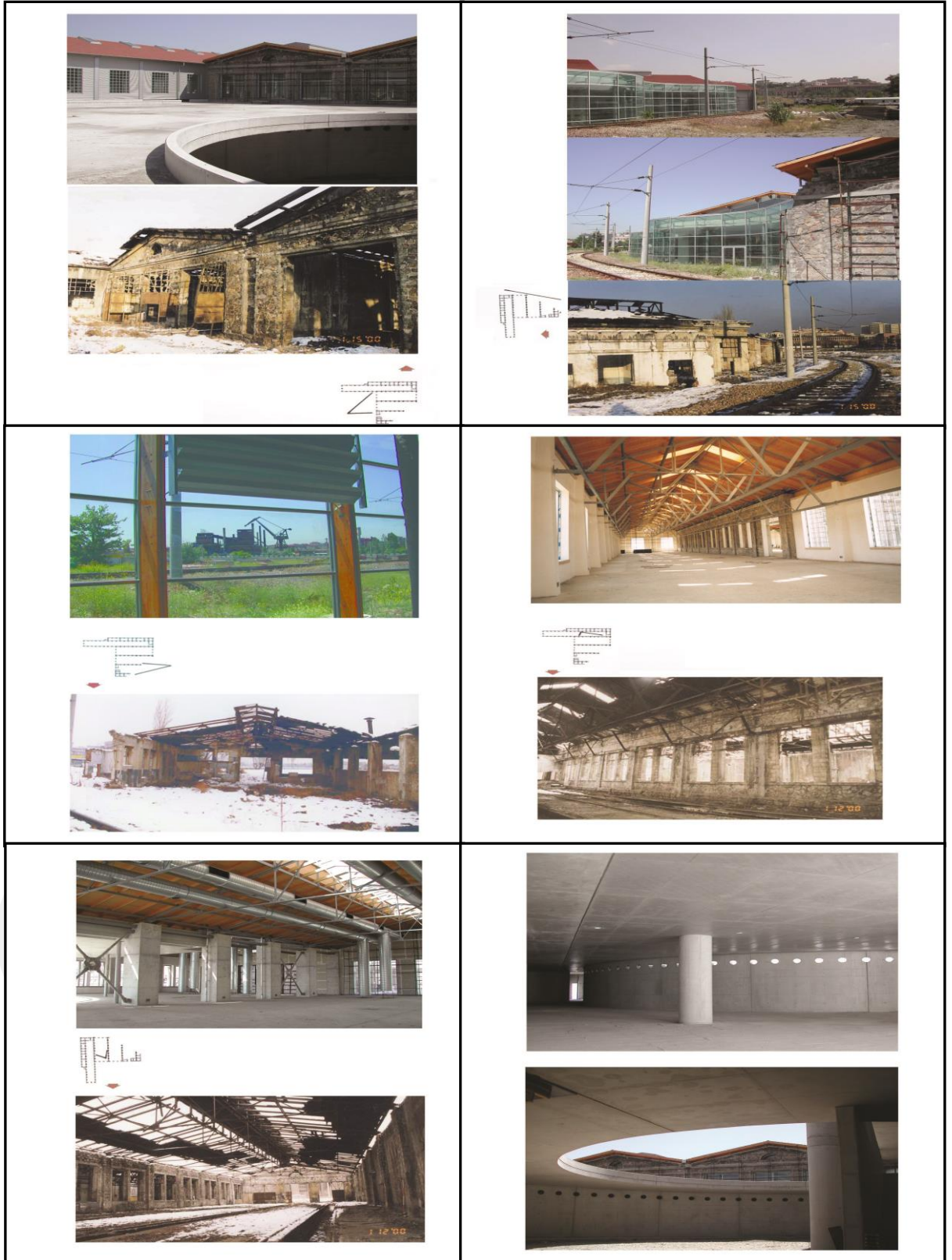
1. 3. dönemde yapılmış olan eklemeler kaldırılmış,
2. Özgün yapı ve 2. dönem inşa edilmiş olan kitle ve özgün elemanlar olduğu gibi korunmuş,
3. Yapının ön cephesinde bulunan avlu korunmuş,
4. Rölöve çalışmaları sırasında çatılardaki mevcut marsilya tuğlaları korunarak, restorasyon sonrasında mevcut yapıda kullanılmış,
5. Fotoğraflardan ve çizimlerden tespit edilen hasar görmüş kapı ve pencereler mevcut açıklıklara restitüsyon çalışmaları doğrultusunda yerleştirilmiş,
6. İşlev değişikliği ve yeni değişiklikten kaynaklanan mekân gereksinimini karşılamak için yeni mekân oluşturulmasına karar verilmiş ve bu yeni mekân kültür varlığı ile uyum içinde olabilecek şekilde tasarlanmıştır.<sup>13</sup>

---

<sup>13</sup> Uygur Mimarlık Rölöve ve Restitüsyon Raporları



**Resim 30,31,32,33.** Cer Atölyeleri Restorasyon Öncesi (Kaynak: Uygur Mimarlık, Şubat 2000)



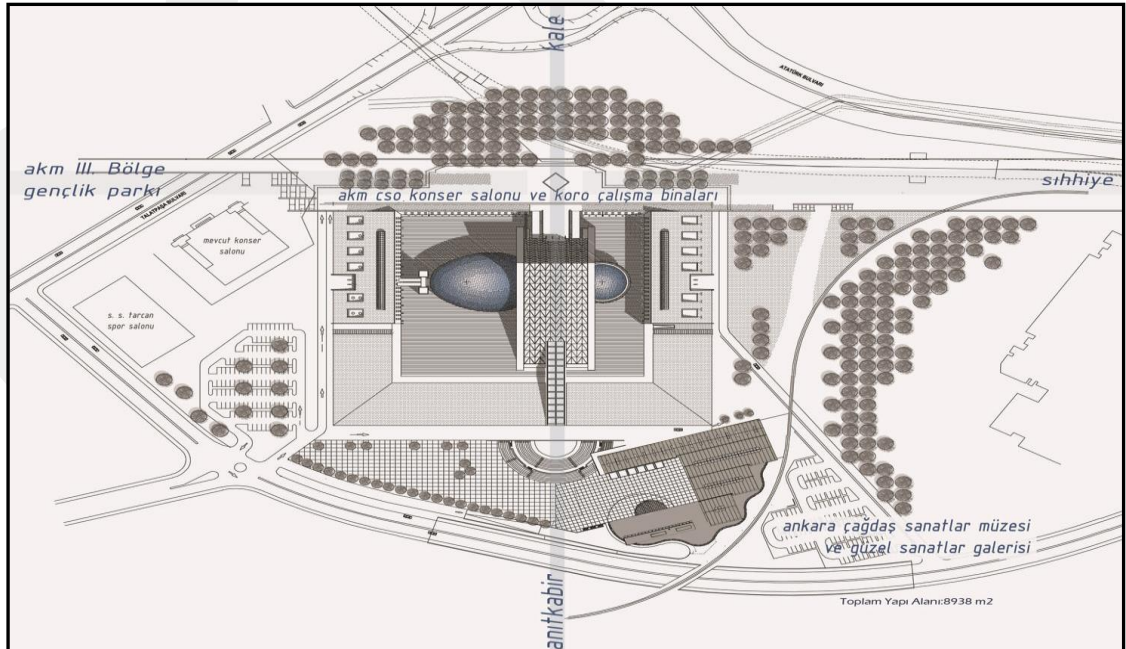
**Resim 34,35,36,37,38,39.** Cer Modern Restorasyon Çalışmaları (Kaynak: Uygur Mimarlık, Aralık 2008)

#### 4.4. Cer Modern Sanat Merkezi

Tezin bu bölümünde bir önceki bölümde Cer Atölyeleri'nin mimari dili ile ilgili verilen bilgilerin de ışığında, Cer Modern Sanat Merkezine dönüşüm süreci ve bu süreç içerisinde eski hangarların Galeri 1-2-3 ve 4 olarak işlevlendirilmesi sırasında geçirdiği mimari değişim incelenmiş ve uygulanan mimari kararların yönetmeliklere uygunluğu değerlendirilmiştir. Endüstri mirası yapının dönüşümün ele alındığı bu bölümde ayrıca, ek yapının mimari dili ve mekân kurgusu ile ilgili de kısaca bilgilendirme yapılmıştır.

##### 4.4.1. Cer Modern'in Genel Tarihi

Cer Atölyeleri Kültür ve Turizm Bakanlığı ile TÜRSAB iş birliği ve Uygur Mimarlık'ın projesi ile 2010 yılında yeniden düzenlenerek kültür merkezine dönüştürülmüştür. Cer Modern konum olarak bakıldığında, Ankara'nın tarihi semtlerinden olan Kızılay ve Ulus'un arasında bulunan Sıhhiye'de yer almaktadır. AKM 4. bölgede bulunan Cer Modern'in yanı başında, projesi Uygur Mimarlık'a ait olan Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Konser Salonu ve Koro Çalışma Binaları inşaatı devam etmekte ve Cer Modern'in bulunduğu alan tamamen bir kültür havzasına dönüştürülmektedir. (Şekil 14.)



Şekil 14. Cer Modern, Kroki (Kaynak: Uygur Mimarlık, Aralık 2008)

#### 4.4.2. Cer Modern- Mekansal Müdahalelere Yönelik İnceleme

3.300 m<sup>2</sup> lik eski yapıya, 7.700 m<sup>2</sup> lik yeni yapı ilave edilerek toplamda 11.500 m<sup>2</sup> lik bir alana inşa edilen Cer Modern Sanat Merkezi geçmişle bugünü birleştiren iki sözcüğü isminde barındırmaktadır. 4 adet eski yapıya 1 adet yeni yapı eklenerek toplamda 5 adet yapıyı barındıran Cer Modern, restore edilirken tren ve demiryoluyla ilişkisini devamlı kılabilmek için, inşa edilen yeni yapı, eski yapıyı eğrisel duvarlarla sarmanlamış ve böylelikle yapılar ile demiryolu arasındaki ilişki güçlendirilmiştir.

##### 4.4.2.1. Galeri 1,2,3,4'ün (Eski Hangarların) Mimari Özellikleri

###### 4.4.2.1.1. Yapı ve çevresi

Cer Modern'de restorasyon sırasında korunan yapılardan olan C, D, E ve F hangarları, Galeri 1,2, 3 ve 4 olarak işlevlendirilmiştir.

Galeri 1, 2 ve 3'ün, eski adıyla D, E ve F hangarları, dış cephelerine bakıldığında eski yapıların sahip olduğu moloz taş ve tuğla duvarlar korunmuş, varolan cephe muhafa edilerek yer yer benzeri malzemelerle güçlendirilmiştir. Ayrıca, beşik çatılar güçlendirilmiş, rölöve çalışmaları sırasında çatılardaki mevcut marsilya tuğlaları korunarak, restorasyon sonrasında mevcut yapıda kullanılmıştır<sup>14</sup> (Resim 40). Ayrıca, çatıları desteklemesi amacı ile payandalar eklenmiştir.



**Resim 40.** Cer Atölyeleri, D, E ve F hangarları, Galeri 1,2,3, yeniden işlevlendirme öncesi ve sonrası dış cepheler (Fotoğraf: Rengin Seren, Aralık 2015)

<sup>14</sup> Uygur Mimarlık Rölöve ve Restitüsyon Raporları

Ek olarak, ana hangar kapılarının açıklıkları korunarak bu açıklıklar pencere olarak değerlendirilmiştir. Bir başka deyişle, Cer Atölyeleri döneminde C, D, E ve F hangarların giriş kapıları olarak tanımlanan ve avluya bakan cepheler, restorasyon sonrasında boydan boya camla kaplanmış ve avlu boyunca devam eden raylar da korunmuştur. Bu nedenle de yapının geçmişteki kimliği ile bağının kopartılmadığı görülmektedir (Resim 41, 42).



1. FOTOĞRAF

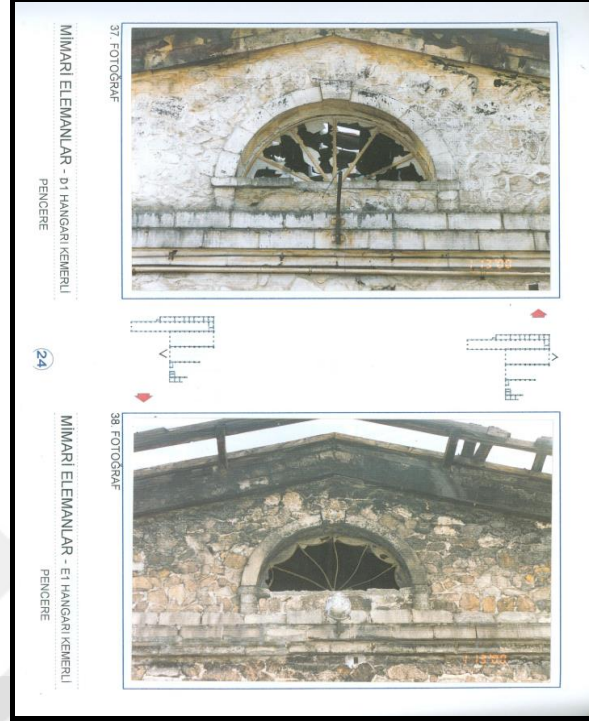
ÖN CEPHE

**Resim 41.** Cer Atölyeleri, C, D, E, F Hangarları, Yeniden İşlevlendirme Öncesi Hangar Kapılarının Mevcut Hali (Kaynak: Uygur Mimarlık, Şubat 2000)



**Resim 42.** Cer Modern, Galeri 2,3,4 – C, D, E Hangarları, Yeniden İşlevlendirme Hangar Kapılarının Son Hali (Fotoğraf: Rengin Seren, Aralık 2015)

Benzer şekilde, eski yapıların sahip olduğu ve ön cephelerde bulunan, göz seviyesinden yüksek, yarım daire kemerli pencereler korunarak ve gerekli onarımlar yapılarak günümüze taşınmıştır (Resim 43-44).



**Resim 43.** Cer Atölyeleri, D, E Hangarları, Yeniden İşlevlendirme Öncesi Kemerli Pencereler (Kaynak: Uygur Mimarlık, Şubat 2000)



**Resim 44.** Cer Modern, Galeriler 2,3 – D, E Hangarları, Yeniden İşlevlendirme Sonrası Korunan Yarım Daire Kemerli Pencereler (Fotoğraf: Rengin Seren, Aralık 2015)

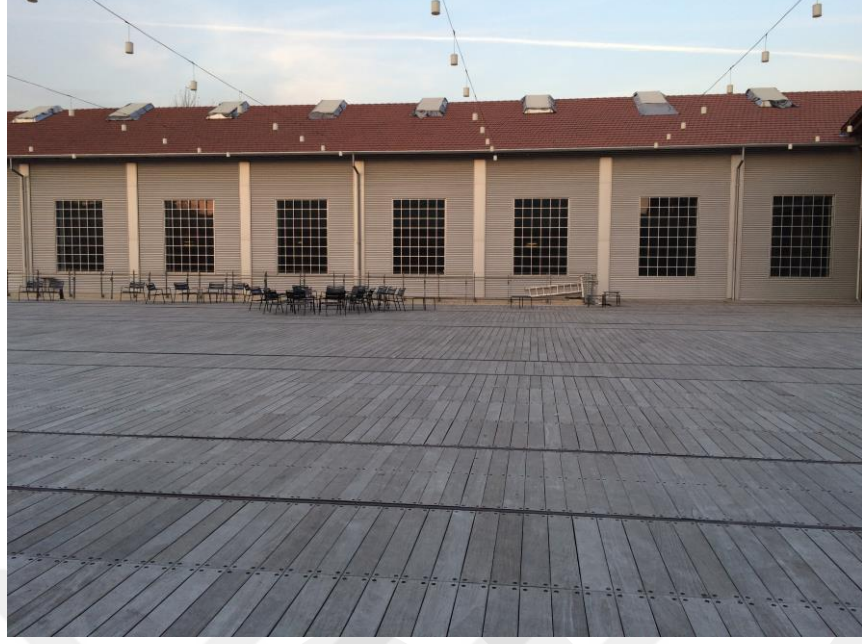
Diğer 3 birimden farklı olarak Galeri 4'ün yan cephelerine oluklu metal saç kaplama uygulaması yapılmış, ön cephe ise yeni yapıyla uyum içinde olması adına gri dış cephe boyası ile boyanmıştır (Resim 45,46). Ayrıca, C hangarının sahip olduğu demir profilli pencereler, restorasyon sırasında galvanizli boya ile boyanarak paslanmaya karşı dayanıklı hale getirilmiştir (Resim 47).



**Resim 45.** Cer Atölyeleri, C hangarı-Galeri 4, Yeniden İşlevlendirme Öncesi  
(Kaynak: Uygur Mimarlık, Şubat 2000)



**Resim 46.** Cer Modern, C hangarı-Galeri 4, Galeri 4 oluklu metal saç dış cephe kaplaması (Fotoğraf: Rengin Seren, Aralık 2015)



**Resim 47.** Cer Modern, C hangarı-Galeri 4, Galeri 4 oluklu metal saç dış cephe kaplaması (Fotoğraf: Rengin Seren, Aralık 2015)

Ayrıca, Galeri 4'ün önünde ışık kuyusu bulunmaktadır. Bu sayede, ek yapının alt katında kalan atölyelerin doğal aydınlatmadan yararlanması sağlanmıştır (Resim 48).



**Resim 48.** Cer Modern, Işık Kuyusu (9 Kasım 2016 tarihinde [http://archnet.org/sites/7130/media\\_contents/85874](http://archnet.org/sites/7130/media_contents/85874) adresinden alınmıştır.)

Pencere ve çatı açıklıklarında kullanılan cam türüne bakıldığında, şeffaf lamine cam kullanıldığı görülmektedir. Sezer (2013:98)'in de belirttiği gibi, yapıda kullanılan lamine camın özellikleri; arasında 16 mm lik hava boşluk olması, çift camın kalınlığının 6 mm olması ve bu çift cam uygulamasının aşırı ısı kaybı veya kazancını önlemesi ve aynı zamanda ses yalıtımını da sağlamasıdır.

Avluya bakıldığında, Cer Atölyeleri döneminde vagonların hangara girişlerini sağlayan raylar, yeniden işlevlendirme sırasında korunmuş ve rayların üst seviyesiyle hem yüz olacak şekilde ahşap bir avlu yaratılmıştır. Cer Atölyeleri döneminde dış mekanda bulunan ve C Hangarına (Galeri 4) girmeye hazırlandığı hissini veren lokomotif ve avluda yer alan tren rayları da, yapının eski kimliğini korumak adına korunarak günümüze taşınmıştır (Resim 49,50,51).



**Resim 49.** Cer Atölyeleri, Avlu – Hangarların önündeki raylar, Yeniden İşlevlendirme Öncesi (Kaynak: Uygur Mimarlık, Şubat 2000)



**Resim 50.** Cer Modern, Avlu – Hangarların önündeki raylar, Yeniden İşlevlendirme Sonrası (Fotoğraf: Rengin Seren, Aralık 2015)



**Resim 51.** Cer Modern, C Hangarı-Lokomotif İlişkisi, Yeniden İşlevlendirme Sonrası  
(Fotoğraf: Rengin Seren, Aralık 2015)

Oluşturulan ahşap avlu boyunca devam eden raylar, eski ile yeniyi kaynaştırmakla kalmamakta, aynı zamanda bir zamanlar makineler için kullanılan Cer Atölyeleri'nin, korunarak ve yeniden işlenilerek insan kullanımına sunulurken eski yapının kimliğinin de göz ardı edilmediğinin güçlü bir kanıtı olmaktadır (Resim52).



**Resim 52.** Cer Modern, Avlu – Hangarların önündeki raylar, Yeniden İşlevlendirme Sonrası (Fotoğraf: Rengin Seren, Aralık 2015)

Sonradan eklenen yapı özgün yapı ile uyum içinde ancak günümüz mimarisini yansıtır niteliktedir. Bir başka deyişle hem geleneksel hem de çağdaşın kendi dillerinde birlikteliği sağlanmaya çalışılmıştır. Bu durumu Mimar Semra Uygur “Özgün yapıdaki keskin hatlar ve masif kitle etkisine karşı onunla tezat oluşturacak bir biçimde daha serbest bir çerper oluşturmuştur ve şeffaf bir kitle etkisi yaratılmaya çalışılmıştır.” diye açıklayarak karşıtlıkların uyumunu özetlemektedir<sup>15</sup> (Resim 53). Bir başka deyişle, şeffaf yüzeyler eski malzemeyi vurgulamakta, eskiye saygının, modern malzeme ile yansıtıldığı görülmektedir. Böylelikle, Cer Modern’i ziyarete gelenler yılların oluşturduğu izlerin de farkına vararak tarihi bir yapının içinde olduğunu, yenilenen kısımların da etkisi ile eski yapının kendisinin de sergilendiği bir müze atmosferini oluşturduğunu anlayabilmektedirler. Sonuç olarak, barındırdığı mimari dil nedeni ile yapının kendisi de bir sanat eseri gibi sergilenmektedir.



**Resim 53.** Cer Modern, Yeni Yapı ve Hangarların İlişkisi, Yeniden İşlevlendirme Sonrası (09 Kasım 2016 Tarihinde <http://www.arkiv.com.tr/proje/cer-modern/1535> adresinden alınmıştır.)

<sup>14</sup> Semra Uygur, Cer Modern Belgeseli, 2014.

Son olarak, 1995 yılında demiryollarının güzergahının değişmesiyle yıkılan E, F ve F hangarına sonradan eklenmiş G hacminin önemli bir bölümü yeniden işlevlendirme ve restorasyon sırasında tamamlanmamıştır ve yapı restorasyon öncesi özgün haliyle bırakılarak sonradan eklenen çerperle sarmalanmıştır (Resim 54-55).

Bu cam çerper sayesinde, Galerileri gezen ziyaretçiler demiryolları ve tarihi yapı ilişkisini görebilmekte ve yapının eski kimliğini okuyabilmektedirler.



**Resim 54.** Cer Atölyeleri - Cer Modern, Galeriler – Demiryolu İlişkisi (Fotoğraf: Rengin Seren, Aralık 2015)



**Resim 55.** Cer Atölyeleri- Cer Modern, Yeniden İşlevlendirme Öncesi ve Sonrası Yeni Yapı Uyumu (Kaynak: Uygur Mimarlık, şubat 2000)

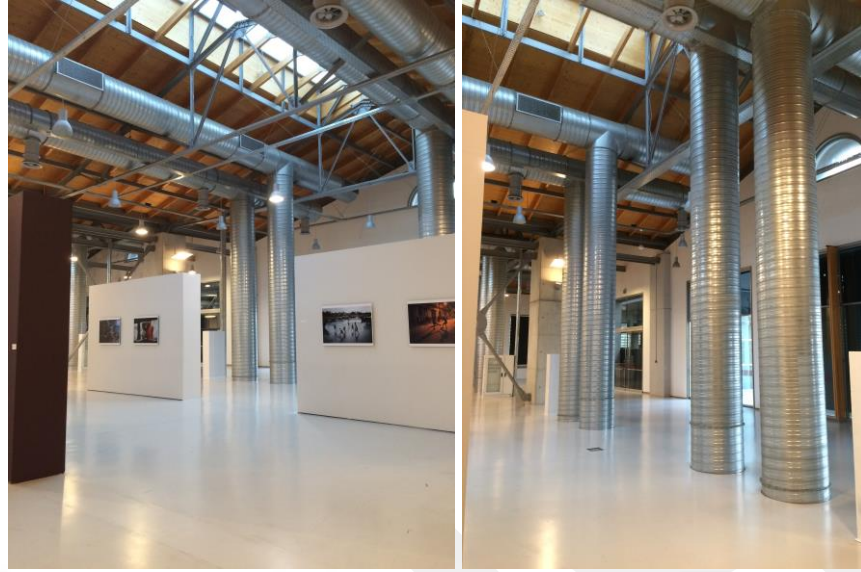
#### 4.4.2.1.2. İç mekân

Endüstri yapılarının karakteristiğine bakıldığında, bu tip yapıların serbest, bölüntüsüz planlara sahip olduğunu görmekteyiz. Bir başka deyişle, Cer Atölyeleri'nin mimari özelliklerinin değerlendirildiği bölümde (bkz. bölüm 4.3.2.) de detaylandırıldığı gibi C,D,E ve F hangarlarının aralarında sadece kolonlar bulunmakta ve bu da mekanların tek mekan olarak algılanmasını sağlamakta idi. Yeniden işlevlendirme sonrası, 578,5 m<sup>2</sup> lik Galeri 1, 730,2 m<sup>2</sup> lik Galeri 2, 902 m<sup>2</sup> lik Galeri 3 ve 1019,3 m<sup>2</sup> lik Galeri 4 mekanlarında serbest, bölüntüsüz planlar eski yapıdaki gibi devam etmektedir (Resim56,57).



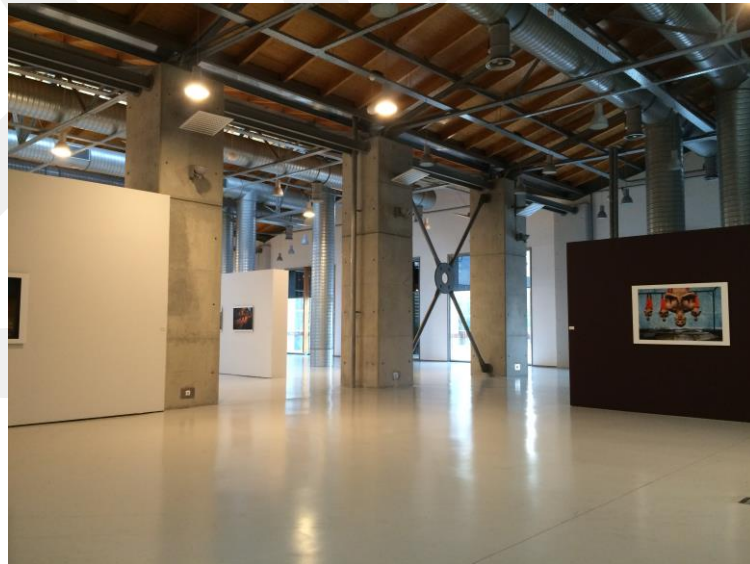
**Resim 56-57.** Cer Modern, Yeniden İşlevlendirme Öncesi ve Sonrası (Kaynak: Uygur Mimarlık, Şubat 2000)

Ayrıca galerilerde kullanılan malzemelere ve yapısal elemanlara bakıldığında, galerilerin zemininde tek parça olarak uygulama avantajına sahip olan epoksi uygulaması yapılmıştır. Epoksi malzemesinin seçilmesi ile endüstri yapılarının serbest, bölüntüsüz plan kriterini destekler şekilde mekanın sürekliliğinin devam ettirildiği gözlemlenmektedir (Resim 58,59).



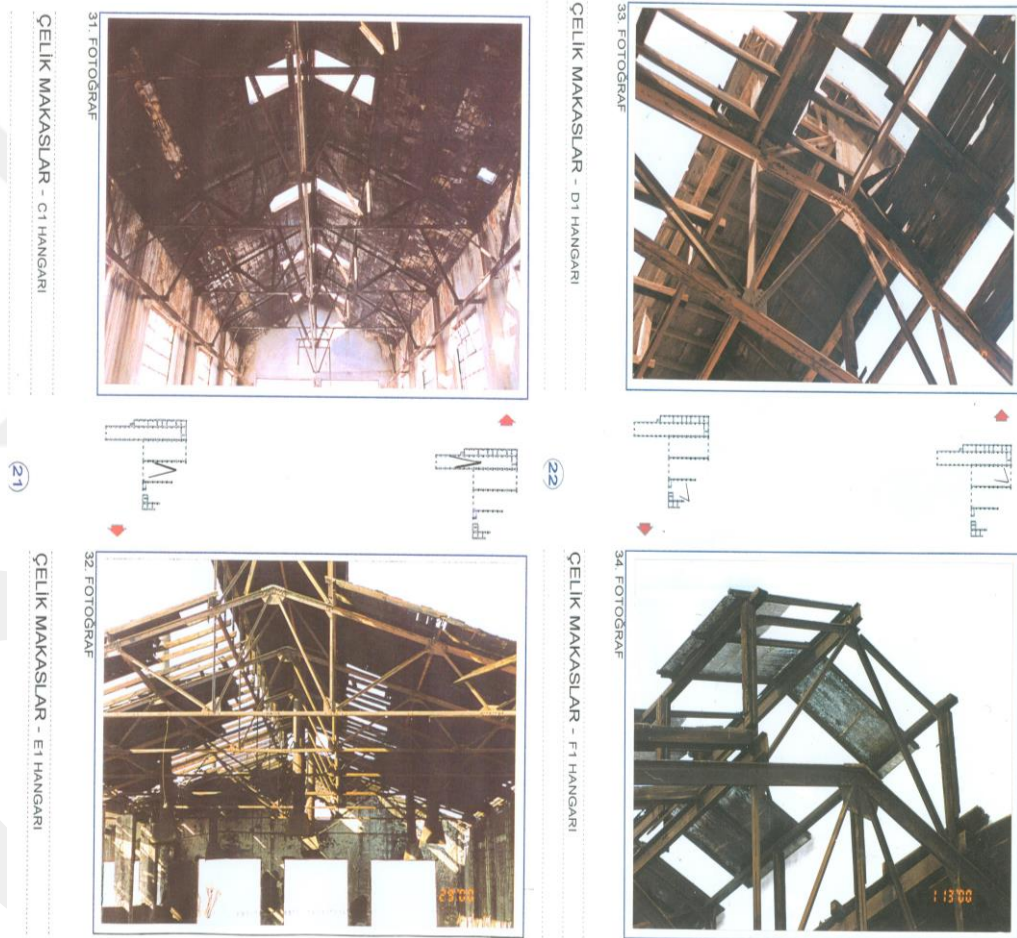
**Resim 58-59.** Cer Modern, epoksi zemin döşemesi (Fotoğraf: Rengin Seren, Aralık 2015)

Galerilerin, eski hangarların, sahip olduğu taşıyıcılar ve duvarlar, yeniden işlevlendirme sırasında gerekli güçlendirmeler yapılarak ve herhangi bir kaplamaya gidilmeden brüt beton haliyle korunmuşlardır. Bir başka deyişle, duvarlar ve taşıyıcılar hem endüstri yapısının karakteristiğini bozmamak adına hem de dikkati sergilenen tasarımlara, eserlere vermek adına duvarlarda ve taşıyıcılarda renk kullanılmamış ve brüt beton, çıplak hali ile bırakılmıştır (Resim 60).

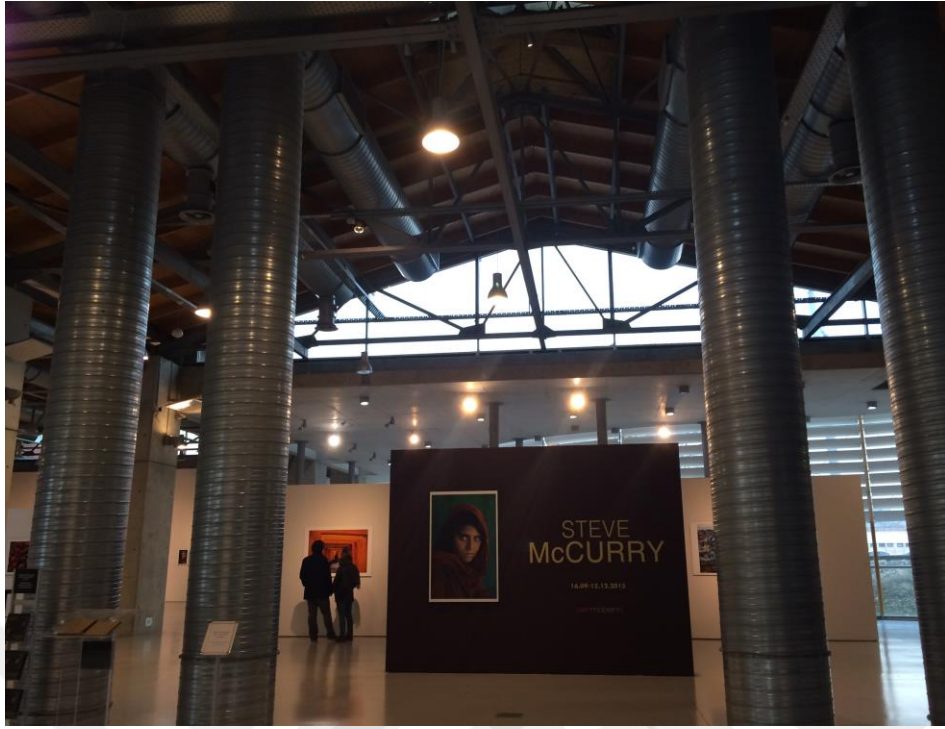


**Resim 60.** Cer Modern, Yeniden İşlevlendirme Sonrası, Galeri 1,2,3,4 Taşıyıcılar (Fotoğraf: Rengin Seren, Aralık 2015)

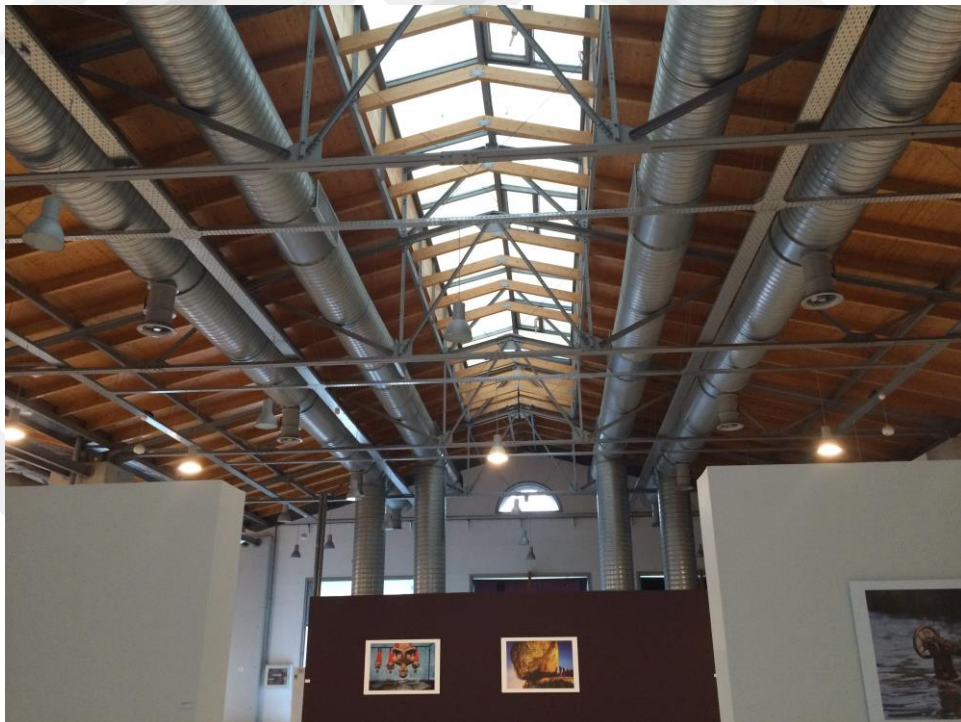
Özgün kitlelerin büyük hacimler halinde olması ve mevcut çatı fenerlerinden dolayı doğal ışık yeni işlev için olumlu bir hava yaratmıştır. Restorasyon sırasında, beşik çatılar güçlendirilmiş, çelik profilli kirişlerin oluşturduğu strüktür ahşap profiller ile kaplanmıştır. Böylece, bu büyük mekanların üstünü kapatan çelik makaslı ahşap detaylı üst örtü de yeni işlev için mekâna zenginlik katmaktadır. Ayrıca, havalandırma, elektrik tesisatlarının ve strüktürün açıkta bırakılmış olması, tarihi yapının eski işlevindeki karakteristiğinin korunduğunun bir göstergesidir (Resim 61,62,63,64).



**Resim 61-62.** Cer Atölyeleri, Çatı Makasları, Yeniden İşlevlendirme Öncesi (Kaynak: Uygur Mimarlık, Şubat 2000)

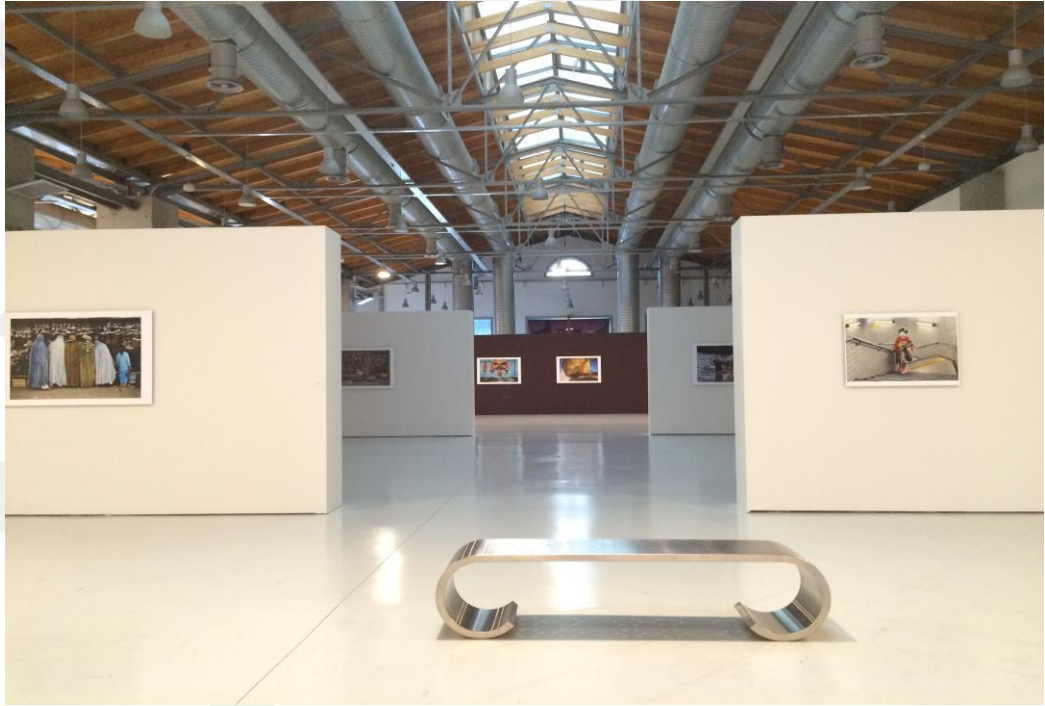


**Resim 63.** Cer Modern, Yeniden İşlevlendirme Sonrası, Çatı Makasları (Fotoğraf: Rengin Seren, Aralık 2015)

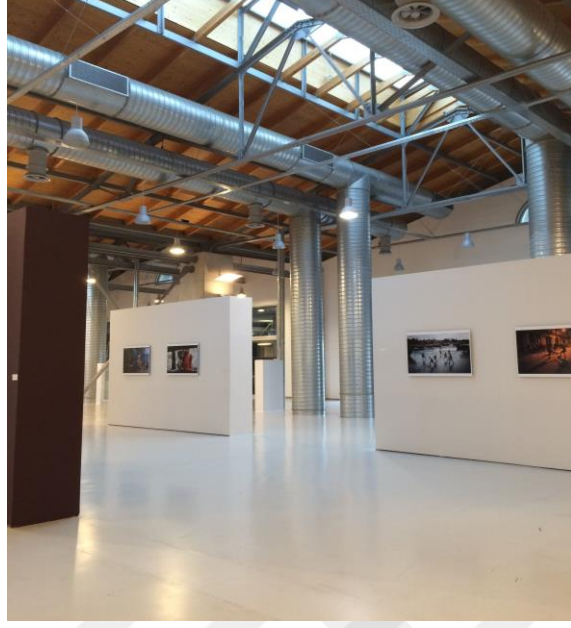


**Resim 64.** Cer Modern, Yeniden İşlevlendirme Sonrası, Çatı Makasları (Fotoğraf: Rengin Seren, Aralık 2015)

Eski hangarların yeniden işlevlendirme sonrası sergileme alanı olarak kullanıldığı Cer Modern’de, galeriler içinde alçıpanelden yapılan hareketli sergi üniteleri mevcuttur. Bu hareketli sergileme birimleri, iç mekanın karakteristiğini bozmamak adına çatı fenerlerine paralel olarak konumlandırılmıştır. Ayrıca bu alçıpan sergileme birimlerinin tavanla birleştirilmeyecek şekilde tasarlanması da mekandaki süreklilik algısı ile oynanmadığının göstergesidir (Resim 65,66). Bir başka önemli nokta ise, bu alçıpanel bölücüler sergi kurgusuna göre renklendirilmektedir. Böylelikle de, tarihi yapının brüt beton duvarları çıplak bırakılırken, sergileme birimleri boya ile boyanarak istenilen kurgu yaratılmakta ve eski yapının sahip olduğu karakteristikle oynanmamaktadır.

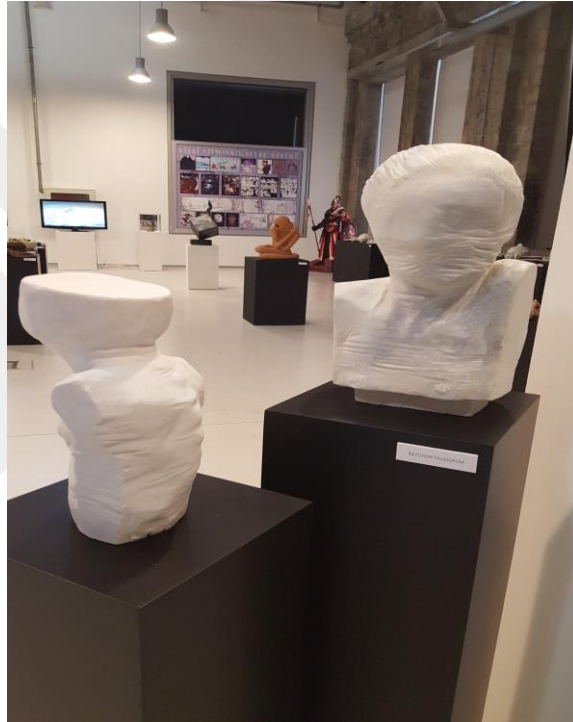


**Resim 65.** Cer Modern, Yeniden İşlevlendirme Sonrası, Sergileme Birimleri  
(Fotoğraf: Rengin Seren, Aralık 2015)



**Resim 66.** Cer Modern, Yeniden İşlevlendirme Sonrası, Alçıpanel Sergileme Birimleri  
(Fotoğraf: Rengin Seren, Aralık 2015)

Cer Modern’de sergileme elemanları yalnızca alçıpanel bölücülerle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda heykellerin sergilenmesi için kaideler de kullanılmaktadır (Resim 67).



**Resim 67.** Cer Modern, Yeniden İşlevlendirme Sonrası, Sergileme Birimleri (21 Haziran 2016 tarihinde [www.cermodern.org](http://www.cermodern.org) adresinden alınmıştır.)

Haziran 2016'da Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nin düzenlediği Mezuniyet Sergisi'nde de görüldüğü gibi, Cer Modern'in sahip olduğu bölüntüsüz serbest plan sayesinde, heykel gibi objelerin de sergilenmesine olanak sağlanmaktadır. Daha önce de bahsedildiği gibi, alçıpanel bölücülerdeki sergi kurgusuna göre panellerin renklendirilmesi işlemi, burada da kaidelerde kendini göstermektedir (Resim 68).



**Resim 68.** Cer Modern, Yeniden İşlevlendirme Sonrası, Sergileme Birimleri (21 Haziran 2016 tarihinde [www.cermodern.org](http://www.cermodern.org) adresinden alınmıştır.)

Galerilerdeki siyah perdeler, hem gün içinde yoğun güneşin sergi alanlarına gelmemesini için hem de serginin amacına uygun olarak gün ışığını engellemek için kullanılmışlardır (Resim 69). Ayrıca, sergi kurgusuna göre gün ışığını engellemek amacı ile pencerelerin önüne alçıpanel bölücüler de yerleştirilmektedir (Resim 70). Benzer şekilde, siyah örtüler çatı fenerleri ve yarım daire kemerli pencerelerden gelen gün ışığını engellemek için de kullanılmaktadır. Böylelikle, sergilenen eserlerinin zarar görmemesi ve ziyaretçilerin sergileri gezerken yoğun gün ışığından rahatsız olmaması sağlanmaya çalışılmıştır.



**Resim 69.** Cer Modern, Yeniden İşlevlendirme Sonrası, Galeriler, Siyah Perdeler  
(Fotoğraf: Rengin Seren, Aralık 2015)



**Resim 70.** Cer Modern, Yeniden İşlevlendirme Sonrası, Galeriler Siyah Perdeler ve  
Alçıpanel Sergileme Üniteleri (Fotoğraf: Rengin Seren, Aralık 2015)

Bir örnekle desteklemek gerekirse, 2012 yılında düzenlenen Van Gogh sergisinde, ortam için gerekli olan karanlığı sağlamak adına siyah perdeler ve alçıpanel sergileme üniteleri kullanılmış, böylelikle de dijital sergiler için gerekli olan karanlık ortam yaratılmıştır (Resim 71).

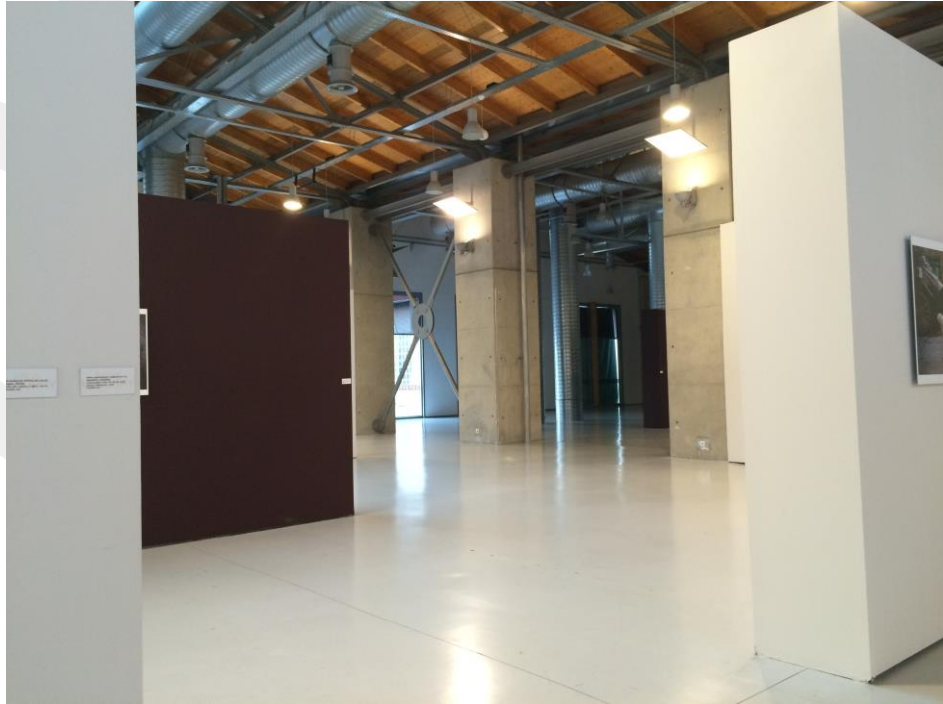


**Resim 71.** Cer Modern, Van Gogh Sergisi, 2012. (21 Kasım 2016 tarihinde <http://www.tamsanat.net/galeriler/sergi-afis.php?post=3577> adresinden alınmıştır.)

Eski bir endüstri yapısından dönüştürülmüş olan Cer Modern'in aydınlatma sistemine bakıldığında karşımıza doğal ve yapay aydınlatmalar çıkmaktadır. Çatı açıklıkları ve geniş pencereler gibi endüstri yapısının karakteristiğini ön plana çıkaran elemanların yanı sıra duvara ve tavana yerleştirilmiş spot ışıklar ile yapının tavanında bulunan sarkıtlar gibi yapay aydınlatma elemanları bulunmaktadır. Selcan (2013:110)'ın da belirttiği gibi, duvara ve tavana yerleştirilmiş olan oynar başlıklı spot ışıklar, eserlerin sergilenmesi için gerekli ışığın ayarlanmasını sağlar iken, yine tavanda konumlandırılan sarkıtlar mekânın genel aydınlatmasını sağlamaktadır. Bir başka deyişle, sarkıt aydınlatmalar eserlere vurgu yapmaktan çok, günışığının yetersiz kaldığı durumlar için kullanılmaktadırlar (Resim 72-73).



**Resim 72.** Cer Modern, Galerilerdeki Doğal ve Yapay Aydınlatma Elemanları  
(Fotoğraf: Rengin Seren, Aralık 2015)

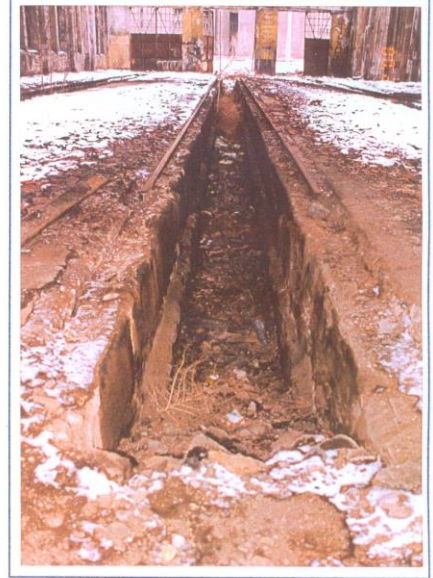


**Resim 73.** Cer Modern, Galerilerdeki doğal ve yapay aydınlatma elemanları  
(Fotoğraf: Rengin Seren, Aralık 2015)

Yapıdaki bir başka önemli ayrıntı ise, C Hangarının girişinde bulunan tamir kanallarının, yeni yapıda görsel amaçlı korunmasıdır. Çelik profillerden oluşan üstü camla kaplı bu alan sayesinde, ziyaretçiler, endüstri yapısının karakteristiğini ortaya çıkaran alttaki tamir kanallarını görebilmektedir (74-75).



28. FOTOĞRAF



29. FOTOĞRAF

TAMİR KANALLARI - C1 HANGARI

TAMİR KANALLARI - D1 HANGARI

**Resim 74.** Cer Atölyeleri, Tamir kanalları (Kaynak: Uygur Mimarlık, Şubat 2000)



**Resim 75.** Cer Modern, Yeniden İşlevlendirme Sonrası, tamir kanalları (21 Kasım 2016 tarihinde [www.cermodern.org](http://www.cermodern.org) adresinden alınmıştır.)

Restorasyon sırasında korunan tamir kanalları sayesinde ziyaretçiler Galeri 4'ün önünde bulunan lomokotifin devamı niteliğindeki rayların da etkisiyle mekan kurgusunu daha iyi anlayabilmekte ve yapının eski kimliğini rahatlıkla okuyabilmektedirler (Resim 76-77).



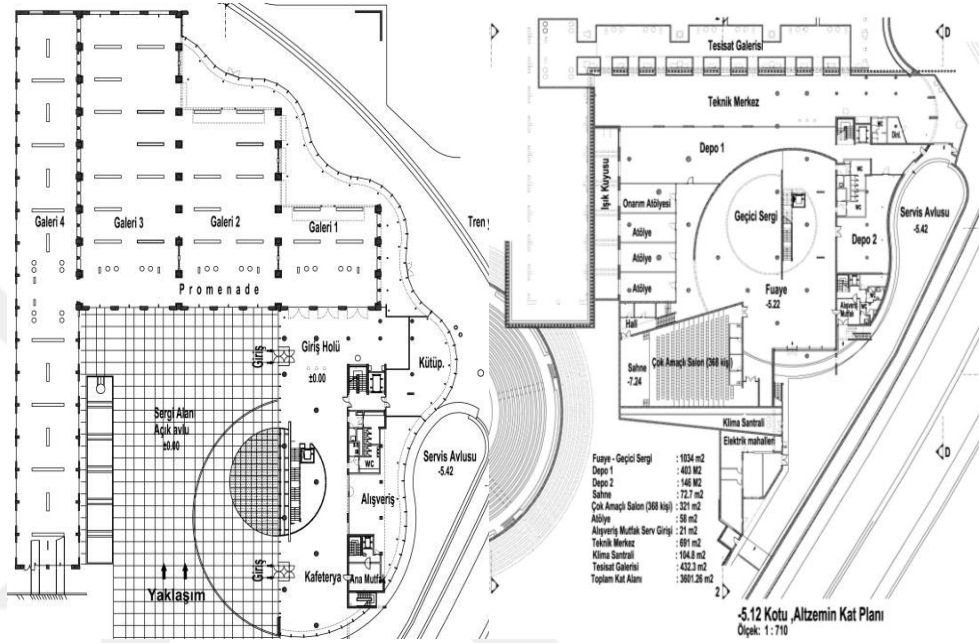
**Resim 76.** Cer Modern, Yeniden İşlevlendirme Sonrası, tamir kanalları ve lokomotif ilişkisi (21 Kasım 2016 tarihinde <http://www.gezi-yorum.net/ankara-cer-modern-cagdas-sanatlar-muzesi/>, adresinden alınmıştır.)



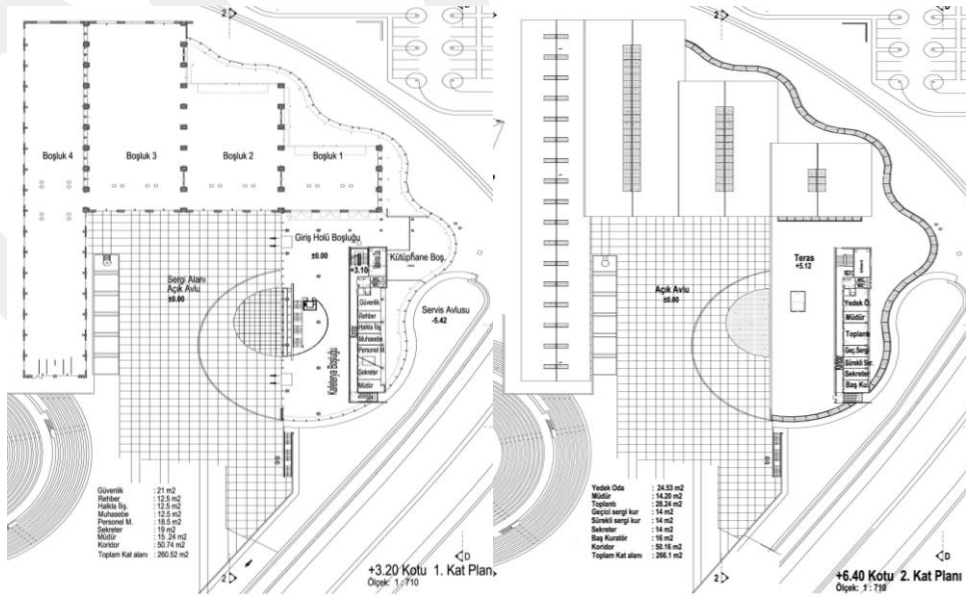
**Resim 77.** Cer Modern, Yeniden İşlevlendirme Sonrası, tamir kanalları ve tren rayları (21 Kasım 2016 tarihinde [http://archnet.org/sites/7130/media\\_contents/85889](http://archnet.org/sites/7130/media_contents/85889), adresinden alınmıştır.)

#### 4.4.2.2. Ek Yapı Hakkında Genel Bilgiler

Sonradan eklenen yapı, 4 kattan oluşmakta ve giriş katında 666,4 m<sup>2</sup> giriş holü ve kafe, 168,4 m<sup>2</sup> kütüphane, 236,8 m<sup>2</sup> alışveriş alanı gibi mekanlar bulunurken, gene ek yapının alt katında 58 m<sup>2</sup> atölyeler, 321 m<sup>2</sup> konferans salonu (368 kişilik), 1034 m<sup>2</sup> fuaye alanı gibi mekanları barındırmaktadır. Yeni yapının üst katı ise toplamda 260,52 m<sup>2</sup> olmak üzere çeşitli idari birimlere ayrılmıştır (Şekil 15,16).



Şekil 15. (a) Cer Modern, Zemin Kat Planı (b) Cer Modern, Bodrum Kat Planı  
(Kaynak: Uygur Mimarlık, Aralık 2008)



Şekil 16. (a) Cer Modern, 1. Kat Planı (b) Cer Modern, 2. Kat Planı  
(Kaynak: Uygur Mimarlık, Aralık 2008)

Ayrıca, daha önce de belirtildiği gibi, demiryollarının güzargahının değişmesiyle yıkılan E, F ve F hangarına sonradan eklenmiş G hacminin önemli bir bölümü yeniden işlevlendirme ve restorasyon sırasında tamamlanmamış ve yapının restorasyon öncesi özgün hali ile bırakılmıştır. Hangarların sonradan eklenen sarmanlamış çeper, iç mekânda kolaylıkla okunabilmektedir (Resim 78-79).



**Resim 78.** Cer Modern, Yeni Yapı ve Hangarların İlişkisi, Yeniden İşlevlendirme Sonrası (09 Kasım 2016 Tarihinde <http://www.arkiv.com.tr/proje/cer-modern/1535> adresinden alınmıştır.)



**Resim 79.** Cer Modern, Yeni Yapı ve Hangarların İlişkisi, Yeniden İşlevlendirme Sonrası (09 Kasım 2016 Tarihinde <http://www.arkiv.com.tr/proje/cer-modern/1535> adresinden alınmıştır.)

Burada dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, teknik bölümlerin ve bölünmüş mekanlara ihtiyaç duyulan alanların, yeni yapıda çözülmüş olmasıdır. Böylelikle, eski hangarların, şimdiki Galeri 1,2,3, ve 4 'ün mekân algısı bozulmamış, endüstri yapısının karakteristiği ile oynanmamıştır.

Brüt beton, ahşap ve cam ek yapının karakteristik bir özelliğidir ve bu özellik mekânın iç duvarlarına, tavanlarına, merdivenlerine de taşınmıştır. Galerilerde olduğu gibi, ek yapıda da zemin döşemesi epoksidir, duvarlarda ve tavanlarda da brüt beton kullanılmıştır. Yalnızca, giriş hölünde karşılama alanını ve kafeterya bölümünü tanımlamak amacı ile çelik profilli lineer ahşap asma tavan sistemleri uygulanmıştır (Resim 80-81-82-83). Giriş holü ile kafeteryayı ayırmak için de asma tavanla benzer bir dil bütünlüğü sağlaması açısından, çelik boru profilli lineer ahşap bölme uygulaması mevcuttur. Ayrıca, giriş katında alan tanımlamak için kullanılan ahşap asma tavanlar bodrum katında ise havalandırma tesisatını gizlemek amacı ile kullanılmaktadır (Resim 84).



**Resim 80.** Cer Modern, Ek Yapı, Karşılama Alanı, asma tavan (Fotoğraf: Rengin Seren, Aralık 2015)



**Resim 81.** Cer Modern, Ek Yapı, Karşılama Alanı (Fotoğraf: Rengin Seren, Aralık 2015)



**Resim 82.** Cer Modern, Ek Yapı, Kafeterya (Fotoğraf: Rengin Seren, Aralık 2015)



**Resim 83.** Cer Modern, Ek Yapı, Kafeterya (Fotoğraf: Rengin Seren, Aralık 2015)



**Resim 84.** Cer Modern, Ek Yapı, Bodrum Kat, Atölye (Fotoğraf: Rengin Seren, Aralık 2015)

Bodrum katta bulunan ve kör noktada kalan fuaye-geçici sergi alanının doğal aydınlatmadan yararlanabilmesi için tavanın 130 m<sup>2</sup>lik bir alanı camla kaplanmış ve çelik profillerle desteklenmiştir. (Resim 85,86)



**Resim 85.** Cer Modern, Ek Yapı, Bodrum Kat, Geçici Sergi Alanı, Tepe Işıklığı Çelik Profiller (Fotoğraf: Rengin Seren, Aralık 2015)



**Resim 86.** Cer Modern, Ek Yapı, Bodrum Kat, Geçici Sergi Alanı, Tepe Işıklığı Çelik Profiller (Fotoğraf: Rengin Seren, Aralık 2015)

Sonuç olarak, önceki bölümde de değinildiği gibi yönetmelikler doğrultusunda yapı analiz edildiğinde (bkz. bölüm 2.1.2. ve bölüm 2.1.4.), Cer Modern'in yönetmeliklerdeki (Venedik Tüzüğü, Amsterdam Bildirgesi, KVTVKK gibi) birçok kriteri karşıladığı görülmektedir. Venedik Tüzüğü'nün ana hedefi olan yapıyı özgünlüğü ile gelecek kuşaklara aktarma kriteri, Cer Modern'de planın ve mevcut mekan algısının değiştirilmemesiyle kendini hissettirmektedir. Yapıya yeni yapı eklenmesi durumunda, yeni yapının mevcut yapının önüne geçmemesi gerektiği kriteri, Cer Modern'e sonradan eklenen ek yapıdaki yalınlık ve eski yapıyla uyum içinde olması ve eski yapının ön planda tutulması yönünden destekler niteliktedir.

KVTVKK'na göre Cer Modern değerlendirilmesi yapıldığında da benzer sonuçlar karşımıza çıkmaktadır (bkz. bölüm 2.1.4.1.). Basit onarım diye tabir ettiğimiz, *“yapıların; ahşap, madeni, pişmiş toprak, taş vb. çürüyen ya da bozularak eksilen mimari öğelerinin, özgün biçimlerine uygun olarak aynı malzeme ile değiştirilmesi, bozulan iç ve dış sıvaların, kaplamaların, renk ve malzeme uyumu sağlanarak, özgün biçimlerine uygun olarak yenilenmesi bu kapsamda tanımlanmıştır.”* (bkz. EK 2) diyerek açıklanan onarımlar, Cer Modern'de çatı makaslarının korunması, mevcut dış cephelerin ve pencere detaylarının korunarak onarılması da yapının karakteristiğinin bozulmadan günümüze taşındığının bir kanıtıdır.

Yönetmelikte bütünleme çalışması diye adlandırılan ve Cer Atölyeleri'nde demiryolları güzergahının değişmesi sonucu tahrip olan kısmın, ek yapıyla sarmanlanarak sorunun çözülmesi de bir başka başarılı noktadır. Ek yapının bir başka önemli noktası da sahip olduğu cam cephe sayesinde yapının varlık nedeni demiryolları ve hangar ilişkisini gözler önüne serbiliyor olmasıdır.

Cer Atölyeleri yeniden işlevlendirilirken mevcut yapının sahip olduğu yapısal elemanlara; taşıyıcı sistemler, duvar, pencereler ve çatı fenerleri ile makaslarına gerekli onarımlar yapılmıştır. Bunlar yapılırken de mekânın kimliğine uygun ve mekâna saygı gösterilerek dikkatli bir şekilde uygulanmıştır. Bir başka deyişle, yeni işlevden dolayı doğan zorunlukla, tarihi yapının içinde asma kat oluşturulmamış veya bölücü duvar gibi müdahaleler yapılarak yapının orijinal kimlik özelliklerinin (geniş açıklıklar, yükseklik, çatı makasları gibi.) dışına çıkılmamıştır. İhtiyaç olan sergileme üniteleri, hareket edebilir alçıpanel sistemlerden oluşmaktadır ve atölyelerin

karakteristik özelliklerinin bozulmaması adına çatı makaslarını ve fenerlerinin algısını bozmayacak şekilde tasarlanmıştır.

Kısacası, yukarıda sayılan nedenlerden ve verilen benzer örneklerden dolayı Cer Modern'in başarılı bir yeniden işlevlendirme projesi olduğu düşünülmektedir. Bunun nedenleri de tarihi yapının karakteristiğine sahip çıkılması, mekansal algısıyla oynanmaması, teknik birimlerin tarihi yapı içinde değil de yeni yapı da çözümlenmeye çalışılması ve sonradan eklenen yapının tarihi yapının önüne geçmediği gibi Galeri 1 ve 2'nin tahrip olan arka cephelerini örterek bir bütünlük yaratması olarak sıralanabilmektedir.

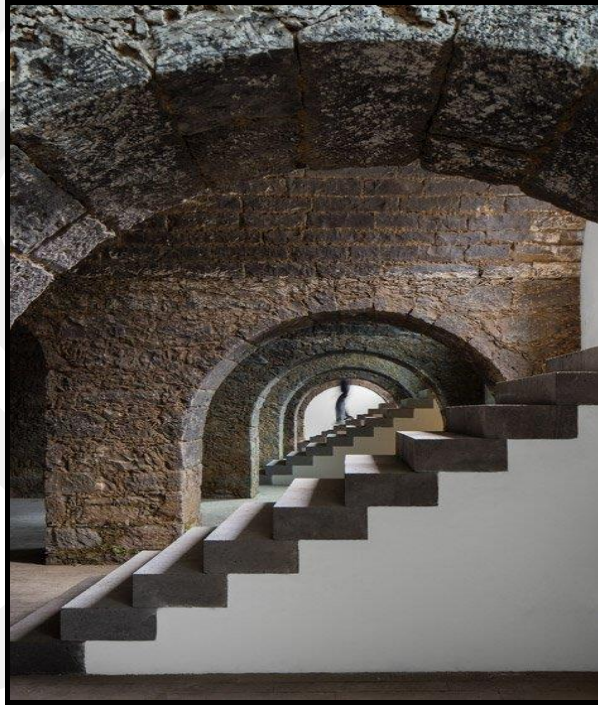
#### **4.5. Cer Modern ve Diğer Sanat Yapıları Karşılaştırması**

##### **4.5.1. Arquipelago – Cer Modern Karşılaştırması**

Fabrikadan Sanat Merkezine dönüştürülen Arquipelago Çağdaş Sanatlar Merkezinde eski yapıların taş duvarları volkanik taşlarla yenilenirken, yeni beton binalardan birinin dış cephesi beyaz renge büründürülmüş, diğeri ise taş görünümünü ortaya çıkarmak için çıplak bırakılmıştır. Eski ve yeni binalar arasındaki bu farklar uyumsuzluğu neden olmadığı gibi, eski yapıların volkanik taşlarla kaplanarak karakteristikleri vurgulanmış, yeni yapılar ise daha soyut bir şekilde mekânda görünür kılınmıştır. Bu nedenle, Venedik Tüzüğü'nde yer alan eklemelerin özgün yapıdan ayırt edilebilmesi kriterinin karşılandığı, kütle ve renk ilişkilerini değiştirecek hiçbir eklentiye gidilmediği sonucuna varılabilmektedir. Bir başka deyişle, Cer Modern örneğinde de gördüğümüz eski-yeni yapı uyumu, Arquipelago'da da başarılı bir şekilde görülmektedir. Ayrıca, Cer Modern'de korunan tren demiryolu ilişkisi, Arquipelago'da üretim biçimini ön plana çıkaran eski yapının sahip olduğu bacanın korunmuş olması da özgünlüğün günümüze taşınması konusunda önemli bir ayrıntı olarak karşımıza çıkmaktadır. İç mekâna bakıldığında, Arquipelago'nun dönüşüm öncesi sahip olduğu geniş mekanlar korunarak günümüze kadar taşınmış olup, iç mekânda da yalın bir tutum sergilenmiştir. Bu da yapının iç mekanına dikkat çekmek yerine dış kabuğun göz önünde olmasını sağlamaktadır (Resim 87,88,89).



**Resim 87.** Arquipelago Çağdaş Sanat Merkezi Dönüşüm Sonrası Eski Yapı İç Mekân (24 Ağustos 2016 tarihinde <http://www.dezeen.com/2015/02/11/arquipelago-contemporary-arts-centre-menos-e-mais-arquitectos-joao-mendes-ribeiro/> adresinden alınmıştır.)



**Resim 88.** Arquipelago Çağdaş Sanat Merkezi Dönüşüm Sonrası Eski Yapı İç Mekân (24 Ağustos 2016 tarihinde <http://www.dezeen.com/2015/02/11/arquipelago-contemporary-arts-centre-menos-e-mais-arquitectos-joao-mendes-ribeiro/> adresinden alınmıştır.)



**Resim 89.** Arquipelago Çağdaş Sanat Merkezi Dönüşüm Sonrası Yeni Eklenen Yapı İç Mekân (24 Ağustos 2016 tarihinde <http://www.dezeen.com/2015/02/11/arquipelago-contemporary-arts-centre-menos-e-mais-arquitectos-joao-mendes-ribeiro/> adresinden alınmıştır.)

#### 4.5.2. Orsay Müzesi – Cer Modern Karşılaştırması

Tren İstasyonundan Sanat Müzesine dönüştürülen Orsay Müzesi'nde dönüşüm öncesi sahip olunan geniş mekanları korumak yerine, yapının kimliğine zıt düşen bir tasarım tercih edilmiş olup, girişin her iki yanında da birbirilerinden ayrılmış bir dizi mekân oluşturulmuştur. Bu nedenle, Venedik Tüzüğü'nde yer alan ve 6. maddeyi içeren; kütle ve renk ilişkilerini değiştirecek hiçbir yeni eklentiye, yok etmeye ya da değiştirmeye izin verilmemeli kriterinin karşılanmadığı düşünülmektedir. Destekler bir şekilde, Hasol (1989) Orsay Müzesine sonradan eklenen kafes giriş köprü, eski yapının sahip olduğu anıtsal görünümle ve taş kaplamalarla bir çelişki yarattığını vurgulamaktadır. Bir başka deyişle, Cer Modern'de eski-yeni yapı arasında sağlanan bütünlüğün, Orsay Müzesi'nde sağlanamadığı düşünülmektedir. Cer Modern'de korunan doğal ışıklıklar Orsay Müzesinde de korunmuştur ve bu da eserlerin yapay aydınlatma dışında doğal aydınlatma ile sergilenmesine olanak sağlamaktadır. Ayrıca, Cer Modern'de dönemin tren-demiryolları ilişkisini gösteren önemli detayların (tren raylarının), Orsay Müzesi'nde ortadan kaldırılmasının ve iç mekânda bulunan tren raylarının

korunamamasının yapının eski işlevini çağrıştırma yönünden büyük bir sıkıntıya yol açtığı düşünülmektedir.

#### **4.5.3. Tarihi Havagazı Kültür Merkezi – Cer Modern Karşılaştırması**

Alsancak Tarihi Havagazı Fabrikası Kültür Merkezi, her ne kadar özgünlüğün ön planda olması, eski işlevini çağrıştıran bir isme sahip olması ve gazometrelerin arşivden alınan bilgileriyle çelik strüktürden bir sergi alanı tasarlanmış olması bakımında olumlu dönüşüm projesi gibi görünse de, mevcut yönetmelikler doğrultusunda değerlendirildiğinde, Kayın ve Şimşek (2009:19)'in de belirttikleri gibi, endüstri mirasının karakteristikleri yeterince vurgulanmaması, yerleşkenin özgün yaşantısının izlerinin gereğince yansıtılmaması, tarihsel bellek yalnızca yapı kabuklarıyla okunması, ortadan kalkmış üretim süreciyle de okunmaması ve dönemin üretim teknolojisini yansıtmaması gibi olumsuzlukları da içinde barındırmaktadır. Tüm bunlara karşılık, Cer Modern'de, Cer Atölyeleri'nin özgün yaşantısının izlerinin gereğince yansıtılması, tren rayları ve lokomotif ile, ve mevcut demiryolları yapı ilişkisini sahip olduğu şeffaf cephe nedeniyle gözler önüne sermesi ile Tarihi Havagazı Fabrikası Kültür Merkezi projesine göre kent kimliği açısından bir adım daha önde olduğu düşünülmektedir.

#### **4.5.4. Santralistanbul Kültür Sanat Merkezi – Cer Modern Karşılaştırması**

Santralistanbul projesinin özgünlüğün ön planda olması ve dönemin üretim teknolojisini yansıtması (1 ve 2 nolu enerji müzeleri) bakımından örnek teşkil eden bir proje olduğu düşünülmektedir. Yıllar içerisinde yıkılmış ve sadece temel izlerinin görülebildiği iki büyük kazan dairesi yapısının yerine inşa edilen Çağdaş Sanatlar Müzesi'nin günümüz teknolojisini yansıtır nitelikte tasarlanmış olması, gene projede başarılı olarak adlandırılabilen bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak, bütünleme çalışması olarak adlandırabileceğimiz, iki büyük kazan dairesi yapısının yerine inşa edilen Çağdaş Sanatlar Müzesi'nin, KVTVKK'na göre yeni yapının mevcut yapının önüne geçmemesi gerektiği kriterini karşılamadığı ve Çağdaş Sanatlar Müzesi'nin yerleşkede daha ön planda olduğu düşünülmektedir (Resim 90). Buna karşın, Cer Modern projesinde zaman için demiryollarının güzergahının değişmesinin nedeniyle tahrip edilen yapının bir kısmının yerine restore edilen eğrisel duvarlı yapı, tren ve demiryolları ilişkisinin gözönüne alınarak tasarlanmasının, projeyi Santralistanbul projesinden bir adım öteye taşıdığı

düşünülmektedir. Ayrıca, Santralistanbul'da çevre düzenlemesinde üretime dair herhangi bir gösterge olmamasına karşılık, Cer Modern'de hangarların önündeki rayların ve bir adet vagonun korunarak günümüze taşınmasının da Cer Modern projesini Santralistanbul projesine göre bir adım öteye taşıdığı düşünülmektedir.



**Resim 90.** Santralistanbul (31 Aralık 2015 tarihinde <http://www.arkitera.com/proje/1468/santralistanbul-cagdas-sanat-muzesi> adresinden alınmıştır.)

Kısacası, eski yapıların yeniden işlevlendirilmesi sırasında, tarihi bellek ve özgünlük açısından korunarak günümüze taşınması gereken karakteristik özellikler, incelenen benzer yapılarda kısmi olarak korunmakla beraber, Orsay, İzmir Tarihi Havagazı Fabrikası ve Santralistanbul örneklerinde bazı sıkıntılara yol açtığı düşünülmektedir. Bu sıkıntılar başlıca, eski yapıyla yeni eklenen yapıların birbirine oluşturdukları tezattan ve üretim biçimlerinin yeterince yansıtılmamasından kaynaklı olarak karşımıza çıkmaktadır. Tezin yazılış sebebi olan Cer Modern örneği ele alındığı gerek yapının sahip olduğu karakteristiğinin korunması, gerekse de yeni eklenen yapı ile eski yapı arasında uyum gözönünde bulundurulduğunda mevcut projelere göre bir adım daha önde olduğu düşünülmektedir. Benzer örneklerin hemen hepsinde eski fonksiyonu çağrıştıran isimler kullanılsa da Cer Modern'in bu konuda sergilediği tutum Cer Modern'i diğer projelere göre arka planda tutmaktadır. Cer Modern'in yapı içinde ve dışında 'cer' kelimesini anlatan bir bilgilendirme panosuna ve Cer Atölyeleri hakkı veren bilgilendirme panolarına ihtiyacı vardır. Böylelikle, yeniden işlevlendirmede sağlanan başarının kalıcı kılınabileceği düşünülmektedir.

## 5.BÖLÜM

### SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Tez çalışmasında, endüstri mirası olarak korunmaya değer bulunan yapıların, kente yeniden kazandırılması için gerekli olan yeniden işlevlendirme olgusu, Ankara’da yapı bazında tescilli endüstri mirası olup, yeniden işlevlendirme kapsamında sanat merkezine dönüştürülen Cer Atölyeleri’nin Cer Modern’e dönüşüm süreci üzerinden incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Buna ek olarak, bu yapıların yeniden işlevlendirilmesi yapılırken sanat mekanları olarak kullanılmasının uygunluğu da irdelenmiş ve sanat mekanlarına dönüştürülen yurtiçi ve yurtdışı örnekleri ile Cer Modern karşılaştırması yapılmıştır.

Yapılan literatür araştırmaları sonucunda, koruma, yeniden işlevlendirme kavramları ile endüstriyel miras ve endüstriyel arkeoloji kavramları incelenmiş, tarihsel, kültürel, ekonomik ve çevresel nedenler belirtilerek yeniden işlevlendirilme kavramının gerekliliği ortaya konulmuştur. Ayrıca, tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi sırasında dikkat edilmesi gereken ve yapının özgünlüğünü kaybetmemesi için uygulanması gereken müdahale yöntemlerine detaylı bir şekilde değinilmiştir. Tezin bir başka önemli noktası olan sanat mekanlarının genel özellikleri de detaylandırılarak, endüstri yapılarının sanat mekanlarına uygunluğu da aktarılmaya çalışılmıştır. Literatüre bakıldığında görülmektedir ki, endüstri mirası ve yeniden işlevlendirme konularını ele alan çalışmalar mevcuttur (Kaşlı, 2009; Sezer, 2013; Boduroğlu, 2012; Engin, 2009). Ancak, yeniden işlevlendirme ve özellikle sanat mekanlara dönüşümü ele alan, her iki önemli konuyu da birbirine bağlayan ve okuyucuya aktaran detaylı bir çalışma yoktur. Tezi diğer çalışmalardan ayıran bir diğer önemli nokta da mevcut fonksiyon değişikliklerine uğramış yapılar ile çalışma sahası olarak seçilen Cer Modern’in karşılaştırmasıdır.

Tez çalışmasında kullanılan teorik bilgilerin ve mevcut yönetmeliklerin de ışığında şu sonuca varılmıştır; yeniden işlevlendirilerek, topluma kazandırılan korumaya değer yapıların tarihin ve kültürün bir parçası olabilmesi için, sahip olduğu karakteristik özellikleri gelecek kuşaklara taşıyabilmesi adına, en az müdahaleyle topluma kazandırılmalıdırlar. Bu nedenle de tarihi yapıları yeniden işlevlendirilirken sahip olduğu plan ve süslemelerle ayrıca da mekân algısıyla oynanmadan bir kurgu yaratılmalıdır.

Çalışma kapsamındaki tüm literatür araştırmaları, mekansal incelemeler de göstermiştir ki; tarihi yapılar belli süre sonra işlevlerini kaybetse de fiziki olarak ayakta durdukları için yeniden işlevlendirilerek sürdürülebilir hale gelebilirler. Bu tip yapıların sürdürülebilirliklerini devam ettirebilmeleri için de karakteristik özelliklerine zarar vermeden, en az müdahale ile gelecek kuşaklara kültür mirası olarak aktarılmalı gerekmektedir.

Cer Atölyeleri Tren Bakım Hangarları, Erken Cumhuriyet Dönemi'nin Ankara'daki değişimi yansıtmaları nedeni ile Ankara için büyük bir önem teşkil etmektedir. Endüstri Bölgesi olarak adlandırılan demiryolları güzergahında bulunun bu yapı, endüstri mirası olarak tescillenip sanat merkezine dönüştürülmesi açısından önem taşımaktadır. Ankara'daki endüstri mirası yapılarının şuanki durumları da gözönünde bulundurulduğunda, yapı ölçeğinde miras kapsamında olup yeniden işlevlendirilerek sanat merkezine dönüştürülen tek yapı Cer Atölyeleridir. Cer Atölyeleri'nin sahip olduğu hangarlar, yeniden işlevlendirme sonrası, korunan mimari üslubun da etkisi ile kendisini bir sanat eseri gibi sergilemektedir.

Cer Atölyeleri'nin Cer Modern Sanat Merkezi'ne dönüşüm süreci göz önünde bulundurulduğunda, gerek özgün yapıya ve kullanılan özgün malzemelere sadık kalınması, gerekse korunan yapının varlık nedeni olan tren ve demiryolu ilişkisinin göz önünde bulundurulması dönüşümün gerçekleştirilmesi nedeniyle, Cer Modern'in Türkiye'de endüstri mirası yapıların yeniden işlevlendirme projeleri arasında iyi bir örnek olarak adlandırılabilir nitelikte bir proje olduğu düşünülmektedir. Cer Modern'de yapılan incelemeler ve değerlendirmeler sonucu aşağıdaki sonuçlara varılmıştır;

Venedik Tüzüğü'nün ana hedefi olan yapıyı özgünlüğü ile gelecek kuşaklara aktarma kriteri Cer Modern'de planın ve mevcut mekansal algının değiştirilmemesiyle kendini hissettirmektedir. Yapıya yeni yapı eklenmesi durumunda, yeni yapının mevcut yapının önüne geçmemesi gerektiği kriteri, Cer Modern'e sonradan eklenen ek yapıdaki yalınlık ve eski yapıyla uyum içinde olması yönünden destekler niteliktedir.

Ayrıca KVTVKK'nda basit onarım diye geçen çürüyen ve bozulan mimari öğelerin özgün malzemeleriyle ve biçimleriyle restore edilmesi kriterini destekler bir şekilde, Cer Modern'de çatı makasları korunmuş, mevcut dış cephelerin ve pencere

detayları korunarak onarılmış ve böylece de yapının karakteristiği bozulmadan günümüze taşınmıştır.

Yönetmelikte bütünleme çalışması diye adlandırılan ve Cer Atölyeleri'nde demiryolları güzergahının değişmesi sonucu tahrip olan kısmın ek yapıyla sarmanlanarak sorunun çözülmesi de bir başka başarılı noktadır. Ek yapının bir başka önemli noktası da sahip olduğu cam cephe sayesinde yapının varlık nedeni demiryolları ve hangar ilişkisini gözler önüne serabiliyor olmasıdır.

Cer Atölyeleri yeniden işlevlendirilirken mevcut yapının sahip olduğu yapısal elemanlara; taşıyıcı sistemler, duvar, pencereler ve çatı fenerleri ile makaslarına gerekli onarımlar yapılmıştır. Bu onarımlar, mekânın kimliğine uygun ve mekâna saygı gösterilerek dikkatli bir şekilde yapılmıştır. Yeni işlevden dolayı doğan zorunlukla, tarihi yapının içinde asma kat oluşturulmamış veya bölücü duvar gibi müdahaleler yapılarak yapının orijinal kimlik özelliklerinin dışına çıkılmamıştır. İhtiyaç olan sergileme üniteleri, hareket edebilir alçıpanel duvarlardan oluşmaktadır ve atölyelerin karakteristik özelliklerinin bozulmaması adına çatı makaslarını ve fenerlerinin algısını bozmayacak şekilde tasarlanmıştır. Bir başka deyişle, bir dönemin tren bakım hangarları iken günümüzde sanat merkezi olarak işlevlendirilen yapının, orijinal kimlik özellikleri (geniş açıklıklar, yüksek tavanlar, çatı makasları gibi) korunmuş, demiryolu ile olan ilişkisi koparılmamış ve iç mekân kurgusu da yapıya zarar vermeyecek şekilde tasarlanmıştır.

Kısacası, Cer Modern'in başarılı bir yeniden işlevlendirme projesi olarak karşımıza çıktığı düşünülmektedir. Bunun nedenleri de tarihi yapının karakteristiğine sahip çıkılması, mekansal algısıyla oynanmaması, teknik birimlerin tarihi yapı içinde değil de yeni yapı da çözümlenmeye çalışılması ve sonradan eklenen ek yapının tarihi yapının önüne geçmediği gibi Galeri 1 ve 2'nin tahrip olan arka cephelerini örtterek bir bütünlük yaratması olarak sıralanabilmektedir.

Ancak, Cer Modern projesi başarılı bir dönüşümü temsil etse de aslında yeniden işlevlendirme sırasında gözardı edilen önemli bir nokta karşımıza çıkmaktadır. Koruma kapsamında izlenen başarılı yol, dönüşüm sonrasında 'Cer' kelimesinin ve 'Cer Atölyeleri'nin geçmişteki faaliyetlerine dair bilgi eksikliğinden dolayı dönüşümü gölgelemektedir. Cer Modern'i ziyaret eden çoğu kişi 'cer' kelimesinin kelime anlamını bilmemekte ve hatta 'ser' olarak okumaktadır. Bu da

aslında istenilen ve hedeflenen geçmişe sahip çıkma, gelecek kuşaklara bu verileri aktarma olgusunu zedelemektedir. Koruma kapsamında, mekân içinde yerleşim yapılırken, girişe ya da karşılama galerisi olan Galeri 1'e konumlandırılacak kalıcı sergi panolarıyla Cer Atölyelerinin tarihçesi, cer kelimesinin anlamı ve hatta videolarla gösterilebilecek avluda bulunan tren rayları ve hangar ilişkisinin gözler önüne serilmesi gerekmektedir. Galeri 4'ün önünde bulunan lokomotifin de Cer Atölyesi için önemli olduğunu, onun da bir sanat eseri gibi orada sergilendiğini belli etmek adına, yine açıklayıcı ve yönlendirici sergi panoları koyulması, tarihi yapının geçmişini günümüze taşımakta etkili olacaktır. Bu önemli eksiklikler giderilirse mekânı kullanan ziyaretçilerin mekân algılamasında ve kullanıcıların mekânı yorumlarken geçmişi de gözönünde bulundurmalarında büyük bir başarı elde edilecektir. Böylece kent kimliği açısından önemli olan Cer Atölyeleri'nin kuşaktan kuşağa yalnızca sanat merkezi olarak değil eski işleviyle de bilinçli bir şekilde taşınması sağlanacaktır.

Konunun bir başka dikkat çekici noktası olan tarihi yapıların sanat mekanlarına dönüştürülme nedenleri araştırıldığında karşımıza şu sonuçlar çıkmaktadır;

Sanat mekanlarının ihtiyaç duyduğu geniş alanları karşılayan endüstri yapıları sayesinde, çok boyutlu ve dev eserler sergilenebilmektedir.

Bu tip endüstri yapıları süsten uzak olduğu ve yüksek tavanlı geniş mekanlara sahip olduğu için de sanat mekanlarına uygundur. Böylelikle, süs ve gösterişten uzak bu tip tarihi yapılarda sergilenen eserler, daha ön planda tutulmaktadır.

Doğal aydınlatmaya da ihtiyaç duyan sergileme birimleri, endüstri yapılarının sahip olduğu tepe açıkları ve geniş pencereler sayesinde de sanat mekanları için uygun haldedir.

Endüstri yapılarını sanat mekanlarına dönüştürürken dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, yeniden işlevlendirme kriterlerinde de bahsedildiği gibi, tarihi yapıların karakteristiği ve mekansal algısı ile oynanmamasıdır. Endüstri mirası yapılar, ancak sanat mekanlarına dönüştürüldüğünde özgünlüğünü koruyabilmekte, böylelikle yapının kendisi de bir sanat eseri gibi sergilenebilmektedir. Destekler bir şekilde, Cer Modern örneği üzerinde yapılan incelemeler sonucu, gerek yapının dış cephelerinin özgün hali ile korunması, gerekse sergi alanı olarak kullanılan eski

hangarların karakteristik özelliklerinin (çatı makasları, geniş açıklıklar gibi) göz önünde bulundurulması, mekân algısı ile oynamamak için alçıpanel bölücü sergi birimleri kullanılması açısından başarılı bir dönüşüm projesi olduğu düşünülmektedir. Yine bu sergi birimlerinin mekâna yerleşimleri yapılırken çatı makaslarının algısını bozmamak adına belli bir yükseklikte sabitlenmiştir. Ayrıca, sergi kurgusuna göre duyulan renk ihtiyacı, hareketli alçıpanel duvarlarda çözülmüş, eski yapının karakteristiğini bozmamak adına, brüt beton duvarlar çıplak bırakılmıştır. Tüm bu sonuçlar ışığında, yeniden işlevlendirilen tarihi yapıların sürdürülebilir olabilmesi için, uygulanacak mekansal müdahalelerin mevcut yapıya zarar vermeyecek şekilde tasarlanması gerekmektedir. Tarihi yapıların gelecek kuşaklara kültür mirası olarak aktarılabilmesi adına, yeniden işlevlendirilirken eski kimliklerinin ve karakteristik özelliklerinin de yeni işlevde etkili olması gerekmektedir.

## KAYNAKÇA

- Alpagut, L.**, 2010. “Atatürk Orman Çiftliği’nde Geleneksel Bir Yapı: Bir Fabrikası Hamamı”, *folklor/edebiyat*, cilt:16, sayı:63, s.29-52.
- Ahunbay, Z.**, 2002. “20. Yüzyılın Mimari ve Endüstri Mirasının Korunması Sempozyumu”, *Mimarlık*, sayı:308, s.42-43.
- Ahunbay, Z.**, 1996. Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, Yem Yayınları:İstanbul.
- Arolat, E.**, 2009. “Endüstri Mirası Konusunda Öznel Deneyim: İncelik ve İtina”, *Ege Mimarlık Dergisi*, sayı:70, s.26-31.
- Atagök, T.**, 2000. “Sanayi Mekanlarından Sanat Mekanlarına”, *Mimarlık Dergisi*, sayı:292, s.9-14.
- Avcı, M.**, 2014. “Atatürk Dönemi Demiryolları Politikası”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi sayı: 54, s. 39-58.
- Batur, A. ve Batur, S.** 1970. “Sanayi, Sanayi Toplumu ve Sanayi Yapısının Evrimi Üzerine Bazı Düşünceler” *Mimarlık Dergisi*, sayı: 80, s. 26-41.
- Brangar, Ş., Y.**, 2004. Silahtarağa Elektrik Santrali'nin Korunması ve Yeniden Kullanımına Yönelik Öneriler, Mimarlık Anabilim Dalı, *Yüksek Lisans Tezi*, Y.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Buchanan, A.**, (1985), "The Definition of Industrial Archeology", L'etude et la Mise en Valeur du Patrimoine Industriel, 4. Conference Internationale, Lyon- Grenoble (Septembre 1981), *Centre National de la Recherche Scientifique*, Paris, s.104-108.
- Birol, G.**, 2006. “Modern Mimarlığın Ortaya Çıkışı ve Gelişimi”, *Megaron*, Ekim 2006, s. 3-16.
- Boduroğlu, E.**, 2012. Fonksiyon Değişikliğinin Tarihi Yapılar Üzerindeki Olumsuz Etkileri: Alsancak Örneğinin İrdelenmesi, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, *Uzmanlık Tezi*.
- Can, M.**, 2009. Kültürel Miras ve Müzecilik, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çalışma Raporu.

**Cengizkan, N. M.** 2002. “Endüstri Arkeolojisinde Mimarlığın Yeri:Sanayinin Terkettiği Alanlarda "Yeniden-Mimari" ”, *Mimarlık Dergisi*, sayı: 308. s. 40-41.

**Cengizkan, N., M.**, 2006. “Endüstri Yapılarında Yeniden İşlevlendirme: “İş”i Biten Endüstri Yapıları Ne “İş”e Yarar?”, *Dosya 03*, Bülten:45, s. 9-13.

**Çelikoğlu, I., Baylan, S., Dikmen, E. ve Köran, E.**, 2009. “Fabrikada Kahve Keyfi”, *Ege Mimarlık Dergisi*, sayı:70, s.32-35.

**Cırık, U.**, 2005. “Ankara’nın İlk Endüstri Bölgesi-Kaybolan Tarih”, *Planlama Dergisi*, sayı:2005/4, s.84-93.

**Cihanger, D.**, 2012. “Endüstri Mirasının Değeri ve Korunma Sorunu: Maltepe Havagazı Fabrikası’nın İzleri Silinirken”, *Planlama Dergisi*, sayı:2012/1-2, s.29-36.

**Demiryolları Dergisi**, 1943. 19. Cilt, s. 225-226-227.

**Docomomo Türkiye Çalışma Grubu Sekreteryası** 2002. “Modern Mimarlık Ürünlerinin Korunması Amaçlı Yeni Örgüt: docomomo.tr”, *Mimarlık Dergisi*, sayı:307, s.12-13.

**Doğruel, F.**, 2000. Osmanlı’dan Günümüze Tekel, Tekel Yayınları, İstanbul.

**Engin, E.**, 2009. Tarihi Yapıların Yeniden Kullanımında İç Mekana Etkilerin İncelenmesi İçin Bir Yöntem Önerisi; İstanbul Endüstri Yapıları Örneği, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, *Doktora Tezi*.

**Eyüpgiller, K. K., ve Zakar, L.** 2015. Mimari Restorasyon Koruma Teknik ve Yöntemleri, Yem Yayınları: İstanbul.

**Feroğlu, Y., E.**, 2008. Ankara Bira Fabrikası’nın Günümüz Koşullarında İşlevsel Dönüşümü Üzerine Bir Araştırma, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bina Bilgisi Anabilim Dalı, *Yüksek Lisans Tezi*.

**Hasol, D.**, 1975. Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.

**Hasol, D.** 1989. “Bir Çağdaş Mimarlık Öyküsü ‘Gar’dan ‘Müze’ye...”, *Yapı Dergisi*, sayı: 94.

**Höhmnn, R.**, 1992. Denkmale der Industrie- Museen der Industrie? Museum und Denkmalpflege, Bericht über ein Internationales Symposium, Bodensee, 30.5-1.6.1991, ICOM ve ICOMOS Almanya, Avusturya ve İsveç, yayınlayan: ICOM Alman Ulusal Komitesi, Münih, s. 56-61.

**Kaşlı, B.**, 2009. İstanbul'da Yeniden İşlevlendirilen Korumaya Değer Endüstri Yapıları ve İç Mekân Müdahaleleri: Santralistanbul Örneği, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İç Mimarlık Anabilim Dalı, *Yüksek Lisans Tezi*.

**Kayın, E.**, 2013. “Endüstri Mirasına Yönelik Koruma Müdahalelerini Değerlendirme Ölçütleri ve Terkos Pompa İstasyonu”, *Mimarlık Dergisi*, sayı:370, s.43-49.

**Kayın, E., ve Şimşek, E.**, 2009. “İzmir Havagazı Fabrikası Endüstri Kompleksi Üzerine Yeniden Düşünmek”, *Ege Mimarlık Dergisi*, sayı:70, s.14-19.

**Kıraç, A., B.**, 2001. Türkiye'deki Tarihi Sanayi Yapılarının Günümüz Koşullarına Göre Yeniden Değerlendirilmeleri Konusunda Bir Yöntem Araştırması, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Fakültesi Fen Bilimleri Enstitüsü, *Doktora Tezi*.

**Köksal, G.**, 2005. Endüstri Mirasını Koruma ve Yeniden Kullanım Yaklaşımı, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Anabilim Dalı, *Doktora Tezi*.

**Köksal, G.**, 2012. “Endüstri Mirasını Koruma ve Yeniden Kullanım Yaklaşımı”, *Güney Mimarlık Dergisi*, sayı:8, s.18-23.

**Köksal, T. G. ve Ahunbay, Z.** 2006. “İstanbul'daki Endüstri Mirası İçin Koruma ve Yeniden Kullanım Önerileri”, *İTÜ Dergisi*, cilt: 5, sayı: 2, s.125-136.

**Mendilcioğlu, R., F.**, 2015. “Sanayi Yapılarının Yeniden İşlevlendirilmesindeki Farklar ve Kriterler Işığında; Dünya'da ve Türkiye'de Gazometreler”, *içmimar dergisi*, sayı:38, s. 73-81.

**Özgönül, N., Madran, E.**, 2005. Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması, TMMOB Mimarlar Odası Yayınları: İstanbul.

**Özsırkıntı, K. H.**, 2014. “Endüstri Yapılarının Dönüşümü Sonucunda Ortaya Çıkan Loft Yapıları ve Estetik”, *Artium Dergisi*, cilt: 2, sayı:2, s.151-164.

**Pfeiffer-Taş, Ş.**, 2012. “Protection of Cultural Heritage in Turkey”, Comptes rendus (CR), Legislations des trouvailles monétaires, International Numismatic Council / Conseil international de numismatique, 2012, s. 11-17.

**Roth, L. M.**, 2000. Mimarlığın Öyküsü: Öğeleri, Tarihi ve Anlamı. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2006. 3. Basım.

**Saner, M.**, 2012. “Endüstri Mirası: Kavramlar, Kurumlar ve Türkiye’deki Yaklaşımlar”, *Planlama Dergisi*, sayı: 2012/1-2, s. 53-66.

**Schneider, A.**, 1998. “Creating the Musée d’Orsay”, The Pennsylvania State University Press, ABD.

**Sezer, S.**, 2013. Endüstri Yapılarının Yeniden İşlevlendirilme Sürecinde Aydınlatma Tasarımı: Ankara Cermodern Örneği, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, *Yüksek Lisans Tezi*.

**Tanyeli, G.**, 2000. “Endüstri Arkeolojisi Yapılarının Korunması ve Yeniden İşlevlendirilmesi”, *Domus m*, sayı:8, s.50-51.

**Tekeli, D.**, 2001. “Endüstri Yapılarında Mimarlık”, *Arredamento Mimarlık Dergisi*, sayı: 2001/02.

**TMMOB.** Dosya 3: Endüstri Mirası, Kasım 2006.

**Tolga, H. B.**, 2006. Endüstriyel Alanların Dönüşümü, Kentsel Mekâna Etkileri: Beykoz Kundura Fabrikası ve Deri Fabrikası İçin Bir Dönüşüm Senaryosu, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, *Yüksek Lisans Tezi*.

**Tunçer, M.**, 2009. Cumhuriyet’in “Mimari Mirası”nın Planlama Aracılığı ile korunması: Ankara Örneği, TMMOB Mimarlar Odası, Cumhuriyet’in Mimari Mirası Sempozyumu, 26-27.2009.

**Tülücü, A. T.**, 2007. Adana Kenti Tarihi Endüstri Yapılarının Yapısal Analizi ve Korunmaları için Yöntem Araştırması, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, *Doktora Tezi*.

**Uygun Mimarlık**, 2015. Çizim ve Fotoğraf Arşivi.

**Yılmaz, N. A.**, 2014. “Orsay: Gardan Müzeye, Siyasetten Sanata”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, sayı:8, s.494-510.

## İNTERNET KAYNAKÇASI

2863 no'lu Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu, 2 Haziran 2016 tarihinde <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.2863&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch> adresinden erişildi.

5225 Sayılı Kanun Kapsamında Tahsisi Yapılan Taşınmazlar, 26 Ağustos 2016 tarihinde, <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,51945/5225-sayili-kanun-kapsaminda-tahsisi-yapilan-tasinmazla-.html> adresinden erişildi.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 02.06.16 tarihinde <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2863.pdf> adresinden erişildi.

Cer Modern, 13 Aralık 2015 tarihinde <http://www.arkiv.com.tr/proje/cer-modern/1535> adresinden erişildi.

Cer Atölyeleri / Çağdaş Sanatlar Müzesi- Ankara, 13 Aralık 2015 tarihinde <http://www.protamuhendislik.com.tr/TR/Project/cer-modern> adresinden erişildi.

Cer Modern, 13 Aralık 2015 tarihinde <http://www.uygurmimarlik.com.tr/cer-modern-tr.html> adresinden erişildi.

<http://www.cermodern.org/> , Erişim Tarihi: 13 Aralık 2015.

<http://www.cermodern.org/hizmetler.html> , Erişim Tarihi: 11 Kasım 2016.

Arquipelago Contemporary Art Centre, 24 Ağustos 2016 tarihinde <http://www.dezeen.com/2015/02/11/arquipelago-contemporary-arts-centre-menos-emails-arquitectos-joao-mendes-ribeiro/> adresinden erişildi.

**Bayhan, B.**, 2005. Portekiz'de Eski ile Uyumu Yakalayan Bir Çağdaş Sanatlar Merkezi, 24 Ağustos 2016 tarihinde <http://www.arkitera.com/haber/24300/portekizde-eski-ile-uyumu%20yakalayan-bir-cagdas-sanatlar-merkezi> adresinden erişildi.

**Biçer, S.**, 2013. Geçmişin Modern Mimarisi: Ankara-1, 24 Ağustos 2016 tarihinde <http://www.arkitera.com/haber/13991/gecmisin-modern-mimarisi--ankara---1> adresinden erişildi.

**Cengizkan, A.** (2010), Türkiye için Modern ve Planlı bir Başkent Kurmak: Ankara 1920-1950, 24 Ağustos 2016 tarihinde <http://www.goethe.de/ins/tr/ank/prj/urs/geb/sta/trindex.htm> adresinden erişildi.

**Çoban, Ç.**, 2012. Santralistanbul Çağdaş Sanat Müzesi, 30 Aralık 2015 tarihinde <http://www.arkitera.com/proje/1468/santralistanbul-cagdas-sanat-muzesi> adresinden erişildi.

Goethe Enstitüsü, Havagazı Fabrikası, 24 Ağustos 2016 tarihinde <http://www.goethe.de/ins/tr/ank/prj/urs/geb/ind/gas/trindex.htm> adresinden erişildi.

Goethe Enstitüsü, Bira Fabrikası, 24 Ağustos 2016 tarihinde <http://www.goethe.de/ins/tr/ank/prj/urs/geb/mgc/bie/trindex.htm> adresinden erişildi.

**İtez, Ö.**, 2015. Santral 4 ve 6 Nolu Kazan Daireleri Mimarlık Fakültesi ve Kütüphane Dönüşümü, 30 Kasım 2015 tarihinde <http://www.arkitera.com/proje/4242/santral-4-ve-6-nolu-kazan-daireleri-mimarlik-fakultesi-ve-kutuphane-donusumu> adresinden erişildi.

**ICOMOS Türkiye**, Mimari Mirası Koruma Bildirgesi “2013”, 24 Ağustos 2016 tarihinde [http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR\\_0623153001387886624.pdf](http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_0623153001387886624.pdf) adresinden erişildi.

**ICOMOS**, Uluslararası Anıtlar Ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi 2 Haziran 2016 tarihinde <http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Icerik&ayrinti=Icomos&dil=tr> adresinden erişildi.

**Kopan, Y.**, 2015. “Ankara taşra mı?” Beşinci Yılında Cer Modern, 26 Ağustos 2016 tarihinde <http://www.artfulliving.com.tr/edebiyat/ankara-tasra-mi-besinci-yilinda-cer-modern-i-2107> adresinden erişildi.

**Musée D’orsay**, 2006. History of the Museum., 26 Ağustos 2016 tarihinde <http://www.musee-orsay.fr/en/collections/history-of-the-museum/home.html> adresinden erişildi.

**Musée D’orsay**, History of the Museum, 26 Ağustos 2016 tarihinde <http://www.visitmuseums.com/museum/orsay-museum-paris-france-3> adresinden erişildi.

**Musée D’orsay**, History of the Museum, 26 Ağustos 2016 tarihinde [https://en.wikipedia.org/wiki/Mus%C3%A9\\_d%27Orsay](https://en.wikipedia.org/wiki/Mus%C3%A9_d%27Orsay) adresinden erişildi.

Nizhny Tagil Tüzüğü, 24 Ağustos 2016 tarihinde <https://www.icomos.org/18thapril/2006/nizhny-tagil-charter-e.pdf> adresinden erişildi.

Özdemir, Ç., Altunbaş, A., 2012, “Çağdaş Müzecilik Anlayışı ve Ülkemizde Müzeler”, 26 Ağustos 2016 tarihinde <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/4655,makale.pdf?0> adresinden erişildi.

**TICCIH**, 2 Haziran 2016 tarihinde <http://ticcih.org/about/> adresinden erişildi.

**T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı**, Kuruluş Amacı ve Görevleri, 02.06.16 tarihinde <https://www.kultur.gov.tr/TR,96130/kurulus-amaci-ve-gorevleri.html> adresinden erişildi.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kuruluş Amacı ve Görevleri, 02.06.16 tarihinde <https://www.kultur.gov.tr/TR,96130/kurulus-amaci-ve-gorevleri.html> adresinden erişildi.

T.C. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün Görevleri, 02.06.16 tarihinde <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,43035/kultur-varliklari-ve-muzeler-genel-mudurlugunun-gorevle-.html> adresinden erişildi.

TDK, 11 Kasım 2016 tarihinde <http://www.tdk.gov.tr/> adresinden erişildi.

TMMOB, AOÇ. Bira Fabrikası, 24 Ağustos 2016 tarihinde [http://www.mimarlarodasiankara.org/\\_media/5/4066.pdf](http://www.mimarlarodasiankara.org/_media/5/4066.pdf) adresinden erişildi.

TMMOB, Havagazı Fabrikası, 24 Ağustos 2016 tarihinde <http://www.mimarlarodasiankara.org/index.php?Did=2434> adresinden erişildi.

**URL-1:** Arquipelago Çağdaş Sanatlar Merkezi, Portekiz, 24 Ağustos 2016 tarihinde <http://arquipelagocentrodeartes.azores.gov.pt/arquipelago-2/centro-de-artes/> adresinden erişildi.

**Yılmaz, M. E.**, (2010), Ankara Modern Yüzüne, Cer Modern'e Kavuştu, 13 Aralık 2015 tarihinde <http://v3.arkitera.com/news.php?action=displayNewsItem&ID=53741> adresinden erişildi.

**EK 1****VENEDİK TŪZŪĖŪ (MAYIS 1964) \*****Tanımlar**

**Madde 1-** Tarihi kŪltŪr varlıęı kavramı sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlıęın, önemli bir geliřmenin, tarihi bir olayın tanıklıęını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleřmeyi de kapsar. Bu kavram yalnız bŪyŪk sanat eserlerini deęil, ayrıca zamanla kŪltŪrel anlam kazanmıř daha basit eserleri de kapsar.

**Madde 2-** KŪltŪr varlıęının korunması ve onarımı için, mimari mirasın incelenmesine ve korunmasına yardımcı olabilecek bŪtŪn bilim ve tekniklerden yararlanılmalıdır.

**Amaç**

**Madde 3-** KŪltŪr varlıęının korunmasında ve onarılmasındaki amaç, onları bir sanat eseri olduęu kadar, bir tarihi belge olarak da korumaktır.

**Koruma**

**Madde 4-** KŪltŪr varlıęının korunmasındaki temel tutum korumanın kalıcı olması, sŪreklilięinin saęlanmasıdır.

**Madde 5-** KŪltŪr varlıęının korunması, her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylařtırılabilir. Bunun için bu tŪr bir kullanma arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı, ya da beze-meleri deęiřtirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni iřlevin gerektirdięi deęiřiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir.

**Madde 6-** KŪltŪr varlığının korunması, leęi dışına taşmamak koşuluyla çevresinin de bakımını içine almalıdır. Eęer geleneksel ortam varsa, olduğu gibi bırakılmalıdır. KŪtle ve renk ilişkilerini değiştirecek hiçbir yeni eklentiye, yok etmeye ya da değiştirmeye izin verilmemelidir.

---

\* **KAYNAK:** <http://www.icomos.org/venicecharter2004/turkish.pdf> , Erişim Tarihi: 26.10.16.

**Madde 7-** Bir kültür varlığı tanıklık ettiği tarihin ve içinde bulunduğu ortamın ayrılmaz bir parçasıdır. Kültür varlığının tümünün, ya da bir parçasının başka bir yere taşınmasına kültür varlığının korunması bunu gerektirdiği ya da çok önemli ulusal veya uluslararası çıkarların bulunduğu durumlar dışında izin verilmemelidir.

**Madde 8-** Kültür varlığının tamamlayıcı öğeleri sayılan heykel, resim gibi süslemeler, ancak bunları korumanın başka çaresi yoksa yerlerinden kaldırılabilir.

### **Onarım**

**Madde 9-** Onarım uzmanlık gerektiren bir iştir. Amacı, kültür varlığının estetik ve tarihi değerini korumak ve ortaya çıkarmaktır. Onarım kendine temel olarak aldığı özgün malzeme ile güvenilir belgelere saygıyla bağlıdır. Faraziyenin başladığı yerde onarım durmalıdır; yapılması gerekli herhangi bir eklemenin mimari kompozisyon-dan farkı anlaşılabilir ve gününün damgasını taşımalıdır. Herhangi bir onarım işi-ne başlamadan önce ve bittikten sonra, kültür varlığının arkeolojik ve tarihi bir incelemesi yapılmalıdır.

**Madde 10-** Geleneksel tekniklerin yetersiz kaldığı yerlerde, koruma ve inşa için bilimsel verilerle ve deneylerle geçerliliği saptanmış herhangi çağdaş bir teknik kullanılarak kültür varlığı sağlanabilir.

**Madde 11-** Kültür varlığına mal edilmiş farklı dönemlerin geçerli katkıları saygı görmelidir; zira onarımın amacı üslup birliği değildir. Bir kültür varlığı üst üste çeşitli dönemlerin izlerini taşıyorsa, alttaki dönemleri açığa çıkarmak ancak bazı özel durumlarda yok edilen malzemenin önemi azsa, açığa çıkarılan malzeme büyük tarihi, arkeolojik ya da estetik değer taşıyorsa ve korunma durumu böyle bir davranışı gerekli gösterecek kadar iyi ise haklı çıkarılabilir. İlgili unsurların öneminin değerlendirilmesi ile ilgili yargıyı ve neyin yok edileceği üzerinde karar vermek, sadece bu işi üzerine almış kimseye bırakılamaz.

**Madde 12-** Eksik kısımlar tamamlanırken, bütünle uyumlu bir şekilde bağdaştırılmalıdır; fakat bu onarımın, aynı zamanda sanatsal ve tarihi tanıklığı yanlış bir biçimde yansıtmaması için, özgünden ayırt edilebilecek bir şekilde yapılması gereklidir.

**Madde 13-** Eklemelere, ancak yapının ilgi çekici bölümlerine, geleneksel konumuna, kompozisyonuna, dengesine ve çevresiyle olan bağıntısına zarar gelmediği durumlarda izin verilebilir.

### **Tarihi Yerler**

**Madde 14-** Kùltür varlığının buldukları yerler, bütünlüğün korunması, sağlıklı kılınıp, yaşanır şekilde ortaya konması için özel bir dikkat gerektirir. Böyle yerlerde yapılacak koruma ve onarım çalışmalarında, daha önceki maddelerde açıklanan ilkelerden esinlenmelidir.

### **Kazılar**

**Madde 15-** Kazılar 1956 yılında UNESCO tarafından kabul edilmiş arkeolojik kazılar-da uygulanması istenilen uluslararası ilkelerle tanımlanan kararlara ve bilimsel standartlara uygun olarak yapılmalıdır.

Yıkıntılar korunmalı, mimari unsurların ve buluntuların sürekli olarak korunması için gerekli önlemler alınmalıdır. Bundan başka, kùltür varlığının anlaşılmasını kolaylaştıracak ve anlamını hiç bozmadan açığa çıkartacak her çareye başvurulmalıdır.

Bütün yeniden inşa işlemlerinden peşinen (a priori) vazgeçilmelidir. Yalnız anastylosis'e, yani mevcut fakat birbirinden ayrılmış parçaların bir araya getirilmesine izin verilebilir. Birleştirmede kullanılan madde her zaman ayırt edilebilecek bir nitelikte olmalı ve bu, kùltür varlığının korunmasını sağlamak ve eski haline getirmek için mümkün olduğunca az kullanılmalıdır.

### **Yayın**

**Madde 16-** Bütün koruma, onarım ve kazı işlerinde her zaman çizim ve fotoğraflarla açıklık kazanmış çözüm getirici ve eleştirici raporlar halinde kesin belgeler hazırlanmalıdır.

Temizlemenin, sağlamlaştırmanın, yeniden düzenlemenin ve birleştirmenin her safhası çalışma sırasında ortaya çıkan, tanımlanmış biçimsel ve teknik özellikler göz önünde tutularak raporda gösterilmelidir. Bu belgeler bir resmi kurumun arşivine konmalı ve araştırmacılar bundan yararlanabilmelidir. Bu raporların yayınlanması tavsiye edilir.

**EK 2****T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI, KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA YÜKSEK KURULU'NUN 5.11.1999 GÜN VE 660 SAYILI İLKE KARARI \*****TAŞINMAZ KÜLTÜR VARLIKLARININ GRUPLANDIRILMASI, BAKIM VE ONARIMLARI \***

Taşınmaz kültür varlıklarının korunmasında en önemli sorun, yapılacak müdahalenin niteliğidir. Her yapının kendine özgü sorunları olduğu için tüm yapıları kapsayacak ve müdahale biçimini belirleyecek genel sınıflandırmaların uygulamada yanlış sonuçlar verdiği saptanmıştır. Bu nedenle kurul kararlarına temel olacak ilkeler ve müdahale biçimlerine daha uygun olduğu kabul edilen aşağıdaki tanımlar yapılmıştır.

**Yapı Grupları**

Yapılar, kendi başlarına bir tarihi ve estetik değer taşımaları ya da kentlerin tarihi kimliğini oluşturan kentsel sitler, sokaklar ve silüetlerin öğeleri olarak iki gruba ayrılmıştır:

**1. Grup Yapılar**

Toplumun maddi tarihini oluşturan kültür verileri içinde tarihsel, simgesel, anı ve estetik nitelikleriyle korunması zorunlu yapılardır.

**2. Grup Yapılar**

Kent ve çevre kimliğine katkıda bulunan kültür varlığı niteliğindeki yöresel yaşam biçimini yansıtan yapılardır.

**I-MÜDAHALE BİÇİMLERİ**

Korunacak yapılara müdahaleler, her yapının kendine özgü koşullarına göre saptanacaktır.

**1) Bakım**

Sadece yapının yaşamını sürdürmeyi amaçlayan, tasarımda, malzemedede, strüktürde, mimari öğelerde değişiklik gerektirmeyen müdahalelerdir. (Çatı aktarımı, oluk onarımı, boya-badana vb.)

---

\***KAYNAK:** <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,13918/660-nolu-ilke-karari-tasinmaz-kultur-varliklarinin-grup-.html> , Erişim Tarihi: 26.10.16, (Bu mevzuat sayfaları Kültür ve Turizm Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı tarafından derlenmekte ve güncellenmektedir.)

Bakım izin ve denetiminde, varsa koruma kurulu müdürlüğü yoksa müze müdürlüğünün yetkili olduğuna, bakım öncesi ve sonrası durumun rapor ve fotoğraflarla saptanarak ilgili koruma kuruluna sunulması, uygun görülmeyen bakım uygulamalarının yenilenmesi veya değiştirilmesi gerektiğine,

## **2) Onarım**

Yapının yaşamını sürdürmeyi amaçlayan, tasarımda, malzemede, strüktürde ve mimari öğelerde değişiklik gerektiren müdahalelerdir.

### **a) Basit Onarım**

Yapıların; ahşap, madeni, pişmiş toprak, taş vb. çürüyen yada bozularak eksilen mimari öğelerinin, özgün biçimlerine uygun olarak aynı malzeme ile değiştirilmesi, bozulan iç ve dış sıvaların, kaplamaların, renk ve malzeme uyumu sağlanarak, özgün biçimlerine uygun olarak yenilenmesi bu kapsamda tanımlanmıştır.

Basit onarım uygulaması, koruma kurulu kararı doğrultusunda; belediyelerce ve / veya varsa koruma kurulu müdürlüğünce yoksa ilgili müze müdürlüğünce denetlenerek yapılanmasına, uygulama bitince ona ilişkin rapor ve fotografik belgelerin koruma kuruluna iletilmesine, uygun görülmeyen basit onarım uygulamalarının yenilenmesine,

### **b) Esaslı Onarım (Restorasyon)**

Yapının rölöveye dayanan restitüsyon ve / veya restorasyon projeleri ile diğer ilgili belgelerin içerikleri ve ölçekleri koruma kurulunca belirlenen müdahalelerdir. [Sağlamlaştırma (Konsolidasyon), Temizleme (Liberasyon), Bütünleme (Reintegrasyon), Yenileme (Renovasyon), Yeniden Yapma (Rekonstrüksiyon), Taşıma (Moving)].

Projelerin bu ilke kararı ekinde verilen "Rölöve - Restitüsyon - Restorasyon - Proje Hazırlama Esasları" na göre hazırlanmasına, ilan edilmiş turizm alanları ve merkezlerinde yer alan tescilli yapıların, turizm amacıyla kullanılması halinde projelerin, Turizm Bakanlığından görüş alınarak koruma kurulunca karara bağlanmasına,

## **3) Yeniden Yapma (Rekonstrüksiyon)**

Korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilen ve tescil edilmesine ilişkin gerekli özellikleri taşımasına rağmen elde olmayan sebeplerle tescilli yapılmamış ve / veya herhangi bir nedenle yitirilmiş olan yapının, gerek kültür

varlığı niteliği, gerekse kültürel çevreye olan tarihsel katkıları açısından, eldeki mevcut belgelerden (yapı kalıntısı, rölöve, fotoğraf, her türlü özgün yazılı - sözlü, görsel arşiv belgesi vb.) yararlanmak suretiyle kendi parsellerinde daha önce bulunduğu yapı oturma alanında, eski cephe özelliğinde, aynı kitle ve gabaride, özgün plan şeması, malzeme ve yapım tekniği kullanılarak, kapsamlı restitüsyon etüdüne dayalı rekonstrüksiyon uygulamasının koşulsuz sağlanmasına,

Ancak uygulama gerçekleşinceye kadar parsellerde her türlü inşai ve fiziki müdahalenin yasaklanmasına, (otopark, fuar, sergileme vb.) yeni bir işlev ile kullanma ve aynı parselde tescilli yapı yerinde veya diğer boş alanlarda başka bir yeni yapılaşmaya izin verilmeyeceğine,

Tüm bu uygulamalar için koruma kurulu kararının alınması gerektiğine,

## **II. ESASLI ONARIM İLKELERİ**

**a)** Yapının günümüze ulaşmış sosyo-kültürel ve tarihi kimliğini oluşturan mekansal, biçimsel ve yapısal özellikleri ve çevre içindeki özgün konumu korunacaktır. Bu işlemlerde yapının mevcut fiziksel durumuna göre müdahalenin biçimi ve niteliklerinin koruma kurulunca saptanacağına,

**b)** Yapıların yıkılmadan korunmaları esastır. Yıkılma tehlikesi arzettiği (mail-i inhidam) malsahipleri ya da belediyelerce ileri sürülen yapıların yıkılma kararlarının ancak koruma kurulunca alınabileceğine,

Yıkılacak şekilde tehlike yaratan (mail-i inhidam) korunması gerekli taşınmaz kültür varlıkları belediyeler veya valilikler tarafından boşaltılır. Gerekli fiziki ve güvenlik önlemlerinin ilgili valilik ve belediyesince alındıktan sonra, konunun koruma kuruluna iletilerek alınacak karara göre işlem yapılacağına,

**c)** Yapıların tarihsel ve sosyo - kültürel değer taşıyan eklerinin korunacağına,

**ç)** Yeni işlev verilecek yapılarda yapılacak eklerin, niteliği ve korunması gerekli kültür varlığıyla bütünleşmesi, tasarımı yapan mimar tarafından gerektiğinde avan proje niteliğinde hazırlanarak, koruma kurulunun görüşüne sunulacağına,

**d)** Restorasyon projesine temel olacak restitüsyon çalışmasının sıva raspası, kısmi söküm, sondaj, belgeler üzerinde çalışma ve karşılaştırmalı araştırmalar sonucuna dayalı olarak hazırlanmasına, onarıma başlamadan önce bu çalışmanın yapılması olanaksız ise onarım projesinin onaylanmasından sonra ortaya çıkan yeni veriler

ışığında, restorasyon projesi üzerinde tadilat yapılarak yeniden koruma kurulunun onayına sunulmasına,

e) 3386 sayılı Yasa ile değişik 2863 sayılı Yasanın 10. maddesinde belirtilen kamu kurum ve kuruluşlarının mülkiyeti veya idaresinde bulunan tescilli taşınmaz kültür varlıklarının, basit ve esaslı onarım uygulamalarının, koruma kurulu kararı doğrultusunda, kendi sorumluluklarında gerçekleştirilmesine, uygulama sonucuna ilişkin rapor, fotoğraf vb. belgelerin ilgili koruma kuruluna iletilmesine, kurulca uygun görülmeyen basit onarım ve esaslı onarım uygulamalarının yenilenmesine,

f) Kültür Bakanlığınca gerçekleştirilen korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarının onarımları ile kazı alanlarında yapılan onarımlarda uygulamaya başlamadan önce, hazırlanacak rölöve ve restorasyon projeleri için koruma kurulu kararı alınmasına,

### **III. UYGULAMANIN DENETLENMESİ (Değişik: koruma yüksek kurulunun 22/03/2001 tarih ve 680 sayılı ilke kararı ile)**

Koruma Kurullarınca onaylanan her ölçek ve nitelikteki plan ve projelerin uygulamada uzmanlarınca denetlenmesi gerektiğine, bu anlamda, imar ve koruma mevzuatında, belediyelere ve valiliklere verilen denetim yükümlülüğünün yanı sıra, uygulamanın müellif mimar tarafından denetiminin de yasal ve mesleki bir sorumluluk olduğuna,

Uygulamanın kurulu kararlarına uygun olması için gerekli mesleki denetim sorumluluğu, aynı şekilde serbest mesleki hizmet yetki ve koşulları taşıdığı mimarlar odasınınca belirlenen müellif mimar tarafından üstlenilmesine, sözkonusu mesleki denetim sorumluluğunun, müellif mimarın isteği ile aynı koşulları taşıyan bir başka mimara devredilebileceğine, iskan izni için denetimden sorumlu mimarın, uygulamanın kurul kararına uygun olarak sonuçlandığına dair raporun koruma kuruluna iletilmesi gerektiğine,

Uygulama bittikten sonra müellif mimarın isminin yazıldığı bir tabelanın, yapının uygun bir yerine asılması gerektiğine

### **IV. YOK OLAN TESCİLLİ YAPILARA İLİŞKİN İŞLEMLER**

Korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilen yapıların herhangi bir şekilde (yıkılmaları, yanmaları, koruma kurulundan izin alınmadan yıktırılmaları vb.)

yok olmalarına sebep olanlar hakkında ceza mahkemelerinde yasal soruşturma açılmasına,

Bu soruşturma sonucu, yargı organlarınca verilen kararlar, kişisel yükümlülüklerle ilgili olduğundan, taşınmaz kültür varlığının korunmasına yönelik işlemlerin devamlılığını etkilemeyeceğine, bu nedenle soruşturma nedeni olan eyleme konu taşınmaz kültür varlığıyla ilgili alınmış koruma kurulu kararlarının geçerli olduğuna, ayrıca ilgili Yasaların hükümlerine göre işlem yapılmasına,

Korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilen ve tescil edilmesi gerekli olmasına rağmen, tescil aşamasından önce herhangi bir nedenle yok olan yapılar için; bu ilke kararındaki "I - Müdahale Biçimleri"nin 3. Maddesindeki Yeniden Yapma koşullarının geçerli olduğuna,

Bu ilke kararının yürürlüğe girmesi ile Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun 19.4.1996 gün ve 437 sayılı, 14.7.1998 gün ve 598 sayılı, 14.7.1998 gün ve 599 sayılı, 3.12.1998 gün ve 634 sayılı, 12.3.1999 gün ve 640 sayılı, 12.3.1999 gün ve 642 sayılı ilke kararlarının iptaline, karar verildi.

## **RÖLÖVE-RESTİTÜSYON-RESTORASYON PROJESİ HAZIRLAMA**

### **ESASLARI**

#### **I. GENEL HUSUSLAR**

Rölöve - Restitüsyon - Restorasyon projeleri, yapının mevcut durumunun belgelenmesinin yanısıra, sorunlarının saptanması, potansiyel ve yeni kullanım olanaklarının araştırılması, onarıma yönelik temel yaklaşım ve müdahale biçimlerinin belirlenmesi ile yeni kullanımın gerektirdiği müdahalelerin anlatımını sağlamalıdır.

Bu amaçla hazırlanacak belgeler çizimsel, yazılı ve fotoğraflık olarak yeterli ölçek ve ayrıntıları içerecektir.

#### **II. PROJE HİZMETLERİ**

**II.1.** Mevcut durumun belgelenmesi;

#### **Mutlak Hazırlanması Gereken Belgeler**

#### **III. 1. 1. Rölöve Çizimleri:**

**a)** 1 / 500 - 1 / 200 vaziyet planı (Parselde yer alan yapı, müştemilatlar, kuyu, ağaç, bahçe duvarı, döşeme malzemesi vb. her türlü öge ve komşu parsellerde yer alan yapılar işlenecektir.)

Rölövesi çizilen yapının cephe verdiği sokak veya caddeye sağında ve solunda yeralan en az iki yapıyı içeren 1 / 200 ölçekli silueti,

**b)** Kat Planları, 1 / 50

**c)** Döşeme Planları, 1 / 50

**d)** Tavan Planları, 1 / 50

**e)** Çatı Planı, 1 / 50

**f)** Görünen tüm cepheler, 1 / 50

**g)** Birbirine dik olarak geçirilecek en az iki kesit 1 / 50 (Koruma Kurulunun gerekli görmesi halinde 2'den fazla kesit alınabilir.)

Fotoğraf albümü

Koruma Kurullarının Gerekli Görmesi Durumunda Hazırlanması Gereken Belgeler

## **II. 1. 1. Rölöve Çizimleri**

**a)** Yapısal sistem ile malzemeyi tanıtmayı amaçlayan yeteri kadar sistem detayı,

- Cephe, 1 / 20

- Plan, 1 / 20

- Kesit, 1 / 20

**b)** Pencere, kapı, tavan eteği, ocak, dolap, niş, saçak, taşıyıcı sistem, süsleme elemanları vb. yapı öğelerinden tipik olanlarına ilişkin detaylar, (Yapının gerektirdiği kadar)

- Ölçekler 1 / 10, 1 / 5 ve 1 / 1 dir.

## **II.1. 2. Yapım Tekniği ve Malzeme Kullanımı**

- Yatay ve düşey taşıyıcı elemanlar, dolgu elemanları,

- Yatay ve düşey kaplama elemanları, örtü malzemeleri ve tekniği, süsleme elemanlarının durumu.

## **II. 1. 3. Fiziksel Durumun Değerlendirilmesi**

- Yapısal bozulma ve deformasyonlar,

- Melzemeye yönelik bozulma ve deformasyonlar (Örneğin, taşıyıcı sistem, dolgu malzemeleri, kaplama ve örtü malzemelerinin temel sorunları)

(Bu sorunlar yazılı olarak verilecek, gereken hallerde rölöve çizimleri üzerinde belirlenecektir.)

**II. 1. 4. Yapının Analizi**

- Yapıya çeşitli dönemlerde yapılan müdahalelerin ayrıştırılması,
- Yapıda bugün olmayan mekan ve / veya elemanlara ilişkin bilgi ve izler.

**II. 2. Restitüsyon Projesi**

Yapının analizi (Bölüm II. 1. 4), benzer yapılarla karşılaştırılması ve bulunabiliyorsa çeşitli belgelerden gelen bilgiler ışığında, özgün yada belli bir dönemine ilişkin bilgileri içerecektir.

Bu amaçla hazırlanacak projeler için, II. 1. 1. Bölümündeki belgeler esas alınacaktır.

**II. 3. Restorasyon ve Yeni Kullanım Projesi**

Yapının onarımı ve yeni kullanımı için getirilen müdahalelere ilişkin ana yaklaşım ve bu ana yaklaşım çerçevesinde yapılacak müdahalelerin anlatımını içerecektir.

Bu anlatımda şu hususlar yer alacaktır:

- Yapının özgün şema, eleman, strüktür ve malzemesine ilişkin müdahaleler,
- Yeni kullanımın gerektirdiği mekansal ve eleman ölçeğindeki müdahaleler,
- Uygulamaya yönelik öneriler,
- Yapının yeni kullanımı için gerekli ısıtma, aydınlatma, temiz ve pis su sistemlerine ilişkin ana ilkeler.

Restorasyon projelerinin hazırlanmasında, II. 1.1. bölümündeki belgeler esas alınacak, yeni müdahalelerin anlatımı için yeteri kadar detay verilecektir. Ayrıca, projeyi açıklayıcı bir rapor hazırlanacak , bu raporda, restorasyon ve yeni kullanım için benimsenen temel yaklaşımlar verilecektir.

## ÖZGEÇMİŞ

**Ad Soyad:** Rengin Seren

**Doğum Tarihi:** 31.05.1987

**Doğum Yeri:** Diyarbakır

**E-posta:** renginseren@gmail.com

**Lisans:** Bilkent Üniversitesi, İç mimarlık ve Çevre Tasarımı, 2012.

## Turnitin Orijinallik Raporu

Tez Rengin Seren tarafından  
ÖDEV 2 (SBE TEZ 1) den

- 01-Şub-2017 14:09 EET' de işleme konu
- NUMARA: 765213483
- Kelime Sayısı: 22704

Benzerlik Endeksi

%17

Kaynağa göre Benzerlik

Internet Sources:

%16

Yayınlar:

%6

Öğrenci Ödevleri:

%8